

Народна банка на Република Македонија
Сектор за супервизија, банкарска регулатива и финансиска стабилност
Дирекција за финансиска стабилност и банкарска регулатива

***ИЗВЕШТАЈ ЗА РИЗИЦИТЕ ВО БАНКАРСКИОТ
СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО 2013
ГОДИНА***

април 2014 година

СОДРЖИНА

Резиме	3
Дел 1 Ризици во банкарското работење	5
I. Ризици во банкарското работење	6
1. Кредитен ризик	6
1.1. Квалитет на кредитното портфолио на банкарскиот систем	7
1.2. Стрес-тест симулација за чувствителноста на банкарскиот систем на зголемување на кредитниот ризик	20
2. Ликвидносен ризик	23
2.1. Износ, состав и промени на ликвидната актива	24
2.2. Показатели за ликвидноста.....	29
2.3. Извори на финансирање и рочна (не)усогласеност помеѓу средствата и обврските.....	33
2.4. Стрес-тестирање на чувствителноста на банкарскиот систем на зголемување на ликвидносниот ризик.....	36
3. Валутен ризик	37
4. Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности	40
5. Ризик од несолвентност	45
5.1. Показатели за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем	45
5.2. Движења и квалитет на сопствените средства на банкарскиот систем	47
5.3. Движења и структура на капиталните барања и слободниот капитал на банкарскиот систем.....	51
5.4. Стрес-тестирање на отпорноста на банкарскиот систем на хипотетички шокови	53
Дел 2 Структурни карактеристики, позначајни билансни промени и ефикасност и профитабилност на банкарскиот систем во 2013 година	55
II. Структура на банкарскиот систем	56
1. Пристап до банкарските услуги	56
2. Вработеност во банкарскиот систем	57
3. Сопственичка структура на банкарскиот систем	58
III.Активности на банките	62
1. Кредити на нефинансиските субјекти	67
2. Депозити на нефинансиските субјекти	70
3. Имот преземен заради наплата на побарувања	72
4. Профитабилност	78
4.1. Движење и структура на приходите и расходите на банкарскиот систем и показатели за профитабилноста и ефикасноста	79
4.2. Движење на каматните стапки и на каматниот распон	87
АНЕКСИ	90

Резиме

Севкупната стабилност на македонскиот банкарски систем зајакна во 2013 година, што меѓу другото е забележано преку статистичката мерка за нејзиното следење (индексот зет), којашто на крајот на годината го достигна историски највисокото ниво за последните седум анализирани години. Индексот зет го мери „растојанието“ на банката од целосно исцрпување на нејзиниот капитален потенцијал и претставува мерка за капацитетот на банките за апсорбирање загуби. Повисоките нивоа на овој индекс упатуваат на пониско ниво на ризик и повисоко ниво на севкупна стабилност на банките.

Макроекономското опкружување на македонскиот банкарски систем во 2013 година упатуваше на постепено закрепнување на домашната економска активност, но и на неизвесност во однос на динамиката на заздравување на глобалната економија. Ова имаше соодветно влијание врз растот на активностите на банките, особено врз динамиката на кредитирањето. Кредитирањето на корпоративниот сектор, коешто во последните две години беше забавено, забрза во последниот квартал од 2013 година. Сепак, и покрај ова раздвижување, банките сè уште применуваат претпазливи политики при кредитирањето на субјектите од корпоративниот сектор, за што придонесуваат и конзервативните стратегии на некои од големите банкарски групации присутни во Република Македонија. Монетарните мерки на Народната банка, со кои се овозможи дополнителна ликвидност во банкарскиот сектор, надолжени со макропрудентните мерки со исто влијание, исто така придонесоа за заживувањето на домашниот кредитен пазар, кредитна поддршка на системски значајните сектори и кредитирање на подолг рок.

Кај квалитетот на кредитното портфолио на банките се разграничуваат различни движења во текот на годината, коишто соодветствуваат со економските промени во земјата, глобалниот амбиент и согледувањата на банките за ризиците. Ефектите од пролонгираната криза и натаму се одразуваат врз квалитетот на кредитното портфолио, преку висок раст на нефункционалните кредити на корпоративниот сектор во првите шест месеци од годината, поради што во јули 2013 година вкупната стапка на нефункционалните кредити ја достигна својата највисока вредност, 12,4%. Во втората половина од годината, поттикнати од трендот на заживување на домашната економија и наплатите на нефункционални побарувања, дел од банките презедоа засилени напори за реструктурирање на побарувањата од оние клиенти за кои оцениле дека е потребно приспособување на кредитните услови кон нивните моментални финансиски тешкотии. Овие активности на банките можат дополнително да бидат поттикнати со новата регулатива на Народната банка за управување со кредитниот ризик, којашто ги поттикнува банките да извршат навремено реструктурирање на побарувањата, отколку да чекаат тие да добијат нефункционален статус. Сепак, треба внимателно да се анализираат ваквите движења, имајќи предвид дека реструктурирањето ќе ги даде резултатите на среден или на долг рок, но само доколку е направено навремено и доколку намалувањето на кредитното оптоварување навистина ќе им помогне на клиентите да ги надминат тековните финансиски тешкотии. Сите овие активности, заедно со поголемата кредитна активност на банките кон корпоративниот сектор, придонесоа на крајот од 2013 година стапката на нефункционални кредити да биде на најниско ниво во целата година (со исклучок на јануари) и да изнесува 11,5%.

Стабилната и високата ликвидност е еден од основните столбови на стабилноста на банкарскиот систем. Во 2013 година, ликвидните средства и натаму растат, но малку побавно главно поради постепеното засилување на кредитната активност во втората половина од 2013 година, но и поради зголемените вложувања на банките во долгорочни државни хартии од вредност (коишто, со оглед на долгата рочност, не се опфаќаат во рамки на ликвидната актива). Сепак, тие и натаму покриваат речиси 60% од депозитите на домаќинствата во банките.

Покрај ликвидноста, високата солвентност на банките исто така е столб на севкупната стабилност и отпорност на банкарскиот систем. На 31.12.2013 година, стапката на адекватност на капиталот на ниво на банкарскиот систем забележа одредено намалување во однос на претходната година, но таа и понатаму е двојно повисока од законски пропишаниот минимум и изнесува 16,8%. Едноставната структура и доминацијата на основниот капитал се главните карактеристики на сопствените средства на банките, што ќе овозможи нивно лесно приспособување кон новите меѓународни капитални стандарди (Базел 3). Во 2013 година, при отсуство на позначителни износи на докапитализации, банките беа претежно ориентирани кон интерно создавање капитал, односно реинвестирање на остварената добивка. Спроведувањето докапитализации и натаму ќе биде неизвесно, особено кај домашните банки во сопственост на банки со седиште во ЕУ коишто се соочени со реструктурирања во нивните банкарски системи и зголемени супервизорски и регулаторни обврски. Така, се очекува дека добивката ќе биде најзначајниот извор на зголемување на сопствените средства и во 2014 година, што го истакнува значењето на профитабилноста за стабилноста на банкарскиот систем, којашто во 2013 година значително се подобри. Добивката е поголема за 58% во однос на 2012 година, главно поради растот на нето каматниот приход. Но, растот на нето каматниот приход произлегува од намалените каматни расходи. Така, трендовите во профитабилноста на банките, покрај од квалитетот на кредитното портфолио, ќе зависат и од можностите за одржување и раст на нето каматниот приход, во услови на ограничени можности за раст на каматниот приход, поради кредитната активност на банките којашто сè уште е умерена и намалувањето на каматниот расход.

Подобрените очекувања во однос на растот на домашната економија и стабилизирањето на меѓународното окружување во 2014 година би требало да имаат натамошно позитивно влијание врз активностите на банките. Главните предизвици повторно се однесуваат на ефикасното заживување на кредитната активност на банките, кога корпоративниот сектор е сè уште финансиски кревок, истовремено одржувајќи ја својата профитабилност, ликвидност и капитална стабилност.

Дел 1

Ризици во банкарското работење

I. Ризици во банкарското работење

1. Кредитен ризик

Изложеноста на банкарскиот систем на кредитен ризик покажа различни движења во текот на 2013 година. Во првата половина од годината, растот на нефункционалните кредити беше доста висок, додека во втората половина од годината тој видно забави. Ова може донекаде да се поврзе и со економското заживување во текот на годината, со наплатите на нефункционалните кредити, но и со засилените напори на некои банки за реструктурирање на побарувањата, односно за приспособување на кредитните услови кон моменталните финансиски тешкотии на клиентите, со цел да им го олеснат исполнувањето на кредитните обврски. Дополнителен поттик може да даде и новата регулатива за управување со кредитниот ризик, којашто започна да се применува на 1 декември 2013 година, според која на банките им е поисплатливо (од аспект на трошоците за резервации за очекуваните кредитни загуби) да се обидат, уште при воочувањето на финансиските тешкотии на клиентот, да му ги реструктурираат обврските кон банката, отколку да чекаат тие да добијат нефункционален статус. Но, доколку не се исполни целта заради која се направени споменатите реструктурирањата (а тоа е да се намали кредитниот товар, за клиентот да ги преброди тековните финансиски проблеми), на среден рок може да дојде до раст на нефункционалните кредити. Ефектот ќе биде сличен и доколку реструктурирањето не е правилно поставено, односно доколку со него се врши само временско одложување на признавањето на очекуваните загуби за кредитниот ризик. Сепак, треба да се имаат предвид анализите коишто покажуваат дека малку повеќе од половината од реструктурираните изложености го задржуваат редовниот статус две години подоцна, што покажува добра успешност на реструктурирањето (сметајќи дека периодот од две години е доволен за да се видат резултатите од реструктурирањето). Во помала мера, новата регулатива може да придонесе и кон ограничување на растот на нефункционалните кредити, поради одредбата за враќање кон редовен статус на нефункционалните побарувања кај кои се наплатени сите побарувања со чие плаќање се доцнело повеќе од 31 ден (за разлика од претходната регулатива, со која се бараше да биде наплатено сè што е достасано дури и еден ден), овозможувајќи пореално напуштање на нефункционалниот статус. Во истата насока може да влијае и воведениот праг на материјалност за премин кон нефункционалниот статус (подетално во текстот во рамката).

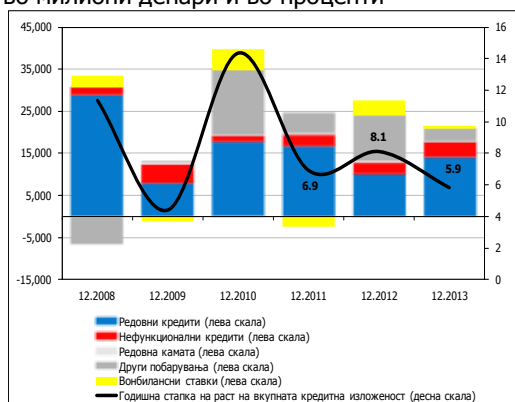
Поаѓајќи од динамиката на нефункционалните кредити, кога сè уште постојат ризици и неизвесности во опкружувањето коишто делуваат врз согледувањата на банките за ризиците и врз нивното однесување на кредитниот пазар, учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити, на крајот на 2013 година, е поголемо за 1 п.п. во однос на 2012 година. Сепак, тоа е на најниското ниво во целата година (со исклучок на јануари), со оглед на забавениот раст во втората половина од годината. За тоа придонесува постојаното намалување на ова учество кај домаќинствата, но и

поголемата кредитна активност кон корпоративниот сектор. Забавувањето на годишниот раст на нефункционалните кредити продолжи и во првите месеци од 2014 година и на крајот на февруари изнесува 4,8%, а учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити изнесува 11,6% и минимално се промени во однос на декември (11,5%).

Нефункционалните кредити се покриени во целост со вкупната исправка на вредноста, што придонесува за минимизирање на опасноста за сопствените средства на банките од евентуална нивна целосна ненаплатливост. Сопствените средства на банкарскиот систем се доволни за апсорбирање на ризиците од симулираното екстремно влошување на квалитетот на кредитното портфолио, што е заклучено врз основа на резултатите од извршеното стрес-тестирање.

1.1. Квалитет на кредитното портфолио на банкарскиот систем

Графикон бр. 1
Годишна промена на кредитната изложеност според ставките во милиони денари и во проценти

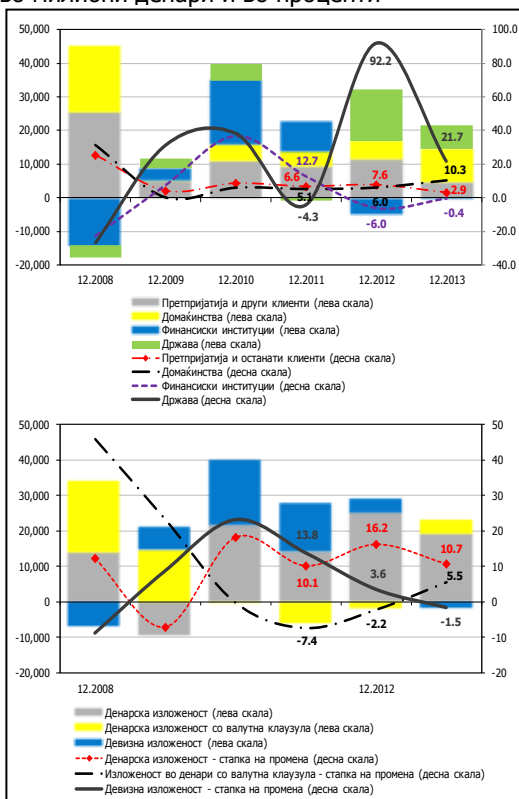
Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во други побарувања, покрај надоместите, провизиите и сл. се опфатени и вложувањата на банките во благајнички и државни записи и државни обврзници.

На 31.12.2013 година, вкупната кредитна изложеност¹ на банкарскиот систем достигна 386.952 милиона денари и порасна за 21.391 милион денари на годишно ниво. Ова претставува забавување на растот во однос на претходната година за 2,2 проценти поени, што произлегува од надолното движење на кредитната изложеност кон финансиските институции, како и од забавениот раст на кредитната изложеност кон нефинансиските субјекти. Изложеноста кон финансиските институции се намали за 271 милион денари, или 0,4%, како последица на намалените краткорочни средства на сметките во странски банки (кореспондентни сметки и краткорочни депозити) и вложувањата во благајнички записи. Водени од попривлечниот принос и пошироката понуда на државни хартии од вредност, банките ја зголемија кредитната изложеност кон државата (за 6.984 милиони денари, или 21,7%) со вложувањата во државните записи и во подолгорочните државни обврзници. Во 2013 година, банките продолжија со поддршката на нефинансискиот сектор, со што кредитната

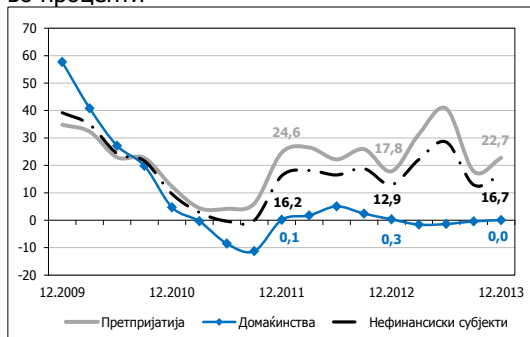
¹ Вкупната кредитна изложеност ги опфаќа билансните (кредити и депозити, финансиски лизинг, извршени плаќања врз основа на дадени гаранции, акредитиви, авали и други вонбилансни позиции, камати, провизии и надомести, вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти расположливи за продажба или чувани до достасување и слично) и вонбилансните побарувања (неискористени неотповикливи рамковни кредити, неискористени неотповикливи кредити врз основа на дозволени пречекорувања и врз основа на кредитни картички, акредитиви, гаранции и други слични потенцијални обврски за банката), коишто ја изложуваат банката на кредитен ризик.

Графикон бр. 2
Годишна промена на кредитната изложеност според секторот (горе) и валутата (долу) во милиони денари и во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 3
Годишна стапка на промена на нефункционалните кредити во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

изложеност кон нефинансиските субјекти (без изложеноста кон финансиските институции и државата) оствари годишен раст од 14.677 милиони денари, или 5,7% (7,0% во 2012 година) и придонесе со 68,6% во растот на вкупната кредитна изложеност. Притоа, две третини од овој раст произлегува од растот на кредитната изложеност кон домаќинствата (9.927 милиони денари, или 10,3%) во форма на потрошувачки кредити и кредити за набавка и реновирање станбен простор, а остатокот произлегува од растот на кредитната изложеност кон претпријатијата и другите клиенти² (4.751 милион денари, или 2,9%), особено во дејноста „трговија на големо и мало“ (анекс бр. 18). Од аспект на валутата, во текот на 2013 година, изложеноста во денари имаше забележително повисок раст, во споредба со изложеноста во валутна компонента, што е одраз на засилениот раст на денарското кредитирање и на вложувањата во денарски инструменти. Сепак, сè уште речиси половина од кредитната изложеност е со валутна компонента, поради што валутниот ризик е значаен во структурата на ризиците на кредитната изложеност.

Вложувањето на квалитетот на кредитното портфолио продолжи и во 2013 година, согледано преку повисоката стапка на раст на нефункционалните кредити за 3,8 процентни поени, во однос на 2012 година. Гледано според динамиката, растот на нефункционалните кредити беше особено изразен во првата половина од годината, но од јули 2013 година тој почна да забавува, а веќе во февруари 2014 година се сведе на само 4,8% годишно. Нивниот раст во целост произлегува од претпријатијата, што е одраз на влошените остварувања на некои клиенти од дејностите „индустрија“, „трговија на големо и мало“, „градежништво“ и „дејности во врска со недвижен имот“. Нефункционалните кредити на

² Во натамошниот текст: претпријатија.

Графикон бр. 4
Реструктурирана и пролонгирана
изложеност во текот на кварталите
во милиони денари

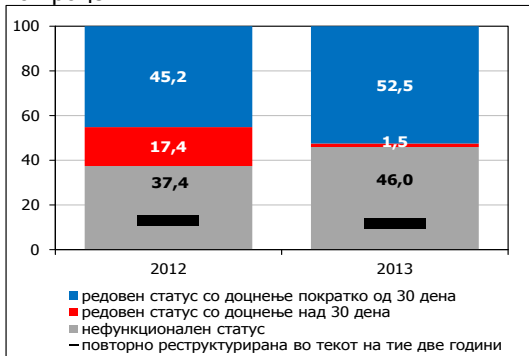
Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

домаќинствата и натаму се на истото ниво, а во нивни рамки се намалија нефункционалните потрошувачки и автомобилски кредити, при истовремен раст на нефункционалните станбени кредити. Во анализата на динамиката на нефункционалните кредити треба да се има предвид учеството на реструктурираната и пролонгираната изложеност во вкупната кредитна изложеност, коешто на крајот на 2013 година изнесува 8,7%. Имено, дел од овие кредити, доколку не биле реструктурирани или пролонгирани, најверојатно би добиле нефункционален статус и тоа соодветно би се одразило врз движењето на нефункционалните кредити. Сепак, не смее да занемари фактот дека целта на реструктурирањето е токму да го олесни моменталниот кредитен товар на претпријатијата, за да ги премостат моменталните финансиски тешкотии со кои се соочуваат. Дури и новата Одлука за управување со кредитниот ризик, којашто започна да се применува на 1.12.2013 година, им дава дополнителен поттик на банките за навременото реструктурирање³. Исто така, од особено значење е банките правилно да ги применуваат можностите за реструктурирањето, односно реструктурирањето на кредитните обврски на клиентите да биде реално поставено, за да се избегне ризикот од само временско одложување на признавањето на кредитните загуби. На 31.12.2013 година, 8,2% (6,0% на 31.12.2012 година) од вкупната кредитна изложеност кон претпријатијата се реструктурирани. Сепак, на среден рок, доколку не се исполни целта заради која се

³ Според Одлуката, доколку банката изврши реструктурирање на одредено побарување, таа е должна да го класифицира тоа побарување во категоријата на ризик „B“ (најмалку 6 месеци) и во овој период не смее да оствари приход врз основа на ослободување исправка на вредноста којшто не е резултат на наплата на побарувањето. Доколку побарувањето веќе има нефункционален статус пред да се изврши реструктурирањето, банката ќе биде должна уште најмалку шест месеци да издвојува најмалку 30% исправка на вредноста за реструктурираното побарување. Со ваквите одредби, банките се поттикнуваат навремено да преземаат активности за реструктурирање на побарувањата, уште пред тие да добијат нефункционален статус или пред да се утврди повисок процент на исправка на вредноста. Во тој случај побарувањето мора да биде класифицирано во категоријата на ризик „B“ (најмалку 6 месеци), но може да има редовен статус и за него да бидат издвоени најмалку 20% исправка на вредноста. Со оглед на тоа дека реструктурираното побарување мора да биде класифицирано најмалку во категоријата на ризик „B“ барем 6 месеци по реструктурирањето, тоа е доволен период да се оцени дали реструктурирањето ги дало очекуваните ефекти врз финансиската состојба на клиентот или не и соодветно да се издвојат резервации.

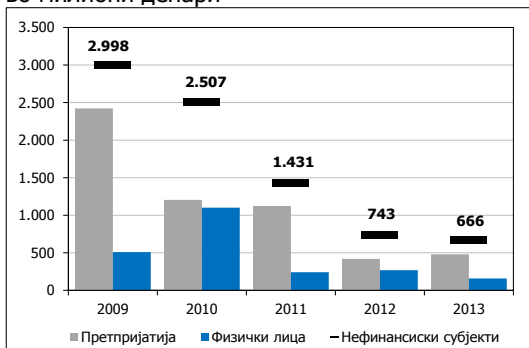
направени реструктурирањата, може да дојде до раст на нефункционалните кредити. Зголемувањето на реструктурираната изложеност беше проследено со соодветен раст на исправката на вредноста, што доведе до просечна ризичност на реструктурираната изложеност од 39,7% (на 31.12.2012 година 39,5%). Пролонгираната изложеност забележа надолно движење, што во целост произлегува од неколку клиенти од корпоративниот сектор чии изложености биле реструктурирани во текот на 2013 година поради нивната влошена финансиска состојба.

Графикон бр. 5
Структура на изложеноста реструктурирана пред две години со состојба на соодветниот датум во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 6
Отпишани побарувања во текот на годините во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Следењето на промените во квалитетот на изложеностите коишто биле реструктурирани во 2011 година, во следните две години, покажа дека на 31.12.2013 година, повеќе од половината (54,0%) од изложеностите реструктурирани во текот на 2011 година⁴ имаат редовен статус две години по извршеното реструктурирање, додека остатокот од 46,0% имаат нефункционален статус. Изложеностите со редовен статус на крајот на 2013 година се сметаат за успешно реструктурирани изложености на клиенти коишто имале моментални финансиски проблеми во 2011 година. Само 11,6% од изложеностите реструктурирани во 2011 година биле повторно реструктурирани во следните две години.

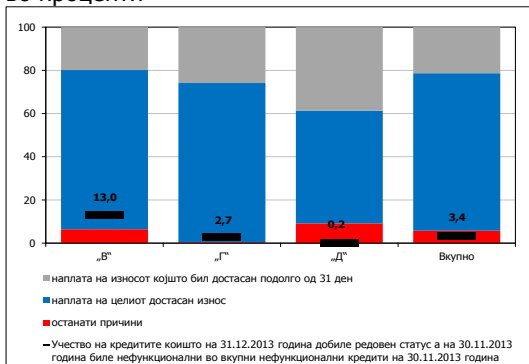
Вкупниот износ на извршените отписи во текот на 2013 година е на најниско ниво во последните пет години. Ова е показател дека отписите немаат значително влијание врз забавениот раст на нефункционалните кредити посебно во втората половина од годината. Така, со исклучување на ефектот од отписи, годишната стапка на раст на нефункционалните кредити на 31.12.2013

⁴ Во анализата се поаѓа од состојбата на 31.12.2013 година, на оние изложености коишто биле реструктурирани во 2011 година. Тука е опфатена само изложеноста којашто е реструктурирана во 2011 година, а што на 31.12.2013 година има редовен или нефункционален статус, а не е опфатена реструктурираната изложеност којашто е излезена од портфолиото поради наплата или отпис, чиј износ е мал, имајќи предвид дека најголем дел од оваа изложеност на 31.12.2011 година имала преостаната рочност подолга од 2 години.

година би се зголемила само за 1,5 процентни поени. Во 2013 година, отпишаните побарувања во најголем дел, или 71,9%, се однесуваат на претпријатијата, додека во вкупната наплата на веќе отпишаните побарувања најзастапени се наплатите од физичките лица, со 75,0%.

Графикон бр. 7

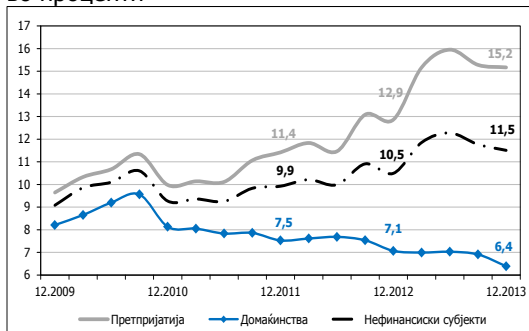
Структура на кредитите коишто на 31.12.2013 година добиле редовен статус, а на 30.11.2013 година биле нефункционални, по категорија на ризик во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 8

Учество на нефункционалните кредити во вкупните кредити на нефинансиските субјекти и на одделните сектори во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Од вкупните нефункционални кредити на 30.11.2013 година, 3,4% добиле редовен статус во следниот месец, односно на крајот на годината. Соодветно со карактеристиките на категориите на ризик, највисок процент на премин од нефункционален кон редовен статус за еден месец има кај категоријата на ризик „В“, и тоа 13,0%. Главната причина за промената на статусот (кон редовен) беше наплатата на целиот достасан износ (што беше регулаторен критериум за исклучување од нефункционалниот статус до 30.11.2013 година). На 1.12.2013 година започна да се применува новата Одлука за управување со кредитниот ризик⁵, според која критериум за исклучување од нефункционалниот статус е наплата на побарувањата коишто се достасани подолго од 31 ден⁶.

Растот на нефункционалните кредити, иако забави во втората половина, сепак на крајот на 2013 година придонесе за зголемување на учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити за 1 процентен поен на годишно ниво, па изнесуваше 11,5%⁷.

Кај претпријатијата, учеството на нефункционалните кредити во вкупните кредити достигна 15,2%. Ова произлегува од поголемиот раст на нефункционалните кредити наспроти умереното зголемување на кредитната поддршка на претпријатијата.

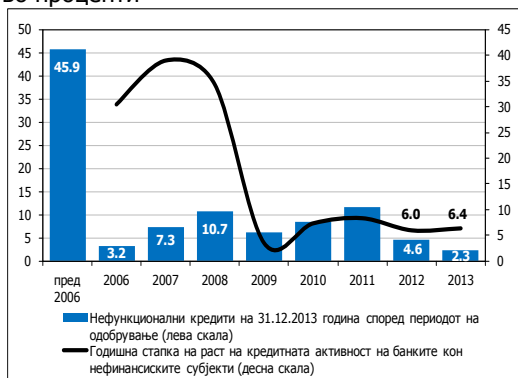
⁵ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/13 и 157/13.

⁶ Изложеностите класифицирани во категоријата на ризик „В“ може да се исклучат од категоријата на нефункционални побарувања, само доколку банката го наплати целиот износ којшто е достасан подолго од 31 ден, додека за да бидат изложеностите во категоријата на ризик „Г“ и „Д“ исклучени од категоријата на нефункционални побарувања, потребно е да се исполнети условите за прекласификација во подобра категорија на ризик и банката да го наплати целиот износ којшто е достасан подолго од 31 ден.

⁷ Во февруари 2014 година стапката на нефункционалните кредити изнесува 11,6%.

Гледано според динамиката, овој показател имаше нагорно движење во првата половина од годината во услови на воздржана кредитна активност на банките, особено кон корпоративниот сектор. Наспроти ова, во втората половина од годината учеството на нефункционалните кредити забележа забавување како последица на реструктурирањата во третиот квартал и зголемената кредитна поддршка на претпријатијата во последниот квартал, но и наплата на нефункционални изложености, при раздвижување на активноста на корпоративниот сегмент. Кај домаќинствата, стапката на нефункционалните кредити бележи намалување, што се должи на повисокиот раст на вкупните кредити, при непроменетото ниво на нефункционалните кредити.

Графикон бр. 9
Распределба на нефункционалните кредити на 31.12.2013 година, според периодот на одобрување и динамика на кредитната активност на банките кон нефинансиските субјекти во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Според периодот на одобрување, 2,3% од вкупните нефункционални кредити со состојба на 31.12.2013 година се одобрени во текот на 2013 година. Во најголем дел нефункционалните кредити одобрени во 2013 година се кон секторот „претпријатија“⁸, и тоа на клиенти од дејностите „трговија на големо и мало“ и „преработувачка индустрија“. На 31.12.2013 година, речиси половина од нефункционалните кредити се одобрени до 2006 година.

Растот на нефункционалните кредити беше проследен со забавен годишен раст на вкупната утврдена исправка на вредноста на банките од 2.778 милиони денари, или 10,4%. Гледано според динамиката, овој раст во целост произлегува од првата половина на годината, во третиот квартал забавува, а во последниот квартал од 2013 година, со отпочнување на примената на новата Одлука за управување со кредитниот ризик од 1 декември, бележи надолно

⁸ Просечното ниво на ризичност на овие кредити изнесува 50,5%.

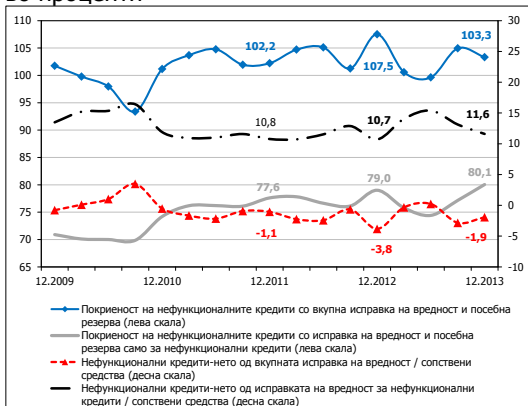
движење⁹. Така, на 31.12.2013 година, вкупната утврдена исправка на вредноста забележа намалување од 569 милиони денари, или 1,9% во однос на 30.11.2013 година, и тоа од исправката на вредноста за дејностите „трговија на големо и мало“, „хемиска индустрија“ и „дејности во врска со недвижен имот“ кај претпријатијата, и станбените и потрошувачките кредити и кредитните картички кај домаќинствата. Намалувањето на исправката на вредноста во голем дел произлегува од надолното приспособување на границите за утврдување на исправката на вредноста и посебната резерва за поединечните изложености во секоја одделна категорија на ризик, со новата одлука, но и од наплатата и од прекласификацијата на некои кредитни изложености во подобра категорија на ризик.

На 31.12.2013 година, само 5,2% од вкупната кредитна изложеност на банкарскиот систем е класифицирана на групна основа, а само 0,7% од вкупната исправка на вредноста и посебната резерва се утврдени на групна основа. На крајот на претходната, 2012 година, речиси трипати повеќе, или 16,8% од вкупната кредитна изложеност и 2,1% од вкупната исправка на вредноста и посебната резерва, се класифицираа и се резервираа на групна основа. Во регулативата за управување со кредитниот ризик, којашто се применуваше до крајот на ноември 2013 година, немаше подетални одредби во однос на тоа како се утврдува исправката на вредноста на групна основа. Со новата одлука (којашто се применува од 1.12.2013 година) се пропиша начинот на утврдување на исправката на вредноста и посебната резерва (со користење на стапките на очекувана загуба) за секое портфолио на кредити. Невклопувањето на системите на банките со роковите за почеток на примена на Одлуката или повисокиот износ на исправка којшто

⁹ Според извештајот за ефектот од почетокот на примената на Одлуката за управување со кредитниот ризик врз износот на исправката на вредноста, ослободена е исправка на вредноста во вкупна висина од 28 милиони денари. Кај четири банки, примената на новата одлука наметна потреба за дорезервирање.

произлегол од новите одредби, се веројатните објаснувања за напуштањето на можноста за класификација на групна основа од страна на некои банки. Исправката на вредноста на групна основа покрива само 1,1% од изложеноста на кредитен ризик класифицирана на групна основа, додека просечното ниво на ризичност на редовната изложеност класифицирана на поединечна основа изнесува 2,2%.

Графикон бр. 10
Покриеност на нефункционалните кредити и учество на нето нефункционалните кредити во сопствените средства на банките во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

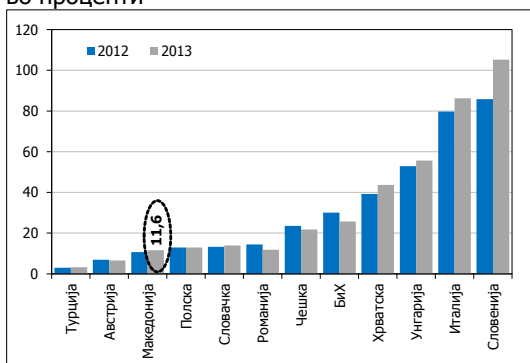
Поголемиот раст на нефункционалните кредити од растот на исправката на вредноста услови намалување на покриеноста на нефункционалните кредити со вкупната утврдена исправка на вредноста, но таа и натаму надминува 100%. Наспроти ова, на 31.12.2013 година се зголеми покриеноста на нефункционалните кредити со исправката на вредноста утврдена за нив на 80,1% (79,0% на 31.12.2012 година). Зголемувањето на исправката на вредноста за нефункционалните кредити, покрај од растот на нефункционалните кредити, е поттикнато и од новото правило за утврдување исправка на вредноста од најмалку 30% за нефункционалните побарувања класифицирани во категоријата на ризик „B“, коешто се применува од 1 декември 2013 година. Така, на 31.12.2013 година, покриеноста на нефункционалните кредити во категоријата на ризик „B“ со исправката на вредноста утврдена за нив достигна 32,2% (28,3% на 31.12.2012 година¹⁰).

Учество на нерезервируваниот дел од нефункционалните кредити во вкупните сопствени средства на банкарскиот систем се зголеми, поради малото надолно движење на сопствените средства, но сè уште е на ниско ниво. Така, при претпоставка за целосна ненаплатливост на нефункционалните кредити, сопствените средства на крајот на 2013 година би се намалиле за 11,6% (за 0,9 процентни поени повеќе во споредба со

¹⁰ Годишниот раст на нефункционалните кредити во категоријата на ризик „B“ изнесува 21,4%, додека утврдената исправка на вредноста за овие кредити порасна за 38,1%.

Графикон бр. 11

Учество на нерезервираниот дел од нефункционалните кредити во сопствените средства, кај одредени земји во проценти

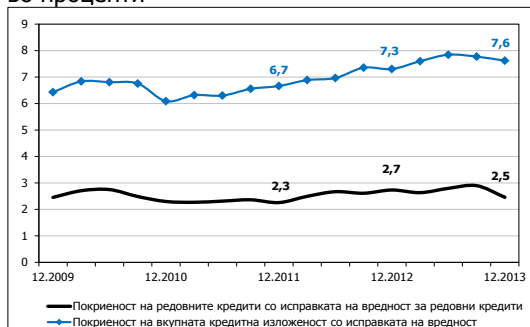
Извор: База на показатели за финансиската стабилност на ММФ.

претпоставеното намалување од 10,7% на 31.12.2012 година).

Во споредба со некои земји од нашето опкружување и пошироко, овој показател за банкарскиот систем на Република Македонија е значително поповолен (понизок). Притоа, најниско ниво на овој показател е забележано кај Турција, каде што за покривање на нефункционалните кредити би се искористиле само 3,2% од сопствените средства на банкарскиот систем. Нерезервираниот дел од нефункционалните кредити бележи зголемување кај повеќето земји, при што кај некои земји, нерезервираниот дел од нефункционалните кредити апсорбира значителен дел од сопствените средства на банките.

Графикон бр. 12

Просечно ниво на ризичност за вкупната кредитна изложеност и за редовните кредити во проценти

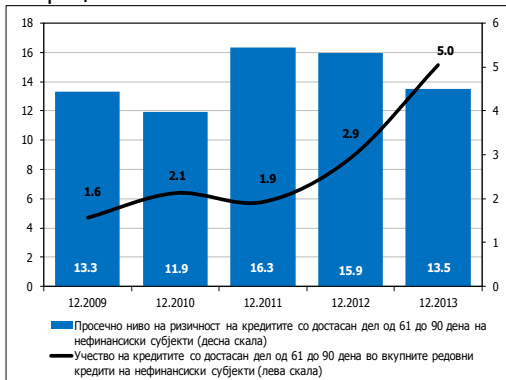
Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2013 година, како резултат на поголемиот раст на исправката на вредноста од растот на вкупната кредитна изложеност, се зголеми и просечното ниво на ризичност на кредитното портфолио на банкарскиот систем за 0,3 процентни поени. Со оглед на намалувањето на границите за исправка на вредноста по поодделни категории на ризик, коишто се воведоа со новата регулатива од 1 декември 2013 година, просечното ниво на ризичност на портфолиото на банките, на крајот на 2013 година, е во категоријата на ризик „Б“ (категија на ризик „А“ според претходната регулатива). Просечната ризичност на редовните кредити се намалува поради годишното намалување на исправката на вредноста утврдена за нив (за 299 милиони денари, или 4,6%), исто така, како ефект од намалувањето на границите на исправката на вредноста за одделните категории на ризик.

Потенцијален ризик за зголемување на нефункционалните кредити во наредниот месец се достасаните кредити со период на задоцнување во исплатата од 61 до 90 дена, чиешто учество во редовните кредити речиси двојно се зголемува. Така, доколку кај ниту еден од овие кредити не се наплати

Графикон бр. 13

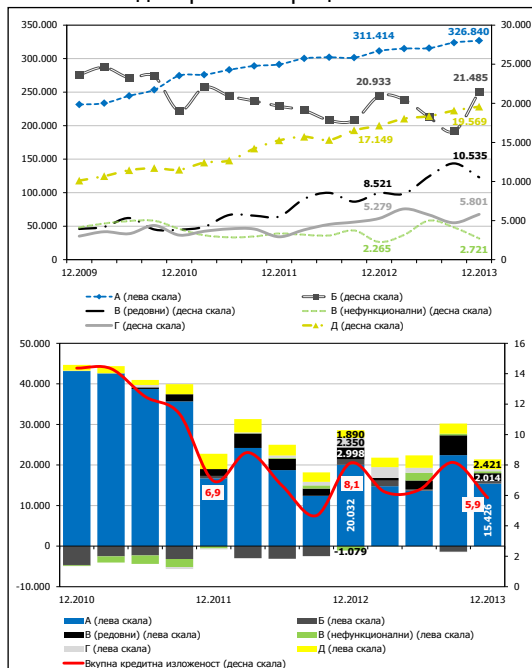
Просечно ниво на ризичност на кредитите со достасан дел за исплата од 61 до 90 дена во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 14

Кредитна изложеност состојба (горе) и апсолутна годишна промена (долу) според категоријата на ризик во милиони денари и во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

достасаниот долг во текот на следниот месец, 5,0% од вкупните редовни кредити со состојба на 31.12.2013 година би преминале во нефункционални. Само по оваа основа нефункционалните кредити би пораснале за 10.269 милиони денари, или за 38,6%. Но, остварениот раст следниот месец (јануари 2014 година) е значително помал и изнесува 0,5% или 138 милиони денари.

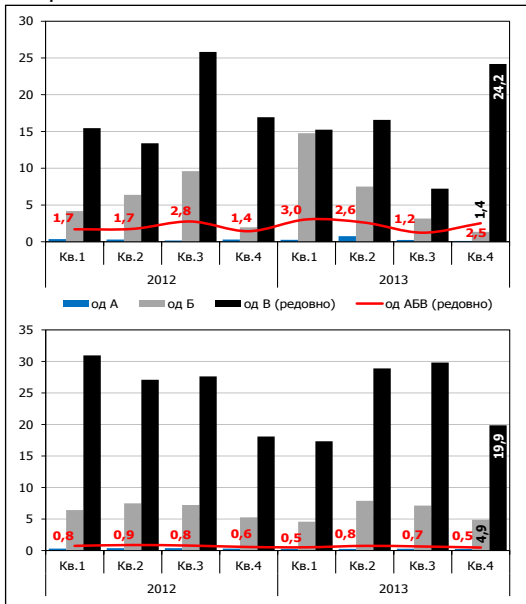
Годишниот раст на кредитната изложеност со редовен статус во најголем дел (85,7%) произлегува од изложеноста во категоријата на ризик „А“¹¹, додека зголемувањето на кредитната изложеност со нефункционален статус е поттикнато од растот на изложеноста во категоријата на ризик „Д“ (за 2.421 милион денари или 14,1%). Растот на нефункционалната кредитна изложеност во оваа категорија на ризик во целост произлегува од претпријатијата. Овој раст, покрај од влошувањето на квалитетот на одделни кредитни изложености, произлегува и од заострувањето на критериумот за класифицирање на кредитните изложености со задоцнување над 241 ден (претходно 270 дена) во категоријата на ризик „Д“, што се изврши паралелно со олеснувањето кај минималниот праг за исправка (којшто се намали кај сите категории на ризик, а за категоријата на ризик „Д“, се намали од 75% на 70%).

Според одделните дејности кај секторот „претпријатија“, кредитниот ризик е највисок кај „индустријата“ и „градежништвото“, а според одделните производи на секторот „домаќинства“, кај кредитните картички и потрошувачките кредити (анекс бр. 24 и 25). Од аспект на валутната структура, најризична е кредитната изложеност во денари со девизна клаузула (анекс бр. 23).

¹¹ Во оваа категорија на ризик се класифицираат кредитните изложености со задоцнување до 31 ден, но и кредитните изложености што се намируваат со задоцнување подолго од 31 ден, доколку вкупниот износ што не е наплатен подолго од 31 ден е помал од 500 денари и задоцнувањето не е подолго од 60 дена.

Графикон бр. 15

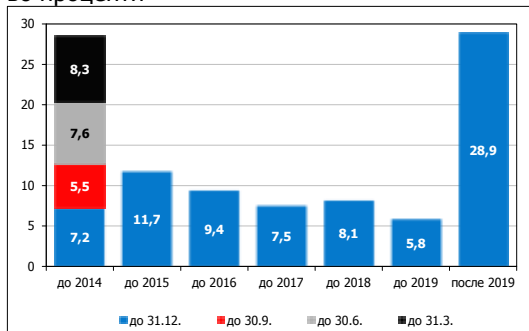
Квартален премин на кредитната изложеност кон претпријатијата (горе) и домаќинствата (долу) од редовен во нефункционален статус во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 16

Структура на кредитната изложеност кон нефинансиските субјекти, според рокот на достасување на главницата во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Во анализата не се вклучени изложеностите коишто се класифицирани на групна основа.

Процентот од кредитната изложеност со редовен статус, којашто за период од еден квартал преминува во изложеност со нефункционален статус¹², на крајот на 2013 година се зголеми (1,6%, наспроти 1,1% на крајот на 2012 година). Гледано по одделните сектори, 2,5% од редовните изложености кон претпријатијата и 0,5% од овие изложености кон физичките лица добиле нефункционален статус за еден квартал. Во последниот квартал од 2013 година значително се зголеми делот од кредитните изложености кон претпријатијата во категоријата „В“ на редовни, коишто во период од еден квартал добиваат нефункционален статус¹³ (од 7,2% во третиот квартал од 2013 година на 24,2% во последниот квартал).

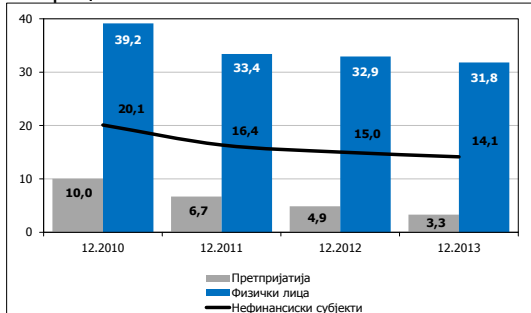
Анализата на кредитната изложеност кон нефинансиските субјекти на 31.12.2013 година, според рокот на достасување на главницата, покажа дека 28,6% од неа достасуваат за наплата до крајот на 2014 година, а речиси исто толку достасуваат и по 2019 година. Притоа, изложеноста со просечно ниво на ризичност до 20% (категиите „А“ и „Б“) учествува со 95,7% во вкупната кредитна изложеност којашто достасува за наплата до крајот на 2014 година и во најголем дел (74,4%) се однесува на претпријатијата, и тоа на клиентите од дејностите „трговија на големо и мало“ и „индустрија“, чиешто просечно ниво на ризичност е во категоријата на ризик „Б“.

На крајот од 2013 година се забележа намалено учество на необезбедената

¹² Преминот на кредитната изложеност со редовен статус во изложеност со нефункционален статус е пресметан како сооднос меѓу кредитната изложеност којашто добила нефункционален статус на крајот на кварталот и кредитната изложеност на почетокот на анализираниот квартал. Во анализата не е вклучена излезената кредитна изложеност поради реструктурирање и пролонгирање и кредитната изложеност одобрена во текот на кварталот.

¹³ Овие изложености имаат најголем придонес за растот на нефункционалните кредити.

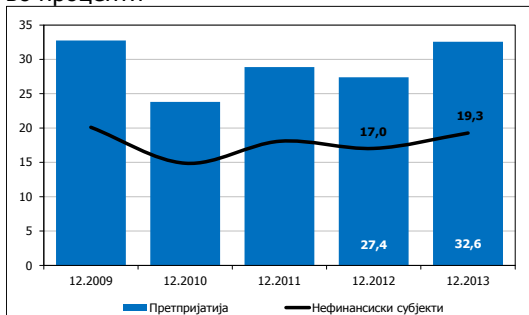
Графикон бр. 17
Учество на необезбедената изложеност во вкупната кредитна изложеност на нефинансиските субјекти и на одделните сектори во проценти

Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

кредитна изложеност¹⁴ кај вкупната кредитна изложеност кон нефинансиските субјекти, но и кај поодделните сектори. Ова намалување е најизразено кај претпријатијата каде што необезбедената изложеност се намали за 30,0%, на годишна основа, што соодветствува со заострените кредитни услови кон корпоративниот сектор во првите два квартала од 2013 година. Учеството на необезбедената изложеност кон физичките лица се сведе на 14,5%, доколку се одземе изложеноста врз основа на негативни салда на тековни сметки и кредитни картички¹⁵. Релативно високата покриеност на кредитното портфолио со одредена форма на обезбедување придонесува за ублажување на нивото на кредитен ризик којшто банките го имаат преземено и воедно, може да служи како потенцијален извор за наплата на нефункционалната изложеност. Но, ваквата кредитна политика на банките го отежнува пристапот до кредити на клиентите кои немаат (соодветно) обезбедување, а исто така може да значи и претворање на кредитниот ризик во ризик од (не)можност за продажба на имотот којшто би се презел заради наплата на побарувањата.

Графикон бр. 18
Учество на кредитите со еднократна отплата на главница во вкупните кредити на нефинансиските субјекти и на претпријатијата во проценти

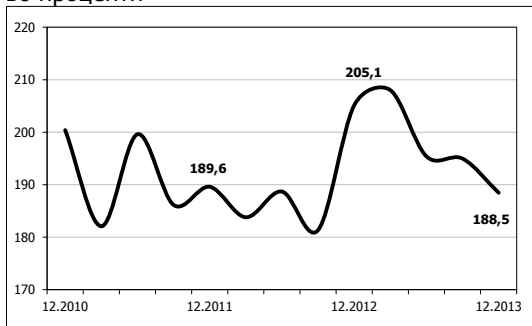
Извор: Кредитен регистар на Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Кредитите со еднократна отплата на главница бележат зголемено учество во вкупните кредити на нефинансиските субјекти како резултат на значителниот раст од 20,4% на кредитите со еднократна отплата. Вака структурираните кредити во целост им се одобрени на претпријатијата. Евентуалното продолжување па дури и проширување на зголемената ориентираност на банките кон одобрување кредити со еднократна отплата на главницата (анг: bullet loans) може да биде знак за потенцијален иден кредитен ризик, односно ризик од можна потценетост на моменталниот кредитен ризик поради одложувањето на соодветното издвојување на исправката на вредноста (во услови кога

¹⁴ Извор: податоците доставени од страна на банките во Кредитниот регистар на Народната банка.

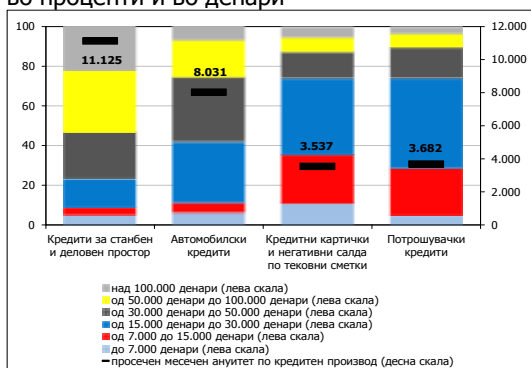
¹⁵ Најголем дел од наплатите на оваа кредитна изложеност се покриени со месечните примања на кредитокорисниците.

Графикон бр. 19
Учество на големите изложености во сопствените средства на банките во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 20
Структура на кредитната изложеност по одделни кредитни производи, според месечните примања на кредитокорисниците (физички лица) во проценти и во денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

периодичните отплати се состојат само од камата).

На крајот од 2013 година, концентрацијата на кредитниот ризик, следена преку учеството на големите изложености (вклучително и изложеностите кон финансиските институции)¹⁶ во сопствените средства на банките, се намали. По одделни банки, учеството на големите изложености во сопствените средства се движи во интервал од 10,5% до 729,1% и е во рамки на пропишаниот максимален лимит¹⁷. Со исклучување на изложеностите на банките кон финансиските институции и пласманите во благајнички записи и државни хартии од вредност, концентрацијата е видно пониска, односно учеството на големите изложености кон нефинансиските субјекти во сопствените средства на банките изнесува 65,9%¹⁸. По одделни банки, учеството на големите изложености кон нефинансиските субјекти во сопствените средства се движи од 10,5% до 188,4%. Притоа, околу половината од големите изложености на ниво на системот отпаѓаат на една банка. Кредитната изложеност кон претпријатијата во најголем дел е сконцентрирана кај дејностите „индустрија“ и „трговија на големо и мало“ (коишто учествуваат со по околу една третина во вкупната изложеност кон корпоративниот сектор), со што нивото на ризичност на кредитната изложеност кон овие дејности во голема мера го условува квалитетот на кредитна изложеност кон претпријатијата.

Во текот на 2013 година банките насочија позначителен дел од кредитната поддршка кон домаќинствата, што услови зголемување и на просечната задолженост по лице (само за лицата кои се задолжени) од 96 илјади денари на 102 илјади денари,

¹⁶ Голема изложеност кон лице или лицата поврзани со него претставува изложеност еднаква или повисока од 10% од сопствените средства на банката.

¹⁷ Вкупниот износ на големите изложености не смее да го надмине осумкратниот износ на сопствените средства на банката.

¹⁸ Шест банки немаат големи изложености кон нефинансиските субјекти.

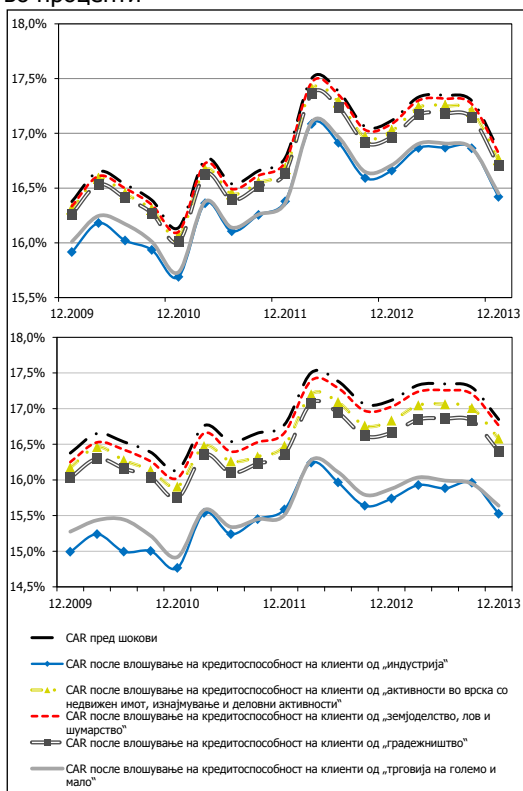
на годишно ниво. На 31.12.2013 година, најголем дел од кредитната изложеност отпаѓа на лицата со месечни примања до 30.000 денари. Кај нив се пласирани две третини од вкупната изложеност на банките кон физичките лица и 72,5% од вкупната изложеност наменета за потрошувачка (анекс бр. 26), што со оглед на висината на просечната нето-плата во Република Македонија (21.146 денари за 2013 година) може да се смета за очекувано. Гледано по поединечни лица, најзадолжени се физичките лица со месечни примања над 100.000 денари (просечна задолженост од 578 илјади денари по лице), што е резултат на приспособувањата коишто ги вршат банките за висината на долгот кон висината на месечните примања на физичките лица. Токму кај овие лица просечната задолженост по лице бележи раст за речиси 50% во однос на крајот на 2012 година. Врз основа на податоците добиени од банките, неколку банки во 2013 година го олесниле условот за соодносот помеѓу кредитната изложеност и износот на месечните примања на кредитокорисниците, што дополнително го објаснува растот на кредитите на домаќинствата. Просечната месечна обврска по лице, во зависност од кредитниот производ се движи помеѓу 3,5 илјади денари (кај кредитните картички и негативните салда на тековни сметки) и 11,1 илјади денари (кај кредитите за набавка и реновирање станбен и деловен простор).

1.2. Стрес-тест симулација за чувствителноста на банкарскиот систем на зголемување на кредитниот ризик

Со цел да се испита чувствителноста на банкарскиот систем при влошување на квалитетот на одделни сегменти од кредитното портфолио се спроведуваат симулации на хипотетичко преминување на 10% (прва симулација) и 30% (втора симулација) од кредитната изложеност кон претпријатијата (по дејности) и домаќинствата (по кредитни производи),

Графикон бр. 21

Стапка на адекватност на капиталот пред и по првата (горе) и втората (долу) симулација, по одделни дејности во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

поодделно, и кон двата сектора заедно, кон двете следни категории со повисока ризичност. Резултатите од симулациите покажуваат одржување на отпорноста на банкарскиот систем на симулираните шокови. Во споредба со претходната година има извесно влошување на резултатите кај поодделни банки. При двете симулации за одделните дејности, најголемо намалување на стапката на адекватност на капиталот се забележува при влошувањето на кредитоспособноста на клиентите од дејностите „индустрија“ и „трговија на големо и мало“, по кои следи „градежништвото“.

Концентрацијата на кредитната изложеност мерена преку Херфиндаловиот индекс е највисока и над прифатливите граници¹⁹ кон дејноста „индустрија“, што соодветствува со најголемото намалување на стапката на адекватноста на капиталот на банкарскиот систем при спроведените симулации за клиентите во оваа дејност. Адекватноста на капиталот исто така бележи значително намалување при спроведување на двете симулации на клиентите од дејноста „градежништво“. Значењето на кредитната изложеност кон оваа дејност за квалитетот на кредитното портфолио на банкарскиот систем се потврдува и со високата концентрацијата на кредитната изложеност кон оваа дејност (којашто исто така е над дозволеното ниво според Херфиндаловиот индекс) и фактот што градежниот сектор е еден од двигателите на растот на домашната економија во 2013 година.

Нова регулатива за управување со кредитниот ризик

Во март 2013 година беше донесена нова Одлука за управување со кредитниот ризик, којашто почна да се применува од 1 декември 2013 година. Најзначајните новини во Одлуката се однесуваат на:

¹⁹ Нивото на концентрација се смета за прифатливо кога индексот се движи во интервал од 1.000 единици до 1.800 единици.

1. Промени во класификацијата на кредитните изложености на поединечна основа. Со Одлуката се вовеле обврска за месечна класификација на кредитните изложености во соодветна категорија на ризик, наместо претходната квартална класификација. И понатаму банките се должни да ја вршат класификацијата, имајќи ги предвид кредитната способност на клиентот, уредноста во намирувањето на обврските и видот на обезбедувањето, при што генерално се задржани истите критериуми за оценка на овие три елементи. Но, со Одлуката се прецизира кога банките вршат задолжителна оцена на кредитната способност на клиентот: (1) за клиентите - правни лица: во моментот на одобрувањето на кредитната изложеност; најмалку еднаш во шест месеци или почесто, заради појава на општите показатели за оштетување и при реструктурирање или при рефинансирање на побарувањето/побарувањата и (2) за клиентите - физички лица: при одобрувањето на кредитната изложеност и при реструктурирање или рефинансирање на побарувањето/побарувањата.

Во однос на уредноста во намирувањето на обврските извршена е промена во деновите на доцнење врз основа на кои банките, меѓу другото, вршат класификација на побарувањата во категорија на ризик „Д“. Доколку обврските врз основа на одредена изложеност се извршуваат со задоцнување над 241 ден, таа изложеност се класифицира во најлошата категорија на ризик („Д“). Со претходната одлука, оваа граница изнесуваше 270 дена. Соодветно се намали и горната граница за деновите на доцнење за категоријата на ризик „Г“.

Со Одлуката се прецизираат видовите обезбедувања коишто можат да се земат предвид при класификацијата на одредена изложеност и при утврдувањето на исправката на вредноста/посебната резерва. Само првокласните инструменти за обезбедување можат да се земат предвид при класификацијата на одредено побарување, односно тоа побарување може да се класифицира во категорија на ризик „А“. Сите останати видови обезбедување не можат да се земат предвид при класификацијата на кредитните изложености. Од друга страна, за кредитните изложености класифицирани во категории на ризик „Г“ и „Д“, банката може да ја земе предвид вредноста на обезбедувањето при утврдувањето на исправката на вредноста/посебната резерва, доколку станува збор за првокласен инструменти за обезбедување, залог на станбен објект или на деловен простор или залог на побарувања од Република Македонија. Притоа, пропишани се критериуми коишто треба да ги исполнат овие обезбедувања и вредноста според која овие обезбедувања можат да се вклучат во дисконтирањето на паричните текови.

2. Промени во класификацијата на кредитните изложености на групна основа. Претходната регулатива им дозволуваше на банките да класифицираат изложености на групна основа, но не даваше доволно јасни насоки во однос на начинот на кој се врши класификацијата, односно се двои исправка на вредноста/посебна резерва. Со новата одлука се изврши прецизирање на начинот на утврдување на исправката на вредноста, односно на посебната резерва за изложеностите коишто се дел од портфолиото на кредити, преку дефинирање на стапката на очекувана загуба²⁰. Исто така, точно се дефинирани кредитните изложености коишто можат да бидат дел од портфолиото на кредити²¹, а зголемен е и износот на кредитната изложеност којшто може да се класифицира на групна основа (од 33% на 50% од вкупната кредитна изложеност на банката²²).

²⁰ Стапката на очекувана загуба за одредено портфолио на кредити претставува производ на веројатноста за ненаплата (веројатност дека изложеностите од портфолиото ќе добијат нефункционален статус во период од дванаесет месеци) и стапката на загуба заради ненаплата на изложеностите од портфолиото на кредити (просечна загуба којашто ја остварила банката за нефункционални и отпишани побарувања за период од најмногу три години). При утврдувањето на стапката на загуба заради ненаплата, банката е должна да има историски податоци за остварената загуба од нефункционални и отпишани побарувања со слични карактеристики коишто го добиле овој статус најмногу пред пет години.

²¹ Во портфолиото на кредити можат да се вклучат изложености коишто се дел од портфолиото на мали кредити согласно со Одлуката за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот или изложености коишто ги исполнуваат критериумите од Одлуката за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот за побарувањата покриени со станбен објект.

²² На 31.12.2013 година, можноста за класификација на групна основа ја искористиле 5 банки.

3. Промени во дефиницијата на нефункционалните побарувања. И понатаму како нефункционално побарување се смета секоја кредитна изложеност којашто е класифицирана во категориите на ризик „Г“ и „Д“ и изложеност класифицирана во категоријата на ризик „В“ којашто по која било основа не е наплатена подолго од 90 дена од денот на достасувањето. Но, со Одлуката им е дадена можност на банките да користат праг на материјалност за пренос во категоријата на нефункционални побарувања на кредитните изложености класифицирани во категоријата на ризик „В“²³. Банката треба, во своите интерни, акти да го уреди применувањето на прагот на материјалноста и овој избор да го применува за сите изложености. Одлуката, исто така, ѝ дава можност на банката да ги исклучи од категоријата на нефункционални побарувања, побарувањата кај кои е наплатен целиот износ којшто е достасан подолго од 31 ден, за разлика од досегашното барање за целосно намиравање на достасаниот износ за исклучување од оваа категорија.

4. Промени во границите на исправката на вредноста/посебната резерва за секоја категорија на ризик. Во Одлуката се изврши намалување на овие граници, и тоа: од 0% до 5% (категија на ризик „А“), над 5% до 20% (категија на ризик „Б“), над 20 до 45% (категија на ризик „В“), над 45% до 70% (категија на ризик „Г“) и над 70% до 100% (категија на ризик „Д“). Во претходната регулатива границите по категории на ризик беа: од 0% до 10%, над 10% до 25%, над 25 до 50%, над 50% до 75% и над 75% до 100%, соодветно. Од друга страна, имајќи предвид дека изложеност класифицирана во категорија на ризик „В“, покрај редовен, може да има и нефункционален статус (што е показател за поголема ризичност на таа изложеност), се вовеле обврска за издвојување најмалку 30% исправка на вредноста/посебна резерва за нефункционалните побарувања класифицирани во оваа категорија. За кредитните изложености класифицирани во категоријата на ризик „Д“ за кои постои цврсто очекување дека не може да се наплати ниту дел од нив, Одлуката дозволува банката да издвои исправка на вредноста од најмалку 85%, доколку изложеноста е обезбедена со залог на фабрики и други слични производствени капацитети, земјоделско земјиште и производи чијашто цена зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи²⁴.

Одлуката започна да се применува од 1 декември 2013 година. Согласно со податоците доставени од банките за ефектот од почетокот на примената на Одлуката, најголем број од банките (12) имаат ослободување на износот на исправка на вредноста, односно посебна резерва во вкупен износ од 328 милиони денари. Од друга страна, четири банки прикажале дополнителна исправка на вредноста/посебна резерва заради одредбите на новата одлука. Сепак, на ниво на банкарскиот систем, вкупниот ефект од барањата на новата одлука е ослободување исправка на вредноста/посебна резерва од 28 милиони денари. Согласно со Одлуката, ослободената исправка на вредноста може да се користи само за зајакнување на капиталот на банките (покривање на загуби од минати години или распределба во резерви или задржана добивка).

2. Ликвидносен ризик

Ликвидноста на банкарскиот систем на Република Македонија беше на високо и стабилно ниво и во текот на 2013 година, независно од забавувањето на растот на ликвидните средства. Недостигот на позабележителен раст на ликвидните средства во 2013 година првенствено произлегува од намалувањето на ликвидните средства во втората половина на годината,

²³ Банката нема обврска за пренос на изложеноста во нефункционални побарувања доколку ненаплатениот износ којшто е достасан подолго од 90 дена не надминува: 1.000 денари (за физички лица), 3.000 денари (за мали друштва) и 10.000 денари (за останати правни лица). На 31.12.2013 година, 6 банки ја користеле оваа можност.

²⁴ Без ова обезбедување, банката за ваквите изложености ќе треба да издвои 100% исправка на вредноста.

поради постепеното засилување на кредитирањето, раздолжувањето на домашните банки кон странските матични лица и зголемената склоност за вложување во долгорочни државни хартии од вредност. Во 2013 година се забележува намалување на користените извори на финансирање на банките од нивните матични субјекти. Оттука, депозитите на нефинансиските субјекти беа главен носител на растот на изворите на финансирање на банките. Се продолжи и со реструктурирањето на рочниот профил на обврските на банките, во полза на зголемување на долгорочното финансирање, што од своја страна придонесе за подобрување на структурата на обврските според нивната договорна преостаната рочност. Исто така, се зголеми и преостанатата договорна рочност на средствата на банките, односно се намали учеството на средствата со пократка рочност. Стрес-тестирањето покажува дека банкарскиот систем го одржува задоволителното ниво на отпорност на ликвидносни шокови. Според последните расположливи податоци, заклучно со февруари 2014 година, ликвидните средства растат за 0,6%, на годишна основа, се одржува високото учество на ликвидните средства во вкупните средства, како и високата покриеност на краткорочните обврски и депозитите на домаќинствата со ликвидните средства.

2.1. Износ, состав и промени на ликвидната актива

Графикон бр. 22

Структура на ликвидните средства на банките според финансиските инструментите кои ги сочинуваат (во милиони денари и во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На крајот од 2013 година, ликвидните средства²⁵ на ниво на банкарскиот систем изнесуваат 111.264 милиони денари и на годишна основа бележат раст од 351 милион денари, односно за 0,3%. Годишната стапка на раст на ликвидните средства значително забави во последниот квартал на 2013 година. Причината за ова забавување е падот на ликвидните средства во овој квартал, што се совпадна и со засилувањето на кредитната активност на банките. Имено, во последниот квартал од 2013 година, ликвидните средства се намалија за 1.719 милиони денари, односно за 1,5%, додека кредитите на банките се зголемија за 6.843 милиони денари, односно за 3,1%.

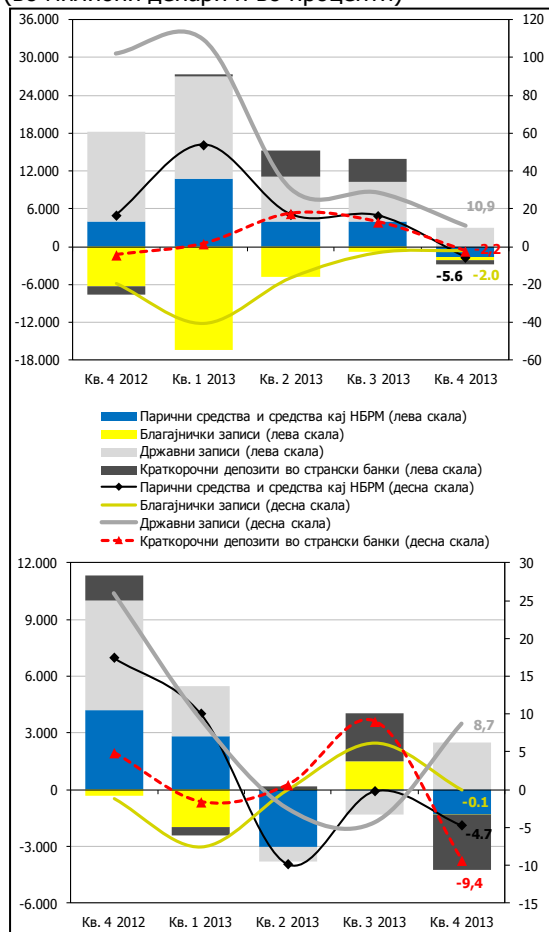
Во 2013 година, во услови на аукции на благајнички записи на Народната банка со квантитативно ограничување на понудениот износ и неможност банките неограничено да

²⁵ Ликвидните средства ги опфаќаат следниве категории од билансот на состојба: паричните средства и средствата на сметките кај Народната банка, благајничките записи на Народната банка, кореспондентните сметки и краткорочните депозити кај странски банки и пласманите во краткорочни хартии од вредност издадени од државата.

За потребите на анализата на ликвидноста, средствата и обврските во денари со девизна клаузула се сметаат како денарски.

Графикон бр. 23

Годишна (горе) и квартална (долу) апсолутна и релативна промена на финансиските инструменти кои ги сочинуваат ликвидните средства (во милиони денари и во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

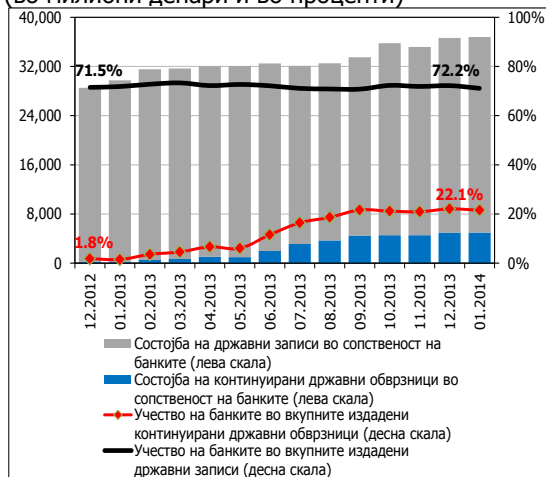
инвестираат во овој финансиски инструмент, вложувањата во благајничките записи се намалија за 2,0%. Воедно, во последниот квартал на 2013 година, почна да се применува нова методологија при спроведувањето на аукциите на благајничките записи со која се вовеле утврдување на потенцијалната побарувачка за овој инструмент од страна на одделна банка. Ако при спроведувањето на аукциите, се утврди дека на ниво на банкарскиот систем се јавува повисока побарувачка од потенцијалната, банките коишто аукцирале износи повисоки од нивната потенцијална побарувачка ќе имаат обврска разликата во однос на потенцијалот да ја пласираат во депозити со рок на достасување од седум дена кај Народната банка. Набљудувано на квартална основа, единствено во текот на третиот квартал од 2013 година, благајничките записи забележаа раст, во првиот квартал забележаа пад, додека во вториот и во четвртиот квартал од годината нивната промена беше незначителна.

Пошироката понуда на државните хартии од вредност придонесе за поголемо учество на банките на пазарот на државни хартии од вредност. Така, на крајот од 2013 година, државните записи беа единствениот инструмент во ликвидните средства којшто забележа годишен раст, за 3.067 милиони денари, односно за 10,9%. Во текот на 2013 година, државните записи забележаа позначително квартално зголемување во првиот и во последниот квартал од годината. Македонските банки ја имаат главната улога на пазарот на државните записи, со учество во вкупниот износ на издадени државни записи од над 70%.

Графикон бр. 24

Состојба на државните континуирани хартии од вредност во сопственост на банките и учество на банките во вкупните издадени недостасани континуирани државни хартии од вредност

(во милиони денари и во проценти)

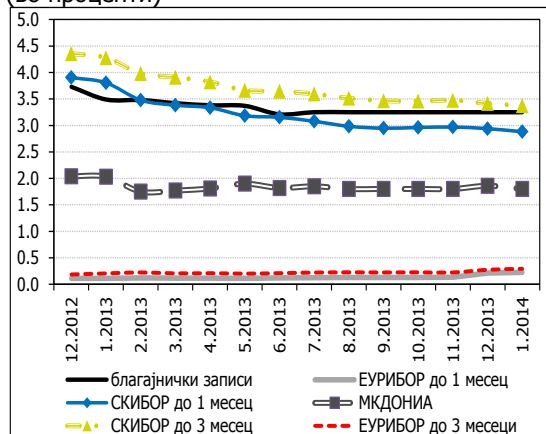

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 25

Движење на основните каматни стапки, во денари и во евра

(во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

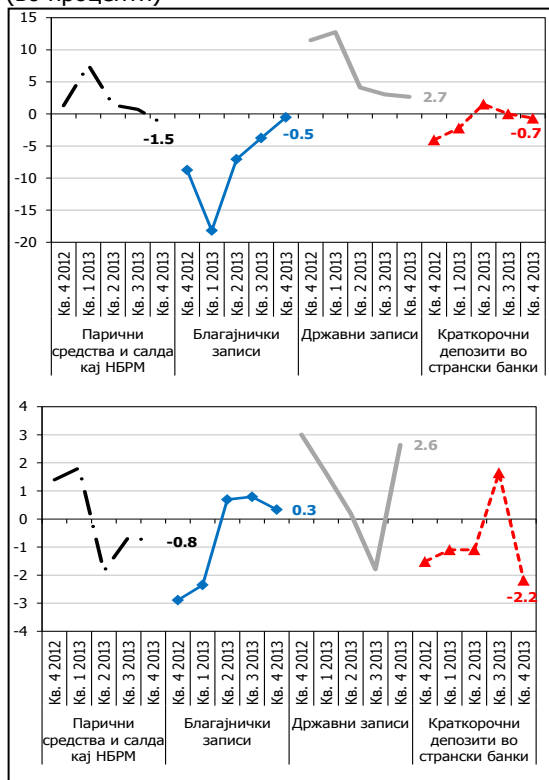
Во текот на 2013 година, забележителен раст имаат и вложувањата на банките во државни обврзници²⁶. Имено, на крајот од 2013 година, банките располагаат со државни обврзници во износ од 5.756 милиони денари, што претставува 1,6% од вкупните средства, и на годишна основа растат за 3.928 милиони денари. Согласно со Листата на хартии од вредност за спроведување монетарни операции²⁷, државните обврзници се прифаќаат од Народната банка како инструмент за обезбедување при спроведување на монетарните операции, што ја зголемува нивната привлечност како инвестициска алтернатива за банките. Учеството на банките во вкупниот износ на издадените континуирани државни обврзници во текот на 2013 година бележеше нагорен тренд и на годишна основа се зголеми за околу 20 процентни поени.

Иако во текот на 2013 година, краткорочните депозити пласирани во странски банки бележеа позитивни стапки на годишна промена сепак, на крајот на годината забележаа годишно намалување од 641 милион денари, односно за 2,2%. Ова првенствено се должи на нивната динамика во четвртиот квартал од 2013 година, кога се намалија за 9,4%, односно за 2.901 милион денари. Со оглед на тоа што каматните стапки на меѓународните финансиски пазари се на пониско ниво во споредба со каматните стапки во домашната економија, динамиката на овие средства индиректно придонесува и за подобрување на профитабилноста на банките.

²⁶ Државните хартии од вредност со рочност подолга од една година не се вклучени во ликвидната актива.

²⁷ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 126/11.

Графикон бр. 26
Годишна (горе) и квартална (долу)
промена на учествата на одделните
финансиски инструменти во ликвидните
средства
(во проценти)

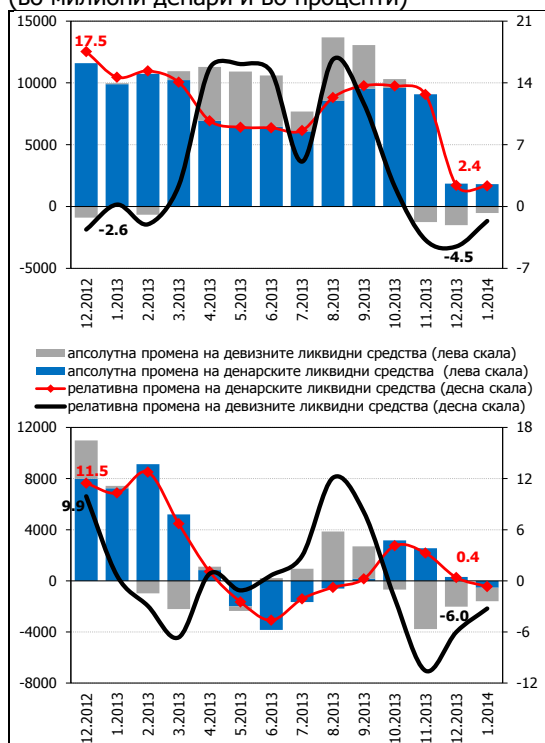

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Промените на одделните компоненти на ликвидните средства во текот на 2013 година предизвикаа и одредени поместувања во нивната структура. Имено, учеството на државните записи во структурата на ликвидните средства се зголеми за 2,7 процентни поени на годишна основа. Особено доаѓа до израз зголемувањето на учеството на државните записи во структурата на ликвидните средства во последниот квартал на 2013 година, за 2,6 процентни поени. Од друга страна, во 2013 година се намалуваат структурните учества на останатите финансиски инструменти. На 31.12.2013 година, структурата на ликвидните средства е релативно изедначена. Државните записи со учество од 28,0% се најзастапениот финансиски инструмент, а учеството на другите финансиски инструменти се движи од 22,9% (благајнички записи) до 25,2% (краткорочни депозити во странски банки).

Графикон бр. 27

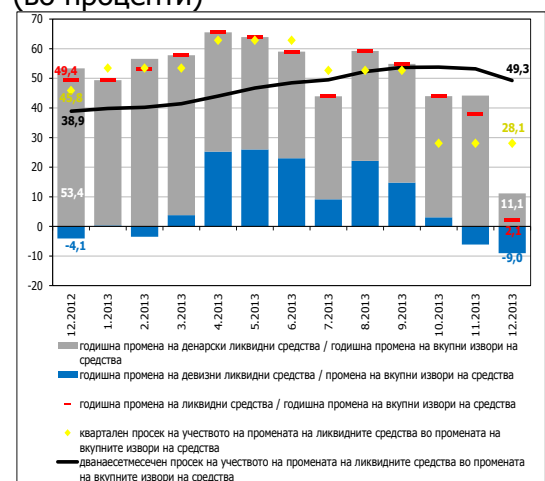
Годишна (горе) и квартална (долу) апсолутна и релативна промена на ликвидните средства според валутата (во милиони денари и во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 28

Промена на ликвидните средства / промена на вкупните извори на средства (во проценти)

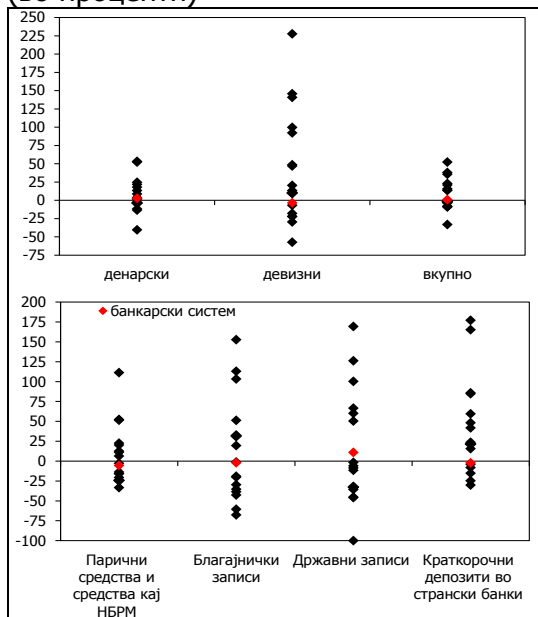
Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Поради зголемениот интерес на банките за вложување во државни записи, на крајот од 2013 година, денарските ликвидни средства забележаа пораст од 2,4%. Девизните ликвидни средства, и покрај тоа што во текот на 2013 година, главно бележеа позитивни годишни стапки на промена, сепак на крајот од 2013 година се намалија за 4,5%. Всушност, претходно споменатото намалување на вкупните ликвидни средства во последниот квартал на 2013 година речиси во целост произлезе од падот на девизните ликвидни средства. Оттука, на крајот од 2013 година, во валутната структура на ликвидните средства, учеството на девизните ликвидни средства изнесува 28,5% и на годишна основа се намали за 1,5 процентни поени.

Постепеното заживување на кредитната активност на банките во втората половина на 2013 година, се согледува и преку трендот на намалување на учество на годишната и кварталната промена на ликвидните средства во промената на вкупните извори на средства. Така, ако во првите три квартали од годината, банките пласираа повеќе од 50%, во просек, од новите извори на средства во ликвидни финансиски инструменти, во последниот квартал од 2013 година, банките пласираа само 28,1% од новите извори на средства во ликвидни инструменти. Покрај ова, во последниот квартал од 2013 година се забележува намалување на дванаесетмесечниот подвижен просек на овој показател, што укажува на тоа дека банките постепено го засилуваат настапот на кредитниот пазар и се зголемува склоноста за преземање нов кредитен ризик. Потврда за ова е и повисоката годишна стапка на раст на кредитите, во споредба со годишната стапка на раст на ликвидната актива на 31.12.2013 година, коишто изнесуваа 6,4% и 0,3%, соодветно. Во текот на 2013 година, промената на пласманите во денарски ликвидни инструменти постојано имаше поголем удел во промената на вкупните

Графикон бр. 29

Годишни стапки на промена на ликвидните средства на одделните банки, според валутата (горе) и според инструментите што ги сочинуваат (долу) (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

извори на средства, во споредба со промената на девизните ликвидни инструменти.

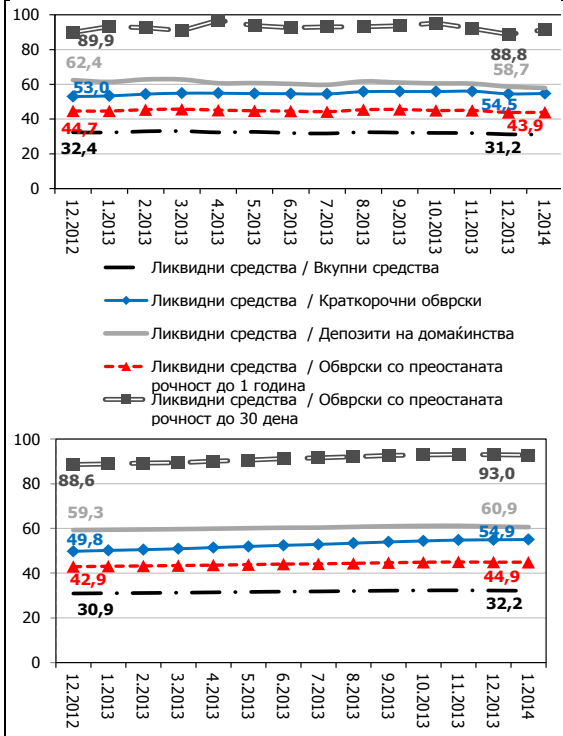
По поединечни банки, на 31.12.2013 година во споредба со 31.12.2012 година, ликвидните средства забележаа намалување кај осум банки, коешто се движеше во интервал од 0,5% до 33,5%.

2.2. Показатели за ликвидноста

Динамиката на показателите за ликвидноста на банкарскиот систем²⁸ ја потврди стабилноста на ликвидносната позиција на банките. Потврда за ова не произлегува само од нивото на показателите во текот на 2013 година, туку и од нивниот дванаесетмесечен подвижен просек. На 31.12.2013 година, на годишна основа се забележува зголемување на покриеноста на краткорочните обврски со ликвидна актива, додека останатите показатели за ликвидноста бележат скромно намалување. Воедно, кај дванаесетмесечниот тренд на показателите се забележува зголемување во текот на 2013 година, што е посебно видливо кај покриеноста на краткорочните обврски, како одраз и на промените во рочниот профил на изворите на финансирање на банките, заради поголемо присуство на

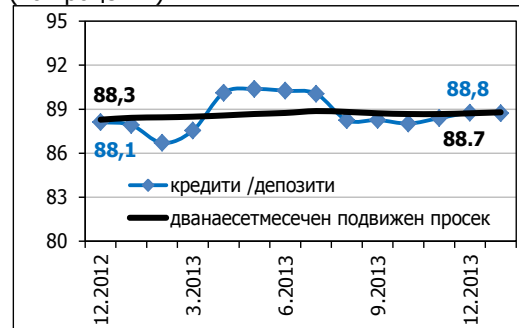
²⁸ При пресметката на показателите за ликвидноста на ниво на банкарскиот систем не се земени предвид резидентните меѓубанкарски средства и обврски.

Графикон бр. 30
Показатели за ликвидноста на банкарскиот систем – состојба (горе) и дванаесетмесечен подвижен просек (долу) (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 31
Динамика на показателот кредити/депозити (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

долгорочната компонента на обврските. Покрај ова, и показателите за покриеноста на обврските со различна преостаната договорна рочност со ликвидни средства, бележат стабилно движење. Така, на крајот од 2013 година ликвидната актива покрива 44,0% од обврските со преостаната договорна рочност до една година. Околу 90% од обврските со преостаната договорна рочност до 30 дена во минатите дванаесет месеци од 2013 година биле покриени со ликвидни средства. Показателите за ликвидноста по одделни групи банки се прикажани во анексот бр. 28.

Соодносот меѓу кредитите и депозитите во текот на 2013 година се движеше во интервал од 86,7% до 90,4%, со што на крајот од 2013 година забележа годишно зголемување за 0,7 процентни поени. Тоа се должи на малку побрзиот раст во 2013 година на кредитите (6,4%), во споредба со растот на депозитите (5,7%). На 31.12.2013 година, овој показател е над 100% кај четири банки коишто учествуваат во вкупната актива на ниво на банкарскиот систем со 14,6%, а неговата највисока вредност изнесува 128,3%.

По поединечни банки, најголема разлика на крајот од 2013 година се забележува кај учеството на ликвидните средства во вкупната актива, каде што коефициентот на варијација, изразен како сооднос меѓу стандардната девијација и просечната вредност на показателот за соодветниот датум, е највисок. Притоа кај сите показатели за ликвидноста, коефициентот на варијација бележеше тренд на намалување во текот на 2013 година, што покажува намалување на распределбата на вредноста на показателите меѓу одделните банки.

Графикон бр. 32

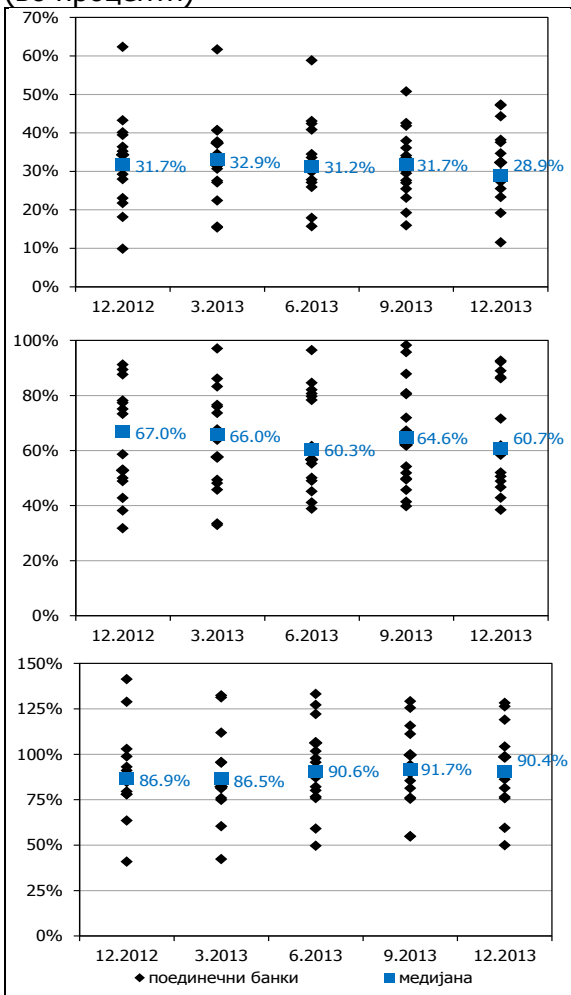
Динамика и распределба на показателите за ликвидноста по одделни банки

ликвидни средства / вкупни средства (горе)

ликвидни средства / краткорочни обврски (средина)

кредити / депозити (долу)

(во проценти)

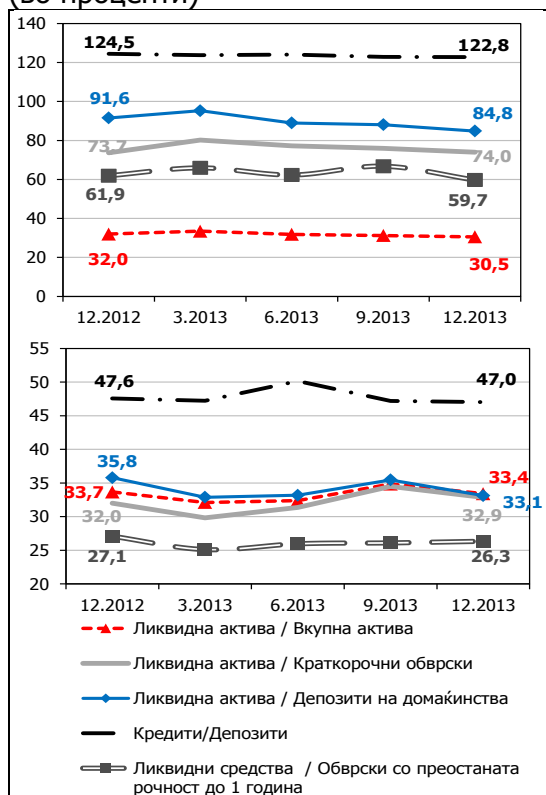

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Од друга страна, меѓуквартилната разлика е најголема кај показателот за покриеноста на краткорочните обврски со ликвидни средства, што покажува дека кај овој показател отстапувањата на банките од медијалната вредност на показателот се најголеми. Учеството на ликвидните средства во вкупните средства на годишна основа се намали кај осум банки, коишто на крајот од 2013 година учествуваат со 57,3% во вкупната актива. Покриеноста на краткорочните обврски со ликвидна актива на годишна основа се зголеми кај девет банки коишто учествуваат со 48,7% во вкупната актива на банкарскиот систем на 31.12.2013 година. Односот кредити/депозити на годишна основа се зголемува кај шест банки со учество во вкупната актива од 19,7%, додека намалувањето кај останатите банки се движи во интервал од 0,7 до 22,3 процентни поени.

Графикон бр. 33

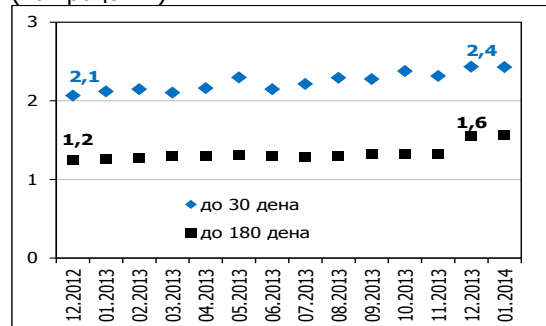
Показатели за ликвидноста на банкарскиот систем според валутата - денари (горе) и девизи (долу) (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 34

Стапки на ликвидност до 30 и до 180 дена на ниво на банкарскиот систем (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

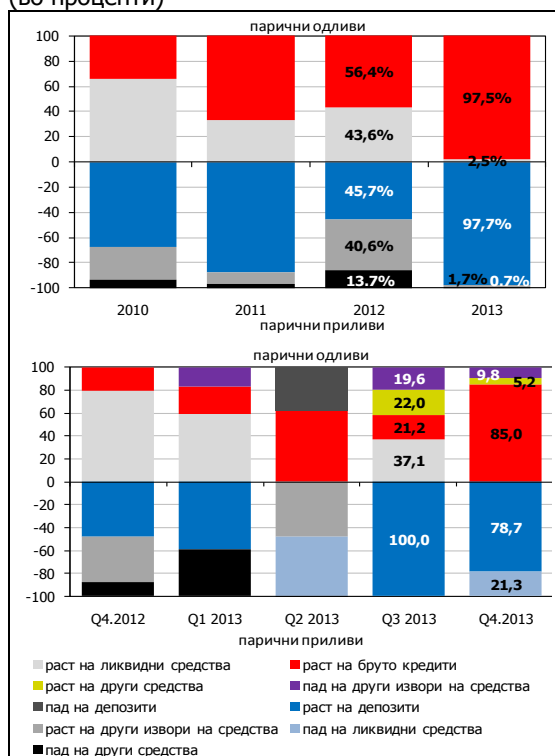
Скромниот раст на ликвидните средства во текот на 2013 година предизвика намалување на показателите за ликвидноста според валутата. Оваа појава беше најочигледна кај покриеноста на денарските депозити на домаќинствата со денарски ликвидни средства, но е присутна и кај други валутни показатели за ликвидноста. Намалувањето на показателот кредити/депозити беше малку поизразено кај денарскиот показател, што е последица на послоната склоност за штедење во денари во споредба со девизното штедење. Забележително е што постои значителна разлика во покриеноста на обврските со преостаната рочност до една година со ликвидни средства според валутата. Така, покриеноста на девизните обврски со преостаната рочност до една година со ликвидни средства во девизи е пониска за повеќе од двапати од соодветниот показател кај денарите.

Регулаторните стапки за ликвидност на банкарскиот систем²⁹, претставени како однос меѓу средствата и обврските коишто достасуваат во следните 30 дена и 180 дена, во текот на 2013 година забележаа стабилно движење. Во декември 2013 година, стапките забележаа раст, којшто се должи на почетокот на примената на измените во методологијата за нивната пресметка. Имено, почнувајќи од декември 2013 година, при утврдувањето на износот на обврските што се користат за пресметка на стапките на ликвидност, процентот на вклучување на орочените депозити се намали до 80% на 60%, со што всушност се намали износот на обврските коишто се земаат предвид при пресметката на стапките на ликвидност.

²⁹ Стапките на ликвидност на банките се регулирани во Одлуката за управување со ликвидносниот ризик на банките („Службен весник на Република Македонија“ бр. 126/11, 19/12 и 151/13).

Графикон бр. 35

Структура на паричните приливи и одливи на банките на годишна (горе) и квартална основа (долу) (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Со категоријата други средства се опфатени средствата коишто не се кредити на нефинансиски субјекти и коишто не се вклучени во категоријата ликвидни средства (долгорочните пласмани во странски и домашни банки, задолжителната резерва во девизи, преземените средства за ненаплатени побарувања, основните средства итн.), како и намалувањето на исправката на вредност на финансиските и нефинансиските средства.

** Со категоријата други извори на средства се опфатени сите извори на средства коишто не се депозити на нефинансиските субјекти (капиталот и резервите, депозитите на финансиски институции, кредитите, субординираните инструменти итн.), како и зголемувањето на исправката на вредност на финансиските и нефинансиските средства.

2.3. Извори на финансирање и рочна (не)усогласеност помеѓу средствата и обврските

За разлика од минатите неколку години, кога структурата на паричните приливи и одливи на банките беше поразновидна, во 2013 година, се забележува висока концентрација на паричните текови на банките³⁰. Така, кај приливите на нови извори на финансирање преовладуваат приливите врз основа на депозити, додека паричните одливи речиси во целост произлегоа од кредитната активност. Засилувањето на кредитната активност особено доаѓа до израз во последниот квартал од 2013 година, кога во структурата на паричните одливи најголемо учество, од 85,0%, имаа одливите врз основа на кредити, со истовремено намалување на ликвидните средства, што е јасен знак за намалување на одбивноста на банките за преземање кредитен ризик.

Носител на растот на вкупните извори на финансирање на банките во 2013 година беше растот на депозитите на нефинансиските субјекти, на кој се должат околу две третини од растот на изворите на финансирање на банките во 2013 година. Во рочната структура на вкупните извори на финансирање на банките се зголеми учеството на долгорочната компонента. Долгорочната компонента кај сите одделни финансиски инструменти што служат за финансирање на активностите на банките имаше најголемо учество во годишниот раст. Околу 88% од вкупниот раст на изворите на финансирање на банките во 2013 година произлегуваше од растот на долгорочната компонента, при што околу 62% од овој раст се должи на депозитите на нефинансиските субјекти, а остатокот од обврските врз

³⁰ Паричните приливи и паричните одливи на банките се добиени по индиректен пат, односно преку промената на салдата на одделните сметки од билансот на банките. Ефектот врз паричните текови на банките, којшто се должи на расходите и приходите коишто не претставуваат паричен одлив или прилив (на пример: отписи на кредити, ревалоризација на хартии од вредност коишто се расположливи за продажба или се чуваат за тргување, амортизација на основните средства, нето курсни разлики итн.) е составен дел на промената на соодветните билансни ставки на кои се однесува соодветниот прилив или одлив.

основа на кредити и депозити се на финансиски институции. Кај депозитите на нефинансиските субјекти, 91,0% од годишниот раст беше резултат на растот на долгорочните депозити, првенствено поради склоноста на населението за штедење на долг рок. Краткорочните извори на финансирање во 2013 година забележаа намалување за 0,6%, што произлегува од падот на краткорочните кредити од финансиски институции, вклучително и краткорочните обврски кон матични лица.

Графикон бр. 36
Промена на користените извори на финансирање од матичните лица (во проценти)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

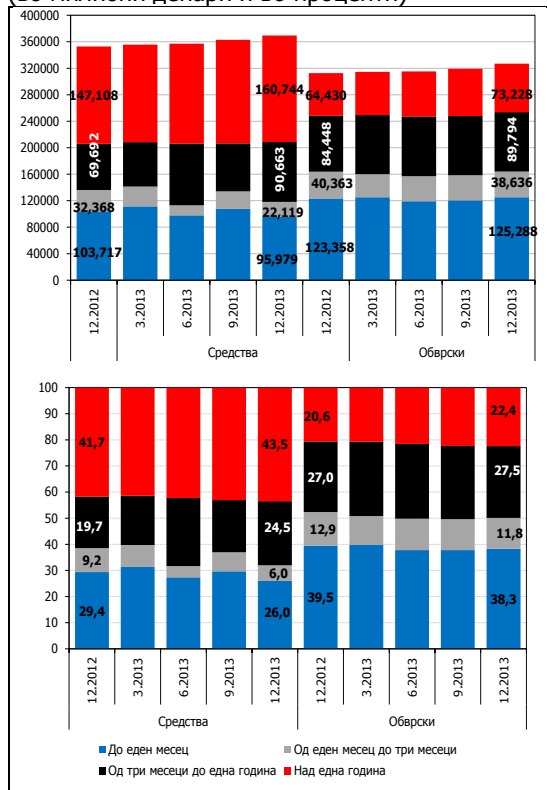
На крајот од 2013 година, изворите на финансирање на банките во Република Македонија коишто потекнуваат од нивните матични лица изнесуваат 15.009 милиони денари, што претставува 4,6% од вкупните обврски на банките, односно 4,1% од вкупните средства. На годишна основа, изворите користени од матичните лица забележаа намалување за 1.735 милиони денари, односно за 10,4%. Падот на овие извори на финансирање беше во втората половина од 2013 година, кога тие забележаа пад за 3.328 милиони денари, главно поради намалувањето на краткорочните извори на финансирање. Ова практично значи дека во 2013 година, домашните банки беа вклучени во активности на раздолжување кон своите матични лица или во нивна делумна рочна трансформација, од краткорочни во долгорочни извори на финансирање. Во структурата на изворите на финансирање на банките од матичните лица, на крајот од 2013 година, учеството на финансирањето од матични лица од Европската Унија е 89,1% (87,9% на 31.12.2012 година), додека учеството на изворите на финансирање од матичните лица со седиште во евро-зоната изнесува 75,1% (78,6% на 31.12.2012).

Промените во рочната структура на изворите на финансирање на банките, поточно зголемувањето на долгорочната компонента, беше носител и на позитивните поместувања во структурата на обврските на

Графикон бр. 37

Средства и обврски на банките според договорната преостаната рочност - апсолутна големина (горе) и структура (долу)

(во милиони денари и во проценти)

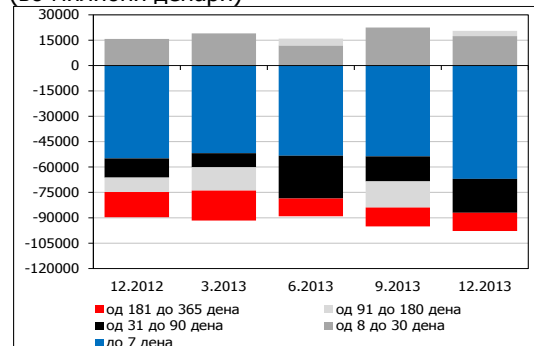

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 38

Договорна преостаната рочна (не)усогласеност меѓу средствата и обврските по рочни сегменти

(во милиони денари)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

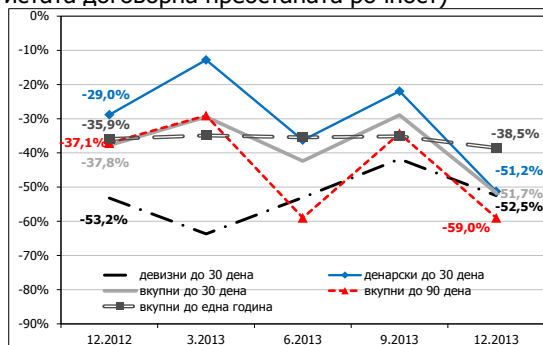
банките според преостанатата договорна рочност во текот на 2013 година. Имено, најбрз пораст во 2013 година забележаа обврските со преостаната рочност над една година чиешто учество во структурата на обврските според договорната преостаната рочност на крајот од 2013 година изнесува 22,4%. Кај средствата главните промени во преостанатата рочност се резултат на падот на ликвидните средства и на промените во рочниот профил на хартиите од вредност, поради зголемувањето на вложувањата во државни обврзници. Оттука, на крајот од 2013 година, се забележува годишно намалување на средствата со преостаната рочност до еден месец и од еден до три месеци, а зголемување на средствата во рочниот сегмент од три месеци до една година. Со тоа, најголемо зголемување на учеството во структурата на средствата според преостанатата рочност се забележува кај средствата со преостаната рочност од три месеци до една година.

На крајот од 2013 година, позитивна разлика меѓу договорната преостаната рочност на средствата и обврските на банките се забележува во два рочни сегмента (анекс бр. 29). Поголема позитивна разлика има во рочниот сегмент од 8 до 30 дена, каде што главно се вклучени повеќето ликвидни финансиски инструменти, а релативно малку обврски, додека скромна позитивна разлика се забележува во рочниот сегмент од три до шест месеци, првенствено поради вложувањата во државни обврзници во текот на 2013 година. На годишна основа, негативната рочна неусогласеност меѓу средствата и обврските најмногу се продлабочи во рочниот сегмент со преостаната рочност до 7 дена, поради отсуството на позабележителен годишен раст на ликвидните средства и вклученоста на обврските по видување во овој рочен сегмент.

Графикон бр. 39

Збирна (кумулативна) разлика меѓу средствата и обврските на банките според договорната преостаната рочност

(како процент од кумулативните средства со истата договорна преостаната рочност)

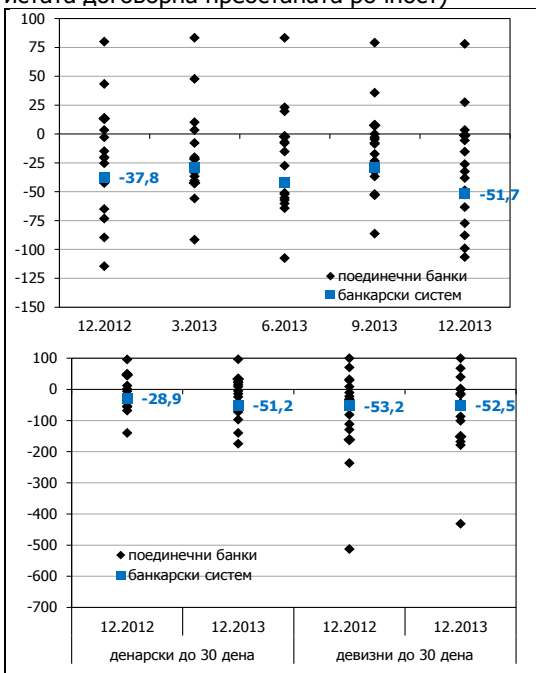

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 40

Збирна (кумулативна) разлика меѓу средствата и обврските на банките според договорната преостаната рочност до 30 дена, вкупно (горе) и според валутата на 31.12.2013 година (долу)

(како процент од кумулативните средства со истата договорна преостаната рочност)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Збирниот негативен јаз меѓу средствата и обврските на банките според нивната договорна преостаната рочност, изразен како процент од средствата, осцилираше во текот на 2013 година во зависност од валутата на средствата и од рочниот сегмент, а на крајот од годината се продлабочи.

Кај очекуваната рочност меѓу средствата и обврските на банките во сите рочни сегменти, збирната разлика е позитивна (анекс бр. 30) во текот на целата 2013 година. Ова значи дека очекувањата на банките за стабилност на депозитите како главен извор на финансирање на нивните активности се одржуваат непрекинато. Така, според очекувањата на банките, на 31.12.2013 година, 83,0% од депозитите со преостаната рочност до три месеци би биле стабилни, останувајќи во банките и во следните три месеци, што претставува идентично ниво како и на крајот од 2012 година. Високо ниво на очекуваната стабилност за период од три месеци има и кај депозитите по видување (92,7%) и кај орочените депозити (81,4%).

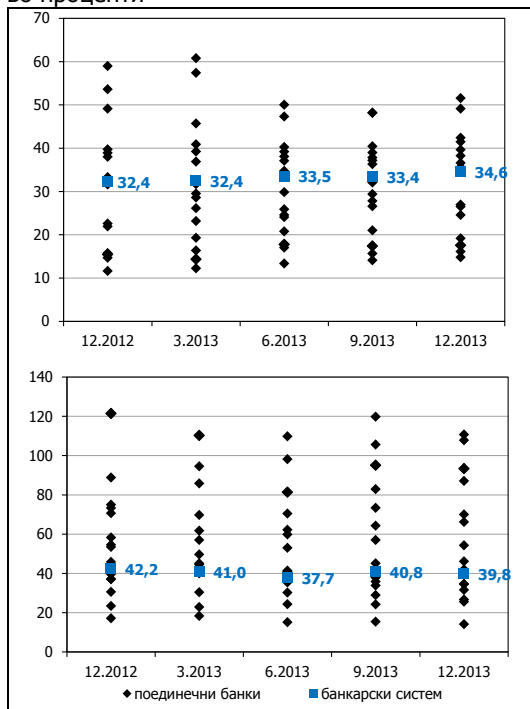
2.4. Стрес-тестирање на чувствителноста на банкарскиот систем на зголемување на ликвидносниот ризик

Во текот на 2013 година, македонскиот банкарски систем и натаму покажува задоволително ниво на отпорност на симулирани ликвидносни шокови. Релативно високиот обем на ликвидни средства, проследен со релативно едноставна структура на изворите на финансирање, се клучните фактори што овозможуваат солиден капацитет на банките за соочување со евентуалните одливи на извори на финансирање. При симулираното повлекување на депозитите на дваесетте најголеми депоненти, во споредба со симулацијата за повлекување 20% од депозитите на населението, се забележува

Графикон бр. 41

Намалување на ликвидната актива во симулациите за повлекување на:

- 20% од депозитите на домаќинствата (горе) и
 - депозитите на дваесетте најголеми депоненти (долу)
- во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

поголема разлика на резултатите од стрес-тестот меѓу банките. Учеството на ликвидната актива во вкупната актива при симулираното повлекување на депозитите на дваесетте најголеми депоненти се намалува од 31,2% на 21,2%, додека при симулацијата за повлекување 20% од депозитите на населението, учеството на ликвидната актива во вкупната би изнесувало 22,6%. Покриеноста на краткорочните обврски³¹ при овие симулации се намалува за 10,6 и 12,6 процентни поени, соодветно, додека покриеноста на вкупните депозити со ликвидна актива се намалува од 42,9% на 33,0% и 31,2%, соодветно.

Стабилната ликвидносна позиција на македонските банки се потврдува и преку симулацијата којашто опфаќа одлив на изворите на финансирање користени од странските матични лица на домашните банки³². Евентуалното повлекување на овие извори на финансирање од матичните лица, би предизвикало намалување на ликвидната актива на банкарскиот систем за 7,6%, со што учеството на ликвидните средства во вкупната актива би било помало за 1,7 процентни поени. По поединечна банка, ликвидната актива би се намалила во интервал од 0,2% до 52,0%.

3. Валутен ризик

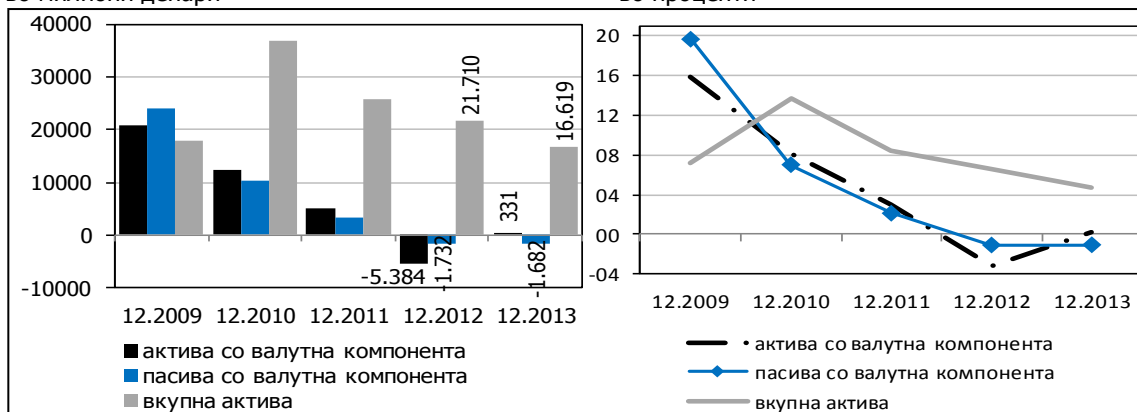
Банкарскиот систем во Република Македонија има ниско ниво на изложеност кон валутен ризик. И покрај проширувањето на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента, како и неговото зголемено учество во сопствените средства на банкарскиот систем, агрегатната девизна позиција кај сите банки и натаму е во рамките на пропишаниот лимит од 30%. Еврото е најзастапената валута во активата и пасивата со валутна компонента, поради што во услови на спроведување монетарна стратегија на одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото, валутниот ризик сè уште има мало значење за стабилноста на банкарскиот систем.

³¹ При симулациите е претпоставено дека депозитите коишто се одлеваат надвор од банките се краткорочни според својот рочен профил и влегуваат во составот на краткорочните обврски.

³² Освен субординираните и хибридниите капитални инструменти чијшто начин на исплата е посебно регулиран од страна на Народната банка.

Графикон бр. 42

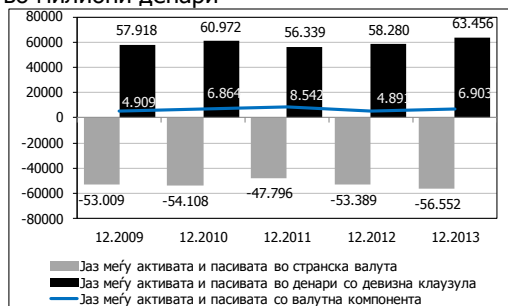
Годишна промена на активата и пасивата со валутна компонента
во милиони денари

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 43

Структура на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента
во милиони денари

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На 31.12.2013 година, јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента³³ изнесува 6.903 милиони денари. Во споредба со претходната година, овој јаз се прошири за 2.013 милиони денари, најмногу како резултат на намалувањето на пасивата со валутна компонента за 1.682 милиона денари. За намалувањето на пасивата со валутна компонента најмногу придонесоа депозитите во странска валута, коишто се намалија за 3.086 милиони денари³⁴, наспроти порастот на тековните сметки и другите краткорочни обврски за 1.433 милиони денари³⁵. Составот на активата и пасивата со валутна компонента е прикажан во анексите бр. 31 и 32.

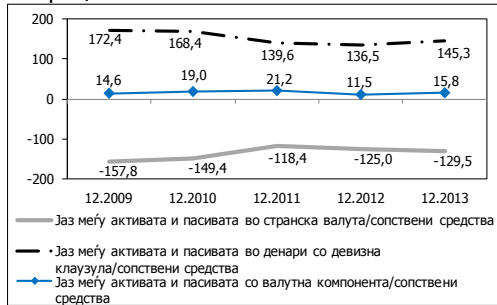
³³ Јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента е разликата меѓу средствата и обврските со валутна компонента утврден согласно со методологијата за управување со валутен ризик, каде што средствата со валутна компонента се прикажани на нето-основа, односно се намалени за утврдената исправка на вредноста за средствата со валутна компонента класифицирани во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“.

³⁴ Најголеми промени се забележуваат кај краткорочните депозити на приватните нефинансиски друштва и депозитите на нерезидентите коишто се намалија за 2.956 и 2.288 милиони денари, соодветно, наспроти порастот на депозитите на физичките лица за 1.795 милиони денари. Намалувањето на депозитите на нерезидентите е резултат на раздолжувањето на две банки кон нивните матични лица.

³⁵ Најголем пораст бележат тековните сметки во странска валута на физички лица којшто изнесува 938 милиони денари. Кај останатите позиции промените се помали.

Графикон бр. 44

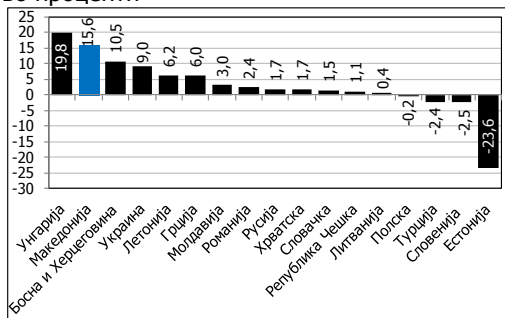
Учество на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента во сопствените средства на банките во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 45

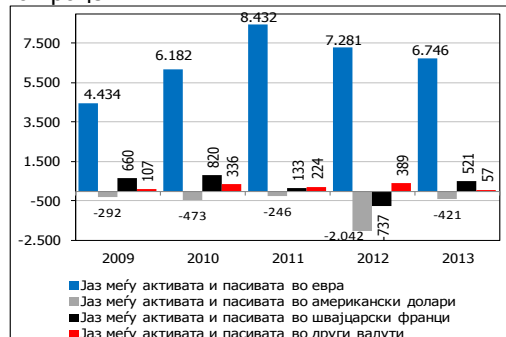
Сооднос на девизната позиција и сопствените средства, по земји во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките; ММФ (показатели за финансиска стабилност).
Забелешка: Податоците за Македонија, Русија, Хрватска, и Естонија се за 31.12.2013 година, за Литванија и Полска за 30.6.2013 година, а за Молдавија за 31.3.2013 година. За сите останати земји податоците се за 30.9.2013 година.

Графикон бр. 46

Динамика на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента, по валути во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

И покрај зголемувањето на учеството на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента во сопствените средства на банките (за 4,3 процентни поени), овој показател сè уште упатува на ниско ниво на изложеност на банкарскиот систем на валутен ризик. Зголемувањето произлегува од многу побрзиот раст на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента, во однос на растот на сопствените средства на банките.

Банкарскиот систем во Република Македонија има највисока вредност на показателот за соодносот на девизната позиција и сопствените средства (освен Унгарија) во однос на земјите коишто се опфатени во оваа анализа. При оваа споредбена анализа многу е значајно да се имаат предвид разликите во режимот на девизниот курс што е применет, а донекаде и постоењето или не на регулаторен лимит за отворената девизна позиција.

Еврот е најзастапената странска валута во структурата на активата и пасивата со валутна компонента, со учество од 88,8% и 88,4%, соодветно. Меѓутоа, и покрај претежната застапеност на оваа валута, еврото имаше мало влијание во проширувањето на јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента. Најголем придонес имаа американските долари, чијшто негативен јаз се намали за 1.621 милион денари и швајцарските франци кај кои негативниот јаз премина во позитивен и на 31.12.2013 година, се прошири за 1.259 милиони денари.

Табела бр. 1

Валутна структура на активата и пасивата со валутна компонента во проценти

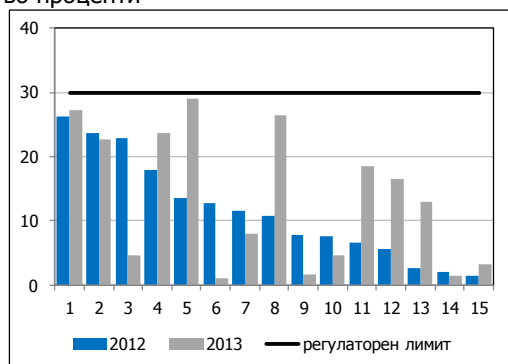
Валута	31.12.2012		31.12.2013	
	Актива	Пасива	Актива	Пасива
Евро	89,9	88,1	88,8	88,4
Американски долар	6,1	7,6	6,8	7,3
Швајцарски франк	1,6	2,1	2,3	2,1
Останато	2,4	2,2	2,2	2,2
Вкупно	100,0	100,0	100,0	100,0

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 47

Сооднос на агрегатната девизна позиција и сопствените средства, по одделни банки

во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На 31.12.2013 година, сите банки го исполнуваат пропишаниот лимит за агрегатната девизна позиција (30% од сопствените средства), при што овој показател е во пропишаните граници и на почетокот од 2014 година. Најголемиот дел од банките одржуваат долга отворена девизна позиција.

Табела бр. 2

Распределба на банките според учеството на отворената девизна позиција по одделни валути во сопствените средства

Отворена девизна позиција по одделни валути/сопствени средства	Број на банки							
	Евро		Американски долар		Швајцарски		Останато	
	Долга	Кратка	Долга	Кратка	Долга	Кратка	Долга	Кратка
под 5%	3	3	12	2	10	3	13	1
од 5% до 10%	1							
од 10% до 20%	3							
од 20% до 30%	5							
над 30%								

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

4. Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

Изложеноста на банките на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности е мала. Големата застапеност на прилагодливите каматни стапки, односно практиката на банките за

приспособување на висината на каматните стапки³⁶ согласно со нивните деловни политики, се причината поради која овој ризик и во 2013 година има скромно и ограничено влијание врз профилот на ризик на банките. Во услови кога во тековната законска регулатива од овој домен не се содржани одредби во врска со користењето на клаузулите за еднострана приспособливост на каматните стапки во договорите коишто банките ги склучуваат со своите клиенти, и понатаму не се очекуваат промени коишто би предизвикале зголемување на нивото на овој ризик за банките. Банките го пренесуваат ризикот од евентуалните неповолни промени во каматните стапки врз своите клиенти.

Графикон бр. 48
Структура на каматочувствителните средства и обврски, според типот на каматните стапки во проценти

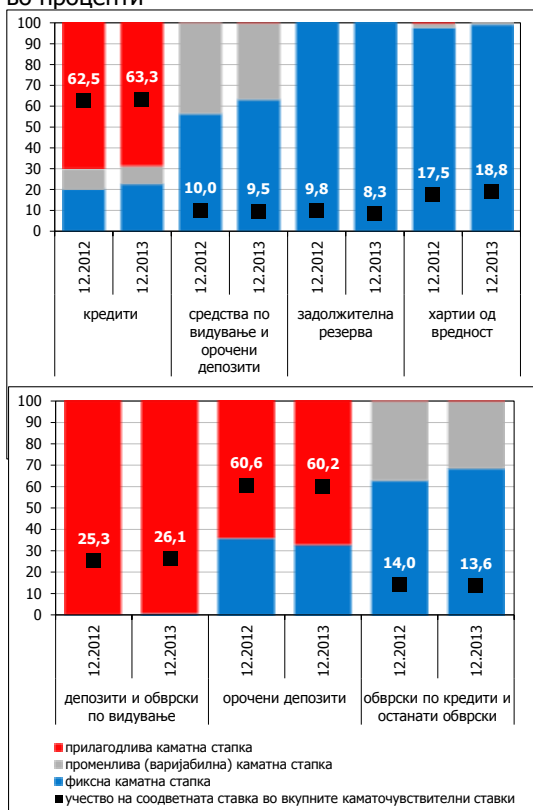
Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во структурата на каматочувствителните средства зајакна уделот на позициите со фиксни каматни стапки (коешто на 31.12.2013 година изнесува 47,5%), со што тие дополнително се издигнаа над позициите со прилагодлива каматна стапка, чиешто учество изнесува 43,5%. Причина за тоа е порастот на кредитите со фиксна каматна стапка, како и позначителното зголемување на вложувањата на банките во државните хартии од вредност, коишто се со фиксна каматна стапка. Фиксните каматни стапки преовладуваат кај повеќето ставки од каматочувствителните средства: издвоената задолжителна резерва (100%), пласманите во хартии од вредност (98,7%), како и пласманите во депозити (95,1%). И покрај зголемувањето на позициите со фиксна каматна стапка, сепак кај кредитите како најзастапени финансиски инструменти во структурата на каматочувствителните средства, и понатаму преовладуваат прилагодливите каматни стапки. Кредитите со прилагодлива каматна стапка опфаќаат 68,6% од вкупните кредити, што всушност ја претставува целата актива со прилагодливи каматни стапки³⁷. На овој начин, при нагорни приспособувања на каматните стапки, ризикот од промена на каматните стапки кај кредитите би се пренесол врз клиентите на банките и би се трансформирал во кредитен

³⁶ Приспособувањето на висината на каматните стапки се прави еднострано заради промени во каматната политика на банката, а не врз основа на одредена каматна стапка. Примената на прилагодливите каматни стапки овозможува подобро управување, избегнување или пренесување на преземените ризици, а можат да служат и како инструмент за управување со ликвидноста и профитабилноста.

³⁷ Кредитите со прилагодлива каматна стапка учествуваат со 99,9% во вкупните каматочувствителни средства коишто имаат прилагодливи каматни стапки.

Графикон бр. 49
Каматочувствителни средства (горе) и обврски (долу), според типот на каматните стапки во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

ризик. Сепак, во услови на определена горна висина на каматната стапка³⁸, намалена каматна стапка на благајничките записи на Народната банка, како и присутната конкуренција помеѓу банките, не би требало да се очекува значително зголемување на каматните стапки.

Кај каматочувствителните обврски постои поголема разновидност според застапеноста на одделните типови каматни стапки. Депозитите по видување во целост се со прилагодливи каматни стапки (100%), а овие каматни стапки имаат најголемо учество (67,0%) и кај најзастапениот финансиски инструмент во каматочувствителните обврски - орочените депозити³⁹. Од друга страна, кај обврските врз основа на кредити и останатите обврски (субординирани инструменти), најголемо е учеството на позициите со фиксни каматни стапки (68,2%).

Јазот меѓу каматочувствителните средства и обврски е позитивен кај позициите со фиксна и променлива каматна стапка⁴⁰, а е негативен кај позициите со прилагодлива каматна стапка⁴¹. Во 2013 година, јазот кај позициите со фиксни каматни стапки се прошири, како резултат на позначителното зголемување на кредитите и вложувањата во државни хартии од вредност на страната на активата, од зголемувањето

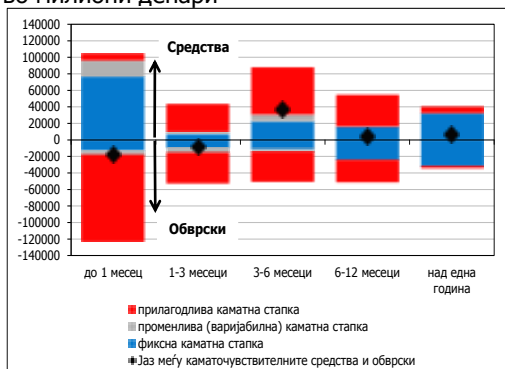
³⁸ Согласно со Законот за облигационите односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/2001, 78/2001, 4/2002, 59/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009 и 161/2009), договорната камата во трговските односи во кои барем едното лице не е трговец не може да биде повисока од стапката на законската казнена камата, додека во трговските договори и во договорите помеѓу трговци и лица од јавното право не може да биде поголема од стапката на законската казнена камата зголемена најмногу за 50%. Стапката на казнената камата се определува за секое полугодие, и тоа во висина на референтната стапка зголемена за десет процентни поени во трговските договори и договорите помеѓу трговците и лицата на јавното право, односно зголемена за осум процентни поени во договорите во кои барем едното лице не е трговец. Референтната стапка за паричните обврски во денари е стапката на основниот инструмент од операциите на отворениот пазар на Народната банка што важела на последниот ден од полугодие што му претходело на тековното полугодие, а за паричните обврски изразени или определени во странска валута - едномесечниот Еурибор за евра што важел на последниот ден од полугодие што му претходело на тековното полугодие.

³⁹ Депозитите по видување и орочените депозити со прилагодлива каматна стапка учествуваат со 5,1% и 60,9%, соодветно, во вкупните каматочувствителни обврски коишто имаат прилагодливи каматни стапки.

⁴⁰ Позитивниот јаз кај позициите со фиксни каматни стапки е резултат на тоа што овој тип каматна стапка преовладува во повеќето ставки од каматочувствителните средства: издвоената задолжителна резерва, хартиите од вредност и вложувањата на банките во депозити, додека, пак, кај позициите со променливи каматни стапки се должи на средствата по видување коишто во најголем дел се со променливи каматни стапки.

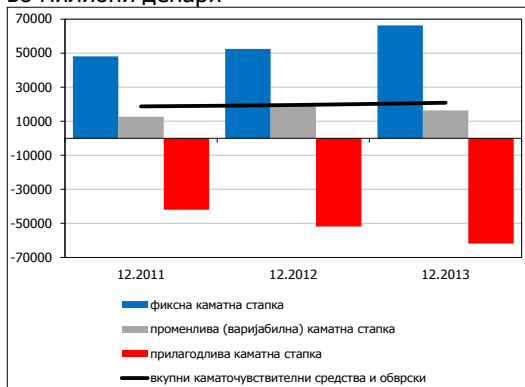
⁴¹ Негативниот јаз кај позициите со прилагодливи каматни стапки произлегува од тоа што значителен дел од орочените депозити и речиси сите обврски по видување се со прилагодливи каматни стапки.

Графикон бр. 50
Каматочувствителни средства и обврски, според рочноста и типот на каматната стапка во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 51
Јаз помеѓу каматочувствителните средства и обврски, според типот на каматната стапка во милиони денари

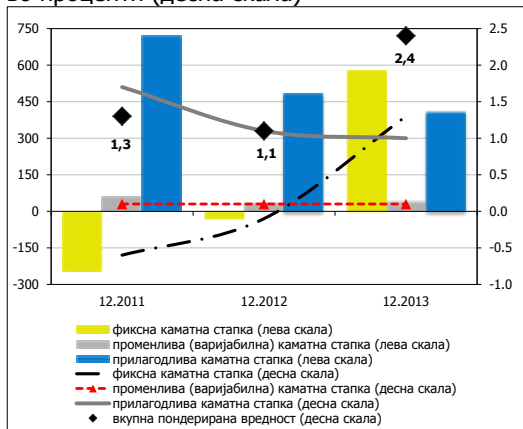
Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

на обврските врз основа на кредити на страната на пасивата. И јазот помеѓу позициите со прилагодливи каматни стапки е впечатливо проширен, главно заради позначителното зголемување на орочените депозити и обврските по видување на страната на пасивата, наспроти растот на кредитите на страната на активата. Единствено, се стесни јазот кај позициите со променливи (варијабилни) каматни стапки. Позитивните јазови помеѓу каматочувствителните средства и обврски на банкарскиот систем претставуваат изложеност на ризик од нагорни (кај фиксните каматни стапки) или надолни (кај променливите каматни стапки) промени на каматните стапки. Меѓутоа, со користењето на прилагодливите каматни стапки банките имаат релативно ефикасен инструмент за заштита од овој ризик.

Прилагодливите каматни стапки го имаат главното место во повеќето рочни сегменти од каматочувствителните средства и обврски, со најизразено учество кај каматочувствителните обврски со пократка рочност, поради депозитите по видување. Изложеноста на банките на ризикот од промена на каматните стапки е најголема во рочниот сегмент од три до шест месеци (како резултат на нерамномерната застапеност на позициите со прилагодливи каматни стапки: поголем е износот на кредитите на страната на активата, од износот на орочените депозити на страната на пасивата, во овој рочен сегмент). Во останатите рочни сегменти постои повисок степен на врамнотеженост помеѓу вкупните каматочувствителни средства и обврски. Сепак, примената на прилагодливите каматни стапки кај најголем дел од активните и пасивните позиции им дава можност на банките да ги избегнат последиците од евентуалните неповолни промени во каматните стапки, а со тоа и да го избегнат директниот ризик од промена на каматните стапки. Очекувањата на банките за периодот до следното „приспобување“

Графикон бр. 52

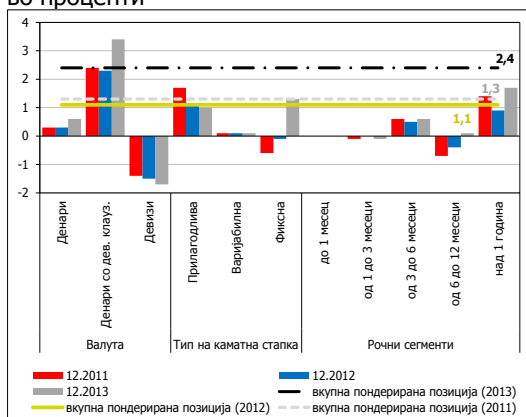
Пондерирана вредност (лева скала) и однос на вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности и сопствените средства (десна скала), според типот на каматната стапка во милиони денари (лева скала) во проценти (десна скала)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 53

Сооднос меѓу вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности и сопствените средства, според типот на каматната стапка, валутата и рочните сегменти во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

на висината на каматните стапки, претставени преку рочната структура на позициите со прилагодливи каматни стапки, се од три до шест месеци за средствата со прилагодливи каматни стапки и до еден месец за обврските со прилагодливи каматни стапки.

Во 2013 година, соодносот помеѓу вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности⁴² и сопствените средства, и покрај зголемувањето за 1,3 процентни поени, сè уште е на ниско ниво (2,4%) (анекс бр. 33). Најголем дел од изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности произлегува од повисоката позитивна нето пондерирана вредност пресметана за позициите со фиксни каматни стапки и позициите во денари со девизна клаузула, и тоа кај рочните сегменти над една година. Во споредба со претходните години, кога нето пондерираната вредност на позициите со фиксни каматни стапки имаше негативни вредности, во 2013 година, таа е позитивна и достигна 575 милиони денари, со што го надмина износот на позитивната нето пондерирана вредност на позициите со прилагодливи каматни стапки (457 милиони денари). Ваквата појава е одраз на значително зголемената билансна актива со фиксни каматни стапки (особено кредитите и должничките хартии од вредност и другите финансиски инструменти расположливи за продажба, пред сè државните хартии од вредност).

По одделни банки, соодносот помеѓу вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарските активности и сопствените средства се движи во интервал од 0,1% до 8,9%, со медијана од 2,6% и трет квартал од 4,3%, при што највисокиот

⁴² Вкупната пондерирана вредност на портфолиото на банкарски активности на ниво на банкарскиот систем се добива со агрегирање на пондерираните вредности на портфолиото на банкарски активности на одделните банки. За поединечна банка, соодносот меѓу пондерираната вредност на портфолиото на банкарски активности и сопствените средства на банката може да изнесува до 20%.

сооднос е забележан кај една банка којашто не применува прилагодливи каматни стапки.

5. Ризик од несолвентност

Стапката на адекватност на капиталот на банкарскиот систем оствари извесен пад во 2013 година, но и натаму е двојно повисока од законски пропишаниот минимум. Свкупната стабилност на банкарскиот систем, мерена преку т.н. индекс зет, бележи раст и на крајот од 2013 година го достигна историски највисокото ниво за последните седум анализирани години. Во 2013 година, три банки издадоа нови субординирани инструменти, но реинвестираната добивка претставува најзначаен извор на зголемување на сопствените средства на банкарскиот систем. Капиталните барања за покривање на кредитниот ризик, којшто произлегува од портфолиото на мали кредити, побарувањата од други трговски друштва и делумно побарувањата од банки имаа најголем придонес во растот на вкупните капитални барања на банкарскиот систем. Сепак, помалиот раст на ризично пондерираната актива, во споредба со растот на вкупната актива, укажува дека и натаму има извесна претпазливост на банките во преземањето ризици. Резултатите од спроведеното стрес-тестирање на 31.12.2013 година се малку послаби во однос на крајот на 2012 година, но банкарскиот систем ја задржа отпорноста на хипотетичките шокови.

5.1. Показатели за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем

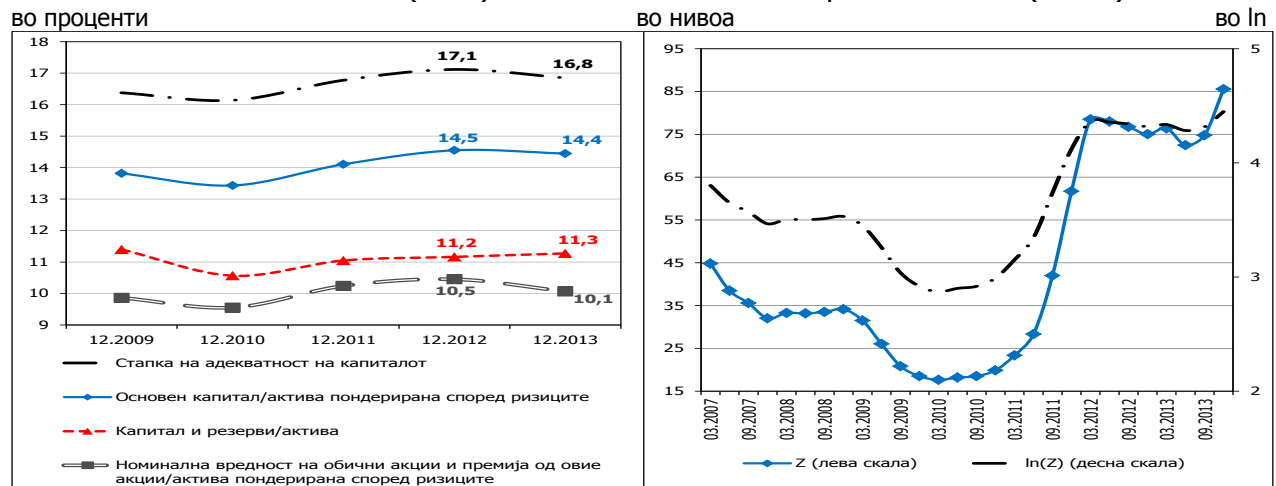
Свкупната стабилност на банкарскиот систем, мерена преку т.н. индекс зет (анг. Z-index)⁴³, бележи раст и на крајот од 2013 година го достигна историски највисокото ниво за последните седум, анализирани години. Сепак, дел од показателите за солвентноста на банкарскиот систем остварија извесно годишно намалување. Зголемувањето на индексот зет произлегува од подобрувањето на учеството на капиталот и резервите во вкупната актива на банкарскиот систем и

⁴³ Индексот зет се пресметува на следниов начин: $Z = \frac{ROA+E/A}{\sigma(ROA)}$, каде што ROA претставува стапка на поврат на активата, E се капиталот и резервите, A ја претставува активата, а $\sigma(ROA)$ претставува стандардна девијација од стапката на поврат на активата, пресметана за последните три години. Од формулата може да се забележи дека оваа мерка во себе комбинира повеќе показатели: показател за остварувањата на банките (ROA), показател за нивото на ризици во банкарското работење ($\sigma(ROA)$) и мерка за стабилноста и солвентноста на банките (E/A). Вака пресметан, индексот зет го мери „растојанието“ на банката од целосно исцрпување на нејзиниот капитален потенцијал, изразено во број на стандардни девијации од стапката на поврат на активата и, како таков, претставува мерка за капацитетот на банките за апсорбирање загуби. Повисоките нивоа на овој индекс упатуваат на пониско ниво на ризик и повисоко ниво на свкупна стабилност на банките. Индексот зет, вообичаено, се изразува во логаритамска форма (природен логаритам од претходно дадената формула), но полесно се интерпретира и е поиндикативен кога е изразен во нивоа.

зголемувањето на стапката на поврат на просечната актива, при истовремено намалување на нејзината променливост (мерена преку стандардната девијација). Меѓу показателите за солвентноста, стапката на адекватност на капиталот оствари највисока надолна промена, од 0,3 процентни поени, но нејзиното ниво е повеќе од двојно повисоко од законски пропишаниот минимум. Останатите показатели за солвентноста и капитализираноста на банкарскиот систем бележат минимална годишна промена, од 0.1 процентен поен.

Графикон бр. 54

Показатели за солвентноста (лево) и индексот зет за банкарскиот систем (десно)

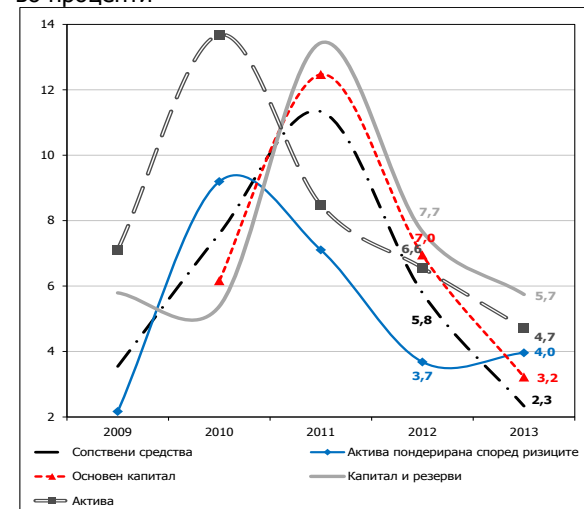

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 55

Годишни стапки на промена кај компонентите од показателите за солвентноста

во проценти

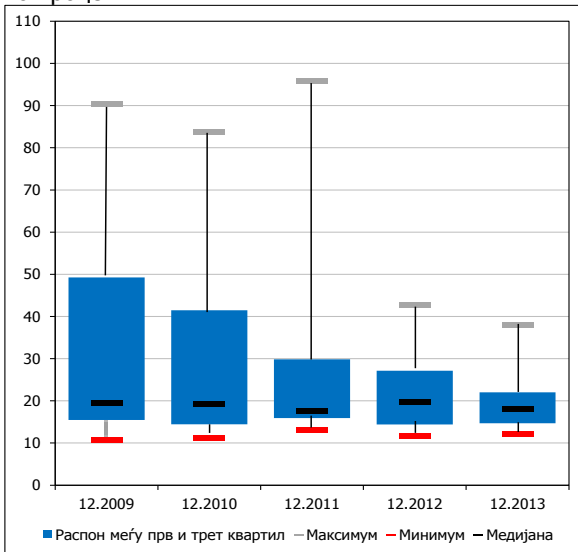

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Со исклучок на активата пондерирана според ризиците, компонентите од показателите за солвентноста на банкарскиот систем бележат забавен годишен раст. И покрај извесното забрзување на годишната стапка на раст на активата пондерирана според ризиците (за првпат по две години), сепак таа и натаму е помала во споредба со годишната стапка на промена кај активата, што упатува на натамошна претпазливост на банките во преземањето ризици. Кај капиталните позиции на банките, забележителна е разликата во годишната стапка на промена кај капиталот и резервите (раст за 5,7%), наспроти основниот капитал (раст за само 3,2%), што произлегува, во целост, од

Графикон бр. 56

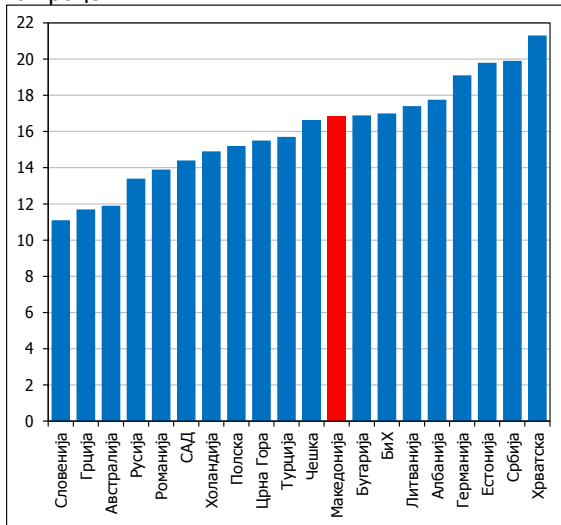
Статистички мерки за стапката на адекватност на капиталот во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 57

Стапка на адекватност на капиталот, по одделни земји во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките, интернет-страниците на ММФ и на централните банки. Забелешки: Податоците се со состојба на 30.9.2013 година, освен за Македонија (31.12.2013) и Црна Гора (30.6.2013).

третманот на добивката за 2012 година кај една банка⁴⁴.

Во 2013 година продолжи трендот на конвергенција на домашните банки, според висината на стапката на адекватност на капиталот. Така, во анализираниот период, разликата меѓу банката со највисока и банката со најниска адекватност на капиталот се намали за околу 5,5 процентни поени, колку што изнесува и намалувањето на разликата помеѓу првиот и третиот квартил од стапките на адекватност на капиталот на одделните банки. Најниската адекватност на капиталот, забележана кај поединечна банка, се зголеми и на 31.12.2013 го надмина нивото од 12% (11,5% на 31.12.2012 година).

Според висината на стапката на адекватност на капиталот, банкарскиот систем на Република Македонија се наоѓа некаде на средината од листата на дваесет анализирани земји. Банкарските системи на Словенија и Грција имаат пониска адекватност на капиталот, веќе подолг период наназад, додека значително повисоки стапки на адекватност на капиталот се карактеристични за банкарските системи на Хрватска и Србија. Адекватноста на капиталот на банкарскиот систем на Република Македонија е повисока за 0,7 процентни поени од пресметаната средна вредност за банкарските системи на сите анализирани земји.

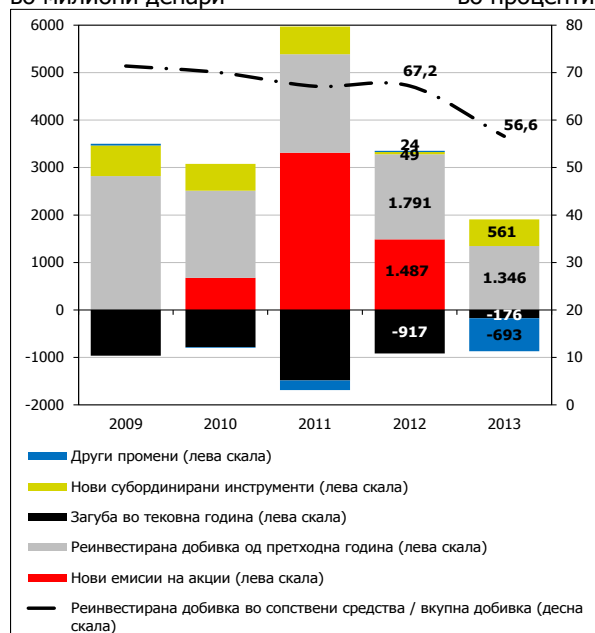
5.2. Движења и квалитет на сопствените средства на банкарскиот систем

Во 2013 година, сопствените средства на банкарскиот систем порасна за 1.038 милиони денари (или за 2,3%), што претставува едно од поскупоствени остварувања во последните десетина години.

⁴⁴ Една банка од групата големи банки одлучи да ја задржи добивката од 2012 година на позициите од капиталот и резервите, но како расположлива за распределба на акционерите, што оневозможи нејзино вклучување во основниот капитал и сопствените средства на банката.

Графикон бр. 58

Структура на годишните промени на сопствените средства во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

При отсуство на позначителни износи на докапитализации, банките беа претежно ориентираны кон интерно создавање капитал. Реинвестираната добивка остварена за 2012 година, претставува најзначаен извор на зголемување на сопствените средства на банкарскиот систем во 2013 година (во износ од 1.346 милиони денари). Исто така, тековната загуба за 2013 година (во износ од 176 милиони денари) е помала за околу петпати во споредба со загубата остварена во 2012 година. Во 2013 година целосно отсуствуваа нови емисии на акции, но три банки⁴⁵ издадоа нови субординирани инструменти, во вкупен износ од 561 милион денари. Сепак, дозволеният износ на субординираните инструменти, коишто се дел од сопствените средства, се намали за 397 милиони денари, што произлегува од вклучувањето на дел од субординираните инструменти во пресметката на сопствените средства по дискотирана вредност (заради навлегување на инструментите во последните пет години до рокот на достасување)⁴⁶, како и од предвремената отплата на субординиран инструмент од страна на една банка. Извесен придонес во годишниот раст на сопствените средства на банкарскиот систем имаа и ревалоризациските резерви (околу 27%), коишто во 2013 година се формираа од сметководствено затворената исправка на вредност за побарувања коишто беа затворени преку преземање средства коишто служеле како обезбедување⁴⁷.

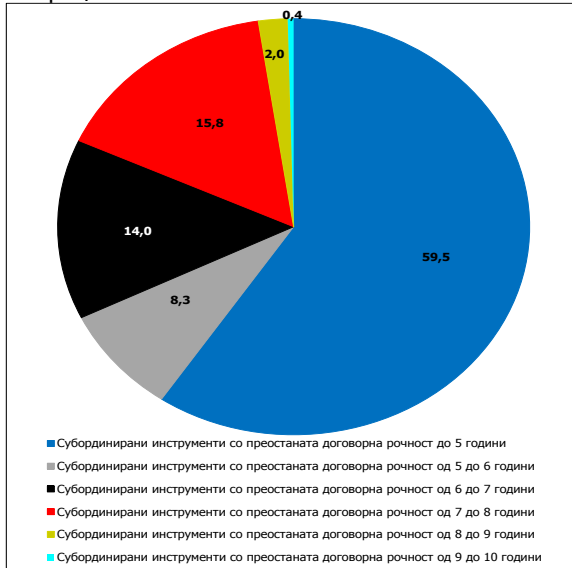
⁴⁵ Една банка од групата средни и две банки од групата мали банки.

⁴⁶ На 31.12.2013 година, вкупните обврски на банките врз основа на субординирани инструменти изнесуваат 7.696 милиони денари. Од нив, 6.103 милиони денари се вклучени во пресметка на сопствените средства.

⁴⁷ Согласно со Одлуката за сметководствениот и регулаторниот третман на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања ("Службен весник на Република Македонија" бр. 50/13), банките се должни да ја признаат како ревалоризациска резерва, позитивната разлика меѓу сметководствено затворената исправка на вредноста/поседна резерва на побарувањето кое биле затворено со преземање на средството коешто служело како обезбедување и оштетувањето на преземеното средство. Согласно со Одлуката, овој вид резерви можат да се намалат (да се исклучат од пресметката на сопствените средства) само во случај на продажба на преземеното средство за кое е издвоена ревалоризациската резерва.

Графикон бр. 59

Рочна структура на вкупните обврски на банките врз основа на субординирани инструменти, на 31.12.2013 година во проценти

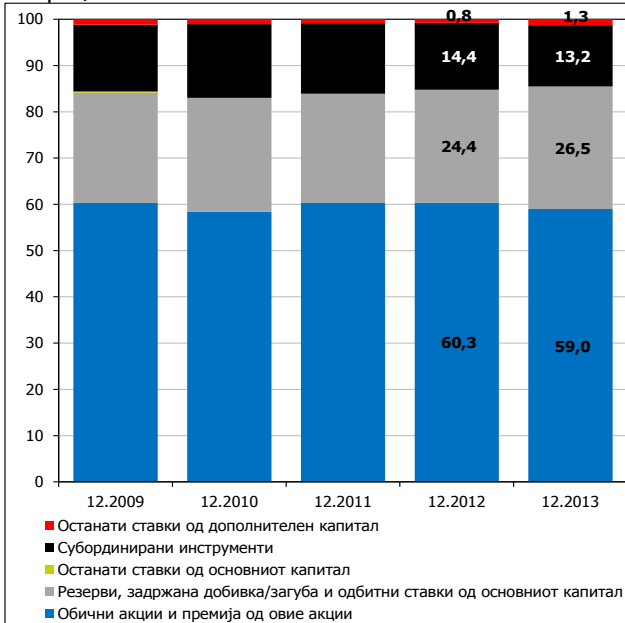

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

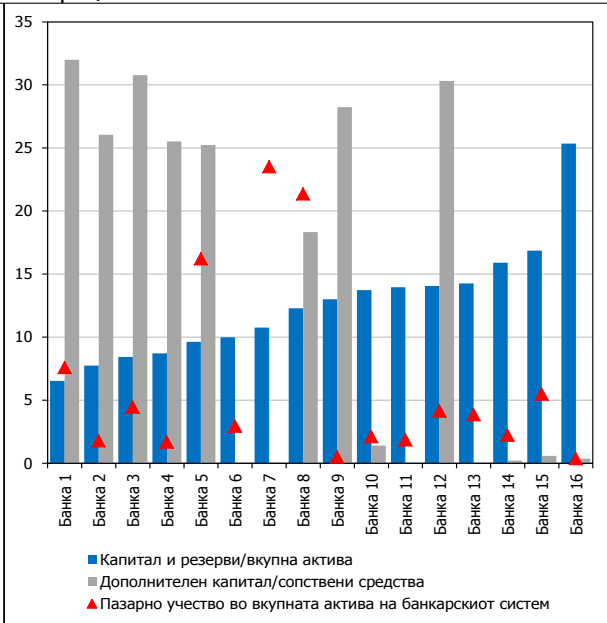
Структурата на сопствените средства на банкарскиот систем е квалитетна, имајќи предвид дека основниот капитал учествува со над 85% во вкупните сопствени средства. Сепак, анализирано по одделни банки, забележливо е поизразено присуство на дополнителниот капитал кај некои банки (пред сè, во форма на субординирани инструменти), што упатува и на малку повисоко ниво на задолженост кај овие банки.

Графикон бр. 60

Структура на сопствените средства пред одбитните ставки од основниот и дополнителниот капитал* (лево) и показател за задолженоста и структурата на сопствените средства, по одделни банки, на 31.12.2013 година (десно) во проценти

во проценти

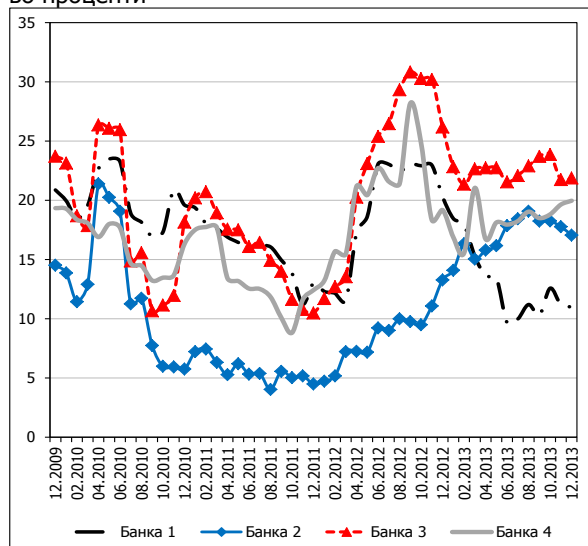

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Забелешка: Во анализираниот период, одбитните ставки од основниот и дополнителниот капитал не надминуваат 1,4% од сопствените средства на банкарскиот систем.

Графикон бр. 61

Трошок (цена) на капиталот на четирите најголеми банки во системот* во проценти

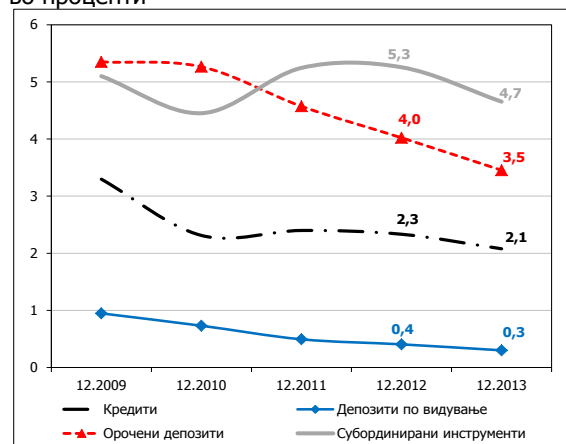

Извор: Народната банка, интернет-страницата на Македонската берза и интернет-страниците на банките.

* Забелешка: Пресметан е како просек од трошокот на капитал утврден со примена на два-три методи: ЦАПМ (Capital-Asset Pricing Model - CAPM), Earnings Yield и ДДМ (Dividend Discount Model - DDM). ДДМ е применлив за само една од банките вклучени во анализата.

Графикон бр. 62

Стапка на каматните расходи*, за одделните видови извори на финансирање во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

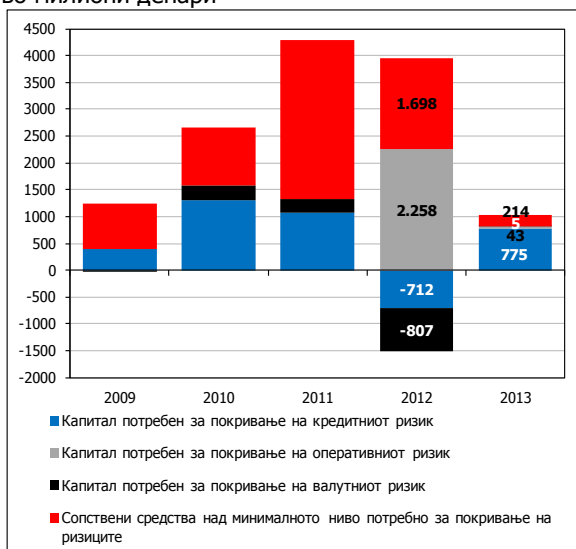
* Забелешка: Стапката на каматните расходи е пресметана како сооднос меѓу каматните расходи остварени во текот на годината и просечниот износ на изворите на финансирање, пресметан за последните пет квартални датуми.

Се очекува дека релативно високата добивка, остварена во 2013 година, ќе биде најзначајниот извор на зголемување на сопствените средства и во наредната, 2014 година. И покрај одреденото намалување на трошокот на капитал на дел од банките, спроведувањето докапитализации и натаму е неизвесно (пред сè на краток рок), особено кај домашните банки во сопственост на банки со седиште во ЕУ (шест банки со вкупно пазарно учество од 53,3%), коишто се соочени со должничка криза и реструктурирања во своите банкарски системи, како и зголемени супервизорски и регулаторни обврски. Како дополнителен ограничувачки фактор за идниот раст на сопствените средства може да се смета фактот што голем дел од субординираните инструменти се веќе навлезени во последните пет години до рокот на достасување (а дел од нив навлегуваат во 2014 и 2015 година) и во пресметката на сопствените средства (ќе) се вклучуваат по дисконтирана вредност. Последново наметнува потреба од евентуално рефинансирање на обврските врз основа на субординирани инструменти, што, пак, би можело да претставува релативно поскапа опција за банките.

Повеќе детали во врска со нивото на сопствените средства на одделните групи банки се прикажани во анексот бр. 34.

Графикон бр. 63

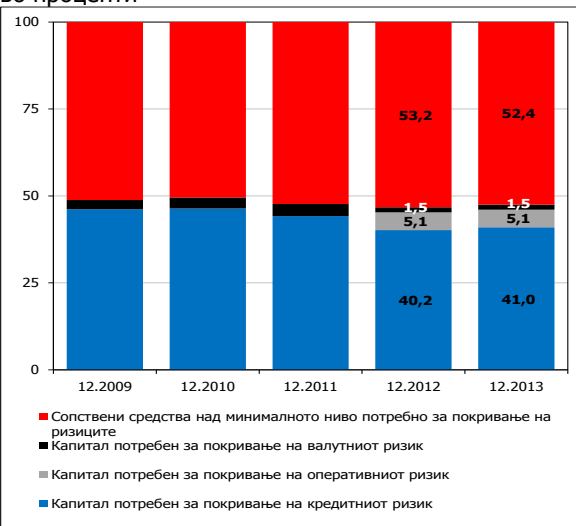
Структура на годишните промени на сопствените средства, според употребата за покривање на одделните ризици во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 64

Структура на сопствените средства, според употребата за покривање на одделните ризици во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

5.3. Движења и структура на капиталните барања и слободниот капитал на банкарскиот систем

Во 2013 година, регулаторниот капитал потребен за покривање на ризиците на банкарскиот систем (или капиталните барања)⁴⁸ се зголеми за 823 милиони денари (или за 4%). Капиталните барања за покривање на кредитниот ризик имаа најголем придонес во растот на вкупните капитални барања на банкарскиот систем. Капиталот потребен за покривање на кредитниот ризик се зголеми за 775 милиони денари (или за 4,3%), што најмногу произлегува од растот на портфолиото на мали кредити и побарувањата од други трговски друштва, а е делумно резултат и на зголемувањето на побарувањата од банки. Капиталните барања за покривање на валутниот ризик забележаа раст од скромни 5 милиони денари (или за 0,8%)⁴⁹. По воведувањето на обврската, во 2012 година, за утврдување и располагање со капитал потребен за покривање на оперативниот ризик, кога за оваа намена беше утврден релативно висок износ на капитални барања, во текот на 2013 година, износот на капиталните барања за покривање на оперативниот ризик се стабилизира и оствари раст од 43 милиони денари (или за 1,9%). Сопствените средства над минималното ниво потребно за покривање на ризиците се зголемија за 214 милиони денари (или за 0,9%), со што продолжи трендот на раст на „слободниот“ капитал кај банкарскиот систем, но послабо во однос на претходните години.

⁴⁸ Капиталните барања се утврдуваат на нивото од 8% од активата пондерирана според ризиците.

⁴⁹ Со состојба на 31.12.2013 година, три банки од групата мали банки го исполнија условот со кој не се должни да утврдуваат и да располагаат со капитал потребен за покривање на валутниот ризик, за разлика од 31.12.2012 година, кога овие банки беа должни да утврдуваат и да располагаат со капитал потребен за покривање на валутниот ризик.

Табела бр. 3

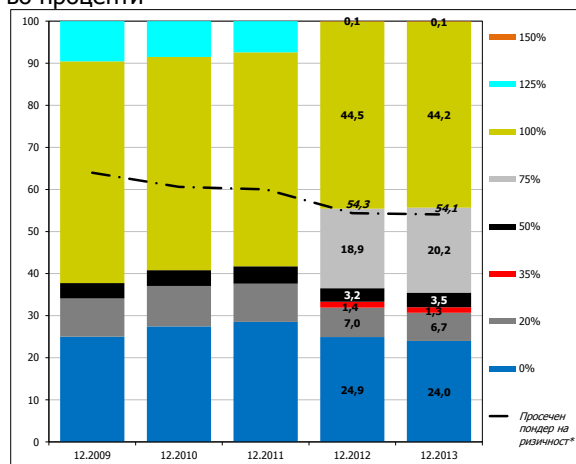
Капитални барања за покривање на кредитниот ризик, според категориите на изложеност во милиони денари, освен ако не поинаку наведено

Капитални барања за покривање на кредитниот ризик, којшто произлегува од следниве видови категории на изложеност:	12.2012	12.2013	Годишна промена	
			во милиони денари	во %
Побарувања од централни влади и централни банки	0,2	0,01	-0,2	-94,8%
Побарувања од локалната самоуправа и регионалната власт	36	45	9	24,9%
Побарувања од јавни институции	97	152	54	56,1%
Побарувања од мултилатерални развојни банки и меѓународни организации	0	0	0	/
Побарувања од банки	1.063	1.124	61	5,8%
Побарувања од други трговски друштва	7.571	7.824	253	3,3%
Порт фолио на мали кредити	5.079	5.745	667	13,1%
Побарувања покриени со станбени објекти	386	365	-21	-5,4%
Побарувања покриени со деловни објекти	2.029	1.898	-130	-6,4%
Удели во инвестициски фондови	1	1	0	9,7%
Останати позиции	1.622	1.504	-117	-7,2%
Вкупни капитални барања за покривање на кредитниот ризик:	17.883	18.658	775	4,3%

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 65

Структура на вкупната билансна и вонбилансна изложеност, според пондерите на ризичност** во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: * Просечниот пондер на ризичност е пресметан како сооднос меѓу активата пондерирани според кредитниот ризик и вкупната билансна и вонбилансна изложеност на банкарскиот систем.

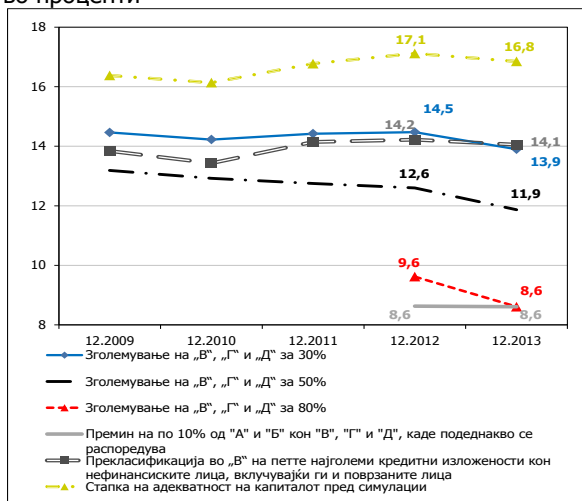
** Од 1.7.2012 година во примена е новата Одлука за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот. Оттука, споредливоста на презентираната структура на изложеноста на банките во графиконот, пред и по 31.12.2012 година, е ограничена.

Побрзот годишен раст на кредитната активност (со домаќинствата, претпријатијата и делумно со банките), при истовременото позначително забавување на растот на ликвидните средства на банкарскиот систем, услови извесни поместувања во структурата на вкупната билансна и вонбилансна изложеност, според пондерите за ризик. Така, вкупното структурно учество на ставките со повисоки пондери на ризичност, од 50%, 75% и 100% бележи раст, од 1,3 процентни поени, за сметка на намалувањето на учеството на изложеноста со пониски пондери на ризик, од 0%, 20% и 35%, во вкупната билансна и вонбилансна изложеност на банкарскиот систем. Ваквата структурна промена укажува на одредено намалување на одбивноста на банките кон преземање кредитен ризик. Сепак, просечниот пондер на ризичност на вкупната билансна и вонбилансна изложеност на банкарскиот систем, пресметан како сооднос меѓу активата пондерирани според кредитниот ризик и вкупната билансна и вонбилансна изложеност, бележи натамошен, но минимален пад од 0,2 процентни поена, што упатува на тоа дека банките сè уште се претпазливи во преземањето ризици.

Повеќе детали за капиталните барања за покривање на ризиците и стапката на

Графикон бр. 66

Стапка на адекватност на капиталот на банкарскиот систем, пред и по симулациите на кредитни шокови* во проценти

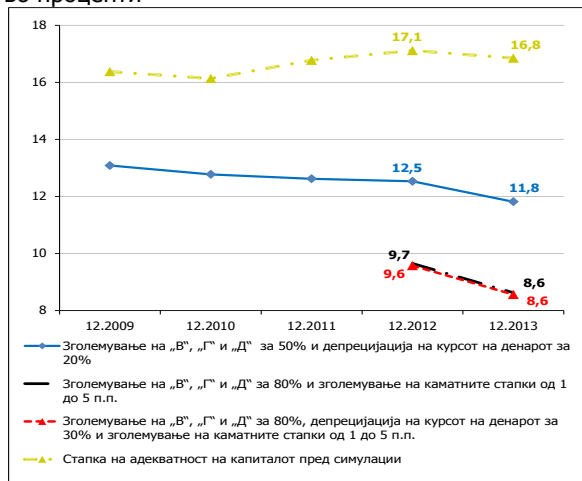

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Забелешка: Резултатите за дел од симулациите на кредитни шокови не се расположливи пред 31.12.2012 година.

Графикон бр. 67

Стапка на адекватност на капиталот на банкарскиот систем, пред и после симулациите на комбинирани шокови* во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Забелешка: Резултатите за дел од симулациите на комбинирани шокови не се расположливи пред 31.12.2012 година.

⁵⁰ Годишната стапка на раст на кредитната изложеност со повисоко ниво на ризици, за 2013 година, е помала за повеќе од петпати во споредба со стапката на раст којашто е симулирана.

⁵¹ Во четвртиот квартал од 2013 година, околу 99% од кредитната изложеност класифицирана во категориите на ризик „А“ и „Б“ се задржуваат во овие категории.

адекватноста на капиталот, по одделни групи банки се прикажани во анексот бр. 35.

5.4. Стрес-тестирање на отпорноста на банкарскиот систем на хипотетички шокови

Спроведеното тестирање на отпорноста на банкарскиот систем и на одделните банки во Република Македонија на симулирани шокови упатуваат на малку послаби резултати, во споредба со крајот на 2012 година. Адекватноста на капиталот на банкарскиот систем не се намалува под 8% при ниту една од симулациите, иако кај поединечни банки се воочува хипотетичка потреба за докапитализација при евентуално остварување на симулираните екстремни шокови.

Хипотетичките шокови на страната на кредитниот ризик имаат најголемо влијание врз стабилноста на банкарскиот систем. При најекстремните симулации презентирани во овој извештај (раст на кредитната изложеност во категориите на ризик „В“, „Г“ и „Д“ за 80% и премин на по 10% од кредитната изложеност класифицирана во категориите на ризик „А“ и „Б“ кон категориите со повисоко ниво на ризици), стапката на адекватност на капиталот на банкарскиот систем се намалува до нивото од по 8,6%, што е близу, но е сепак над законскиот минимум од 8%. Симулациите покажуваат дека е потребен раст од 85,2%⁵⁰ на кредитната изложеност со повисоко ниво на ризици, односно премин на по 10,6%⁵¹ од кредитната изложеност класифицирана во категориите на ризик „А“ и „Б“ кон категориите со повисоко ниво на ризици, за да се спушти адекватноста на капиталот на банкарскиот систем на законски минималното ниво од 8% (овие симулации би довеле до двојно зголемување на

учеството на нефункционалните во вкупните кредити, од тековните 10,9%, на 21,9%).

Изолираните шокови на страната на алутниот ризик и ризикот од промена на каматните стапки немаат позначително влијание врз висината на адекватноста на капиталот. Сепак, нивното остварување би предизвикало шокови на страната на кредитниот ризик, чиешто влијание врз адекватноста на капиталот на банкарскиот систем беше веќе презентирано погоре.

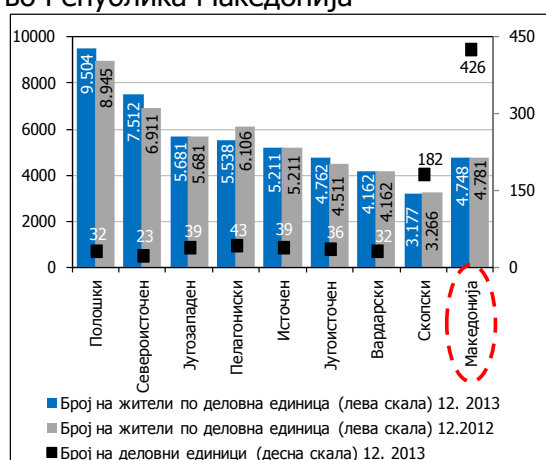
Дел 2
Структурни карактеристики,
позначајни билансни промени и
ефикасност и профитабилност на
банкарскиот систем во 2013
година

II. Структура на банкарскиот систем

1. Пристап до банкарските услуги

На 31.12.2013 година, банкарскиот систем во Република Македонија го сочинуваат шеснаесет банки и четири штедилници. Вкупниот број на банките и натаму е непроменет во однос на претходната година, додека бројот на штедилниците се намали за три⁵². Со оглед на незначителното учество на штедилниците во вкупниот банкарски систем, тие не се опфатени во анализите во овој извештај⁵³.

Графикон бр. 68
Банкарска мрежа* по одделни региони
во Република Македонија

* Во пресметката не се вклучени шалтерите на банките.

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките, Државен завод за статистика на Република Македонија, според официјалните податоци од Пописот од 2002 година.

Банкарската мрежа ја сочинуваат 426 деловни единици⁵⁴ коишто се распространети низ речиси сите градови во Република Македонија. Вкупниот број на деловните единици се зголеми за три (се отворија девет нови единици, а се затворија шест деловни единици). Од новоотворените деловни единици, пет се лоцирани во скопскиот регион, додека останатите четири се распоредени во пелагонискиот регион. Од друга страна, во југоисточниот, североисточниот и полошкиот регион се затворија по две деловни единици. Во скопскиот регион, којшто и онака брои најмногу деловни единици, и оваа година се намали бројот на жители по деловна единица, што укажува на натамошно подобрување на пристапот до банкарските услуги⁵⁵ во овој регион. Четирите новоотворени деловни единици во пелагонискиот регион имаа многу позначителен придонес за намалувањето на бројот на жители по деловна единица⁵⁶, а со тоа и за подобрувањето на пристапот до банкарските услуги во овој регион. Затворањето по две деловни единици во југоисточниот и североисточниот регион

⁵² Врз основа на Решението на гувернерот на Народната банка на Република Македонија бр. 17226 од 14 мај 2013 година, бр. 17227 од 14 мај 2013 и бр. 19413 од 29 мај 2013 на штедилниците „Штедилница Младинец“ ДОО Скопје, „Штедилница Баваг“ ДОО Скопје и „Штедилница Пеон“ ДОО Струмица, им е издадена согласност за преобразба во финансиско друштво без да се спроведе постапка на ликвидација.

⁵³ Учеството на штедилниците изнесува само 0,8% од вкупната актива на банкарскиот систем, 1,0% од вкупните кредити и 0,4% од вкупните депозити на физички лица во денари и во денари со девизна клаузула. Подетална анализа на штедилниците се дава во извештаите за финансиската стабилност во Република Македонија.

⁵⁴ Во бројот на деловните единици е вклучено и седиштето на банките.

⁵⁵ Оваа година бројот на жители во скопскиот регион коишто се опслужени по деловна единица се намали за 89 лица. Исто така, овој регион и претходната година забележа пораст на деловните единици (за 7 нови), кога бројот на жители по деловна единица се намали за 135 лица.

⁵⁶ Во пелагонискиот регион, бројот на жители по деловна единица се намали за 568 лица.

Табела бр. 4

Споредбени показатели за бројот на жители по банка и по деловна единица на банките

Земја	Број на жители по банка	Земја	Број на жители по деловна единица на банките
Австрија	11.254	Шпанија	1.225
Малта	15.049	Франција	1.710
Германија	43.084	Италија	1.835
Унгарија	52.428	Австрија	1.895
Шведска	54.295	Бугарија	1.900
Полска	55.444	Германија	2.222
Црна Гора	56.616	Полска	2.540
Холандија	63.081	Белгија	2.922
Естонија	82.511	Словенија	2.962
Италија	83.593	Унгарија	2.976
Словенија	89.514	Грција	3.048
Франција	102.627	Хрватска	3.399
Белгија	108.365	Србија	3.439
Македонија	128.893	Романија	3.498
Хрватска	137.488	Малта	3.938
Шпанија	148.815	Македонија	4.841
Албанија	176.374	Чешка	5.012
Чешка	187.788	Шведска	5.088
Словачка	193.244	Словачка	5.100
Грција	212.741	Албанија	5.245
Босна и Херцеговина	213.091	Холандија	6.804
Србија	231.661	Естонија	7.501
Бугарија	303.523	Црна Гора	н.п.
Романија	513.335	Босна и Херцеговина	н.п.

Извор: НБРМ, Државен завод за статистика на РМ, www.dbresearch.com, интернет-страницата на Европската Унија, Банката на Албанија (Supervision Annual Report 2012), Хрватската народна банка (Билтен о банкима), BSCEE Review 2012, Народната банка на Србија (Банкарски сектор у Србији, Извештај за III тромесечје 2013 године).

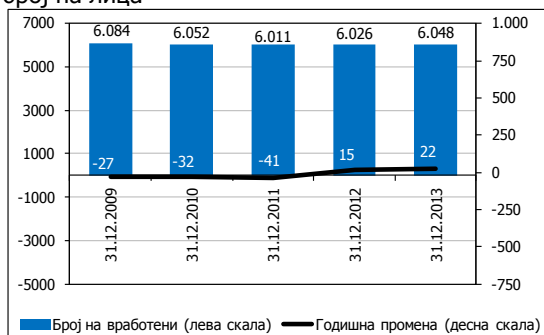
Забелешка: Податоците за Македонија се со состојба на 31.12.2013 година, за Србија се со состојба на 30.9.2013 година, додека податоците за останатите земји се однесуваат на 2012 година. Податокот за бројот на жителите во Република Македонија е добиен со следење и анализа на демографските промени од страна на Државниот завод за статистика на Република Македонија за 2012 година.

2. Вработеност во банкарскиот систем

Графикон бр. 69

Број на вработени во банкарскиот систем

број на лица

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

⁵⁷ Во североисточниот регион бројот на жители по деловна единица се зголеми за 601 лице, додека во полошкиот за 559 лица. Порастот во југоисточниот регион е многу помал и изнесува 251 жител по деловна единица.

⁵⁸ Две земји од регионот не се вклучени во анализата, поради недостиг на податоци.

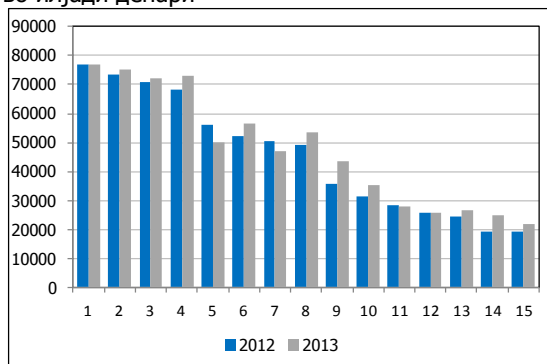
⁵⁹ Кај двете банки, намалувањето на бројот на вработени лица се должи на рационализацијата на оперативните трошоци.

имаше значителен придонес за намалувањето на пристапот до банкарските услуги на населението од овој регион⁵⁷.

Банките во Република Македонија опслужуваат повеќе лица по деловна единица во споредба со земјите коишто се опфатени во споредбената анализа. Според показателот за бројот на жители опслужени по банка, Македонија сè уште се наоѓа на средината на листата. Сепак, пристапот до банкарските услуги во Република Македонија е подобрен во однос на 2012 година. Споредбената анализа на овие показатели во однос на земјите од регионот⁵⁸ укажува на тоа дека Македонија е во најдобра положба според бројот на жители по банка, додека според бројот на жители по деловна единица, Македонија е рангирана полошо од нив, со исклучок на Албанија.

Во 2013 година, бројот на вработените во банкарскиот систем и натаму се зголемува. Најголем пораст бележат една голема (за 28 лица) и една средна банка (за 20 лица), додека кај други две средни банки порастот е помал (и изнесува 15 и 11 лица). Наспроти порастот кај овие банки, кај една средна и една голема банка се забележува намалување на бројот на вработени лица, и тоа за 44 и 29 лица, соодветно⁵⁹.

Графикон бр. 70
Актива по вработен*
во илјади денари

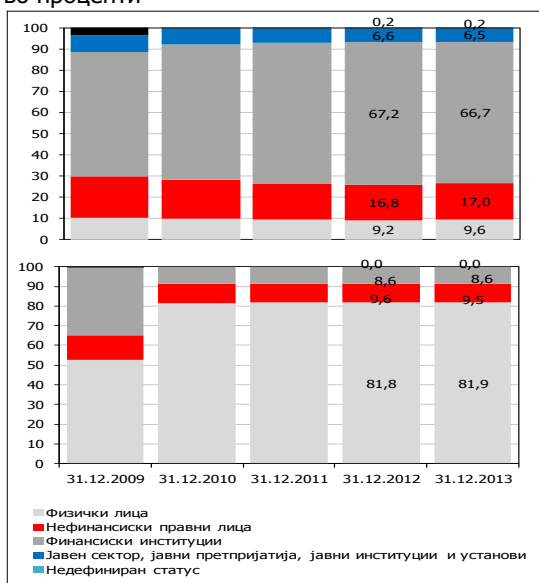
Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките. Забелешка: МБПР не е вклучена во анализата поради специфичниот карактер на активностите коишто ги спроведува оваа банка.

Продуктивноста кај банките, мерена преку износот на активата по вработен, е подобрена кај единаесет банки, при што кај седум од нив тоа е резултат на побрзиот раст на нивната актива во однос на растот на бројот на вработените лица. Кај три банки продуктивноста се зголеми како резултат на намалувањето на бројот на вработените, а кај една банка се должи на паралелното намалување на бројот на вработени лица и на нивната актива.

Квалификациската структура на вработените во банкарскиот систем, постојано се подобрува (анекс број 4).

3. Сопственичка структура на банкарскиот систем

Графикон бр. 71
Сопственичка структура на обичните (горе) и приоритетните (долу) акции на банкарскиот систем во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

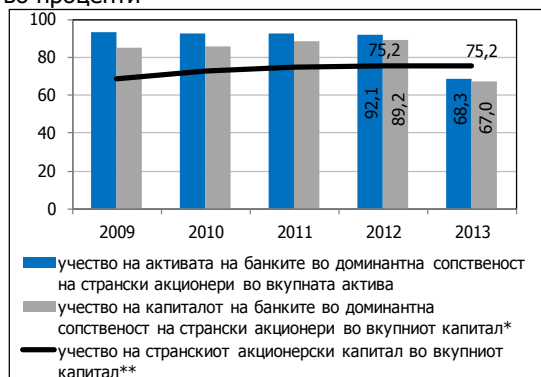
Во 2013 година, финансиските институции сè уште имаат најголемо учество во структурата на обичните акции, додека во структурата на приоритетните акции физичките лица сè уште се најзастапени. Учеството на финансиските институции во структурата на обичните акции се намали за 0,5 процентни поени⁶⁰. Структурата на приоритетните акции е речиси непроменета.

⁶⁰ За оваа промена најмногу придонесоа две банки кај кои обични акции во номинална вредност од 83 милиони денари преминаа од сопственост на финансиски институции во сопственост на физички и нефинансиски правни лица.

Графикон бр. 72

Пазарно учество на банките во претежна странска сопственост и учество на странскиот капитал во вкупниот капитал

во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Вкупниот капитал ги опфаќа акционерскиот капитал, резервниот фонд, задржаната добивка (акумулираната загуба) и ревалоризациските резерви.

** Акционерскиот капитал ја опфаќа номиналната вредност на уплатените обични и кумулативни приоритетни акции.

Графикон бр. 73

Структура на поважните позиции од билансите на банките според претежната сопственост на банките во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Учеството во капиталот е прикажано во Графикон бр. 72.

Во 2013 година, учеството на странскиот во вкупниот акционерски капитал на банкарскиот систем е непроменето и изнесува 75,2%.

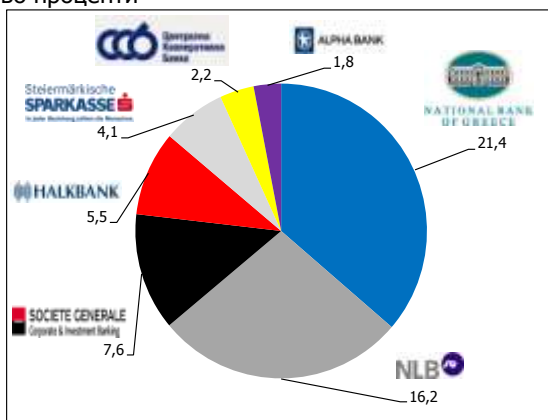
Намалувањето на бројот на банките коишто се во претежна странска сопственост (од дванаесет на единаесет) се случи во јуни 2013 година, поради премин на една банка од претежна странска во претежна домашна сопственост. Оваа промена се одрази врз намалувањето на учеството на активата и на капиталот на банките коишто се во претежна странска сопственост во вкупната актива и вкупниот капитал на банкарскиот систем (за 23,8 и 22,2 процентни поена, соодветно).

Банките во претежна странска сопственост и понатаму имаат главна улога во поважните билансни позиции. Промените коишто се забележуваат во оваа анализа произлегуваат од споменатиот премин на една банка од претежна странска во претежна домашна сопственост.

Поединечното пазарно учество (според активата) на банките во претежна странска сопственост се движи во интервалот од 0,5% до 21,4%, додека вкупното пазарно учество на овие банки изнесува 68,3%.

Графикон бр. 74

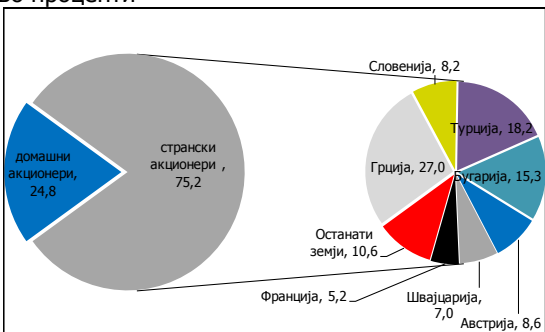
Пазарно учество на подружниците на странските банки (актива) во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 75

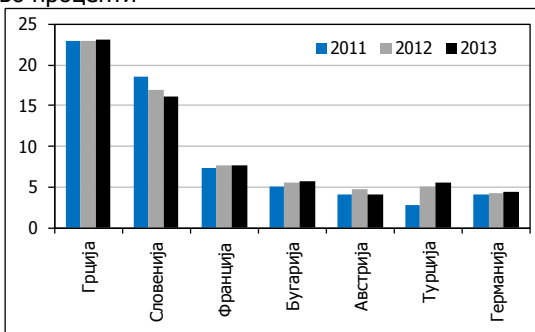
Структура на капиталот на банките според земјата на потекло на акционерите во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 76

Пазарно учество (актива) на банките според земјата на потекло на претежниот странски акционер во проценти

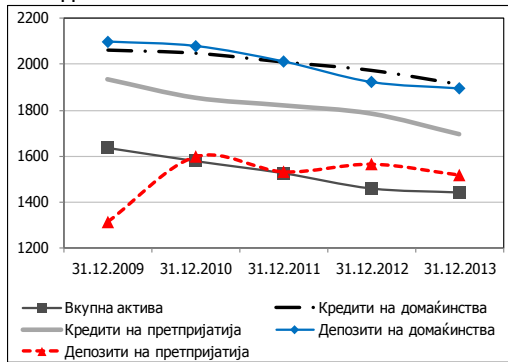

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Бројот на подружници на странски банки е непроменет во однос на 31.12.2012 година и изнесува седум. Нивното учество во вкупната актива на банкарскиот систем изнесува 58,8% и е незначително намалено (за 0,5 процентни поени) во однос на 2012 година.

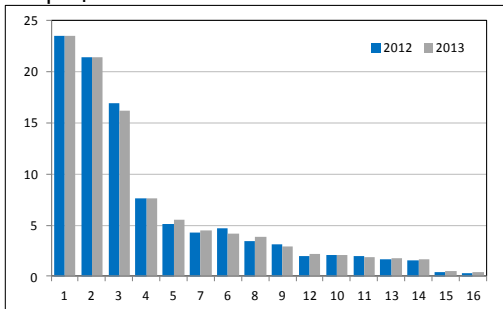
Капиталот во сопственост на акционери од земјите-членки на Европската Унија има најголемо учество во вкупниот странски капитал и изнесува 71,8%. Ова учество е непроменето во споредба со претходната година, меѓутоа во структурата на вкупниот странски капитал се забележуваат одредени промени. Учеството на капиталот којшто потекнува од Австрија се намали за 2,1 процентен поен, додека учеството на капиталот од Турција и Словенија се зголеми за 0,9 и 0,8 процентни поени, соодветно. Промените во учеството на капиталот од другите земји се помали.

Графикон бр. 77
Херфиндалов индекс
во индексни поени

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 78
Учество на поединечните банки во
вкупната актива на банкарскиот систем
во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Концентрацијата во банкарскиот систем е висока, но со надолна насока кај сите сегменти од банкарското работење, освен кај депозитите на претпријатијата, кај кои концентрацијата е променлива. Во последните четири години, Херфиндаловиот индекс⁶¹ за кредитите и депозитите на населението има надолно движење, но, сепак, кај овие категории концентрацијата е над прифатливата горна граница.

Учествата на поединечните банки, како и на трите и петте банки со најголема актива во вкупната актива, исто така, упатуваат на висока концентрација во банкарскиот систем. Три банки зафаќаат 61,1% од вкупната актива, додека девет банки имаат поединечно учество помало од 4%. Учеството на првите три, односно пет банки, незначително се намалува кај сите сегменти од банкарското работење. Исклучок се кредитите на домаќинствата, каде што учеството на петте банки со најголема кредитна активност кон овој сектор бележи мал пораст од 0,7 процентни поени. За намалувањето на концентрацијата главно придонесува побрзиот раст на банките коишто следат по трите, односно петте банки со најголеми учества за секој сегмент.

⁶¹ Херфиндаловиот индекс се пресметува според формулата $HI = \sum_{j=1}^n (S_j)^2$, каде што S е учеството на секоја банка во

вкупниот износ на категоријата којашто се анализира (на пример: вкупна актива, вкупни депозити итн.), а n е вкупниот број на банките во системот. Кога индексот се движи во интервал од 1.000 единици до 1.800 единици, нивото на концентрација во банкарскиот систем се смета за прифатливо.

III. Активности на банките

Во 2013 година, вкупната актива на банкарскиот систем и натаму расте но забавено, што се согледува и преку забавениот раст на кредитирањето на корпоративниот сектор. Растот на депозитната активност забрза, а негов носител беа депозитите на домаќинствата и депозитите во денари. Сè уште постои зголемен интерес на банките за пласирање на средствата во нискоризични ликвидни инструменти, пред сè државни хартии од вредност. Сепак, во последниот квартал од годината, кредитната активност значително забрза и во голема мера беше насочена кон корпоративниот сектор. Ваквите движења се можна индикација за постепено стабилизирање на согледувањата на банките за ризиците, под влијание на позитивните остварувања во домашната економија. Во следниот период се очекува дека натамошното економско закрепнување ќе придонесе за раст на депозитното јадро на банките, а со тоа и постепено јакнење на кредитната активност насочена кон корпоративниот сектор. Во таа насока делуваат и макропрudentните мерки и монетарните мерки на Народната банка, коишто се насочени кон поттикнување на штедењето во домашна валута и на долг рок и кредитирањето особено на подолг рок, како и приливите на странски капитал во домашната економија. Во 2013 година се намалија обврските врз основа на кредити и депозити кон финансиските институции, што во услови на забрзан раст на депозитите, беше причината за побавниот раст на активата. Денаризацијата во банкарските активности продолжи, но малку побавно кај средствата во однос на обврските.

Табела бр. 5

Структура на активата и пасивата на банкарскиот систем

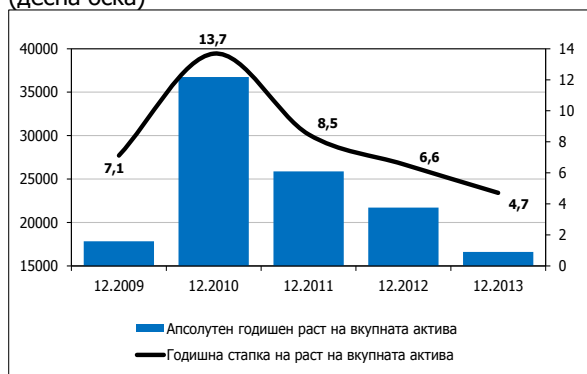
Биланс на состојба	Износ во милиони денари		Структура (во проценти)		Промена 12.2013/12.2012	
	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2012	31.12.2013	Во милиони денари	Во проценти
Парични средства и средства на сметки кај НБРМ	41,149	38,783	11.7	10.5	-2,366	-5.7
Вложувања во хартии од вредност	57,219	63,767	16.2	17.3	6,548	11.4
Пласмани кај банки и други финансиски институции	43,141	44,442	12.2	12.0	1,301	3.0
Кредити на нефинансиски субјекти (нето)	190,867	201,835	54.1	54.6	10,968	5.7
<i>Бруто кредити на нефинансиски субјекти</i>	<i>216,225</i>	<i>230,132</i>	<i>61.3</i>	<i>62.3</i>	<i>13,907</i>	<i>6.4</i>
<i>Акумулирана амортизација на кредити на нефинансиски субјекти</i>	<i>-965</i>	<i>-935</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>30</i>	<i>-3.2</i>
<i>Исправка на вредноста на кредити на нефинансиски субјекти</i>	<i>-24,393</i>	<i>-27,362</i>	<i>0.0</i>	<i>0.0</i>	<i>2,969</i>	<i>-12.2</i>
Пресметана камата и останата актива	10,518	9,209	3.0	2.5	-1,309	-12.4
Основни и нематеријални средства	9,992	11,469	2.8	3.1	1,477	14.8
Неиздвоена исправка на вредноста	0	0	0.0	0.0	0	0.0
Вкупна актива	352,886	369,505	100.0	100.0	16,619	4.7
Депозити од банки и останати финансиски институции	17,362	17,143	4.9	4.6	-219	-1.3
Депозити на нефинансиски субјекти	245,373	259,299	69.5	70.2	13,926	5.7
Обврски по кредити (краткорочни и долгорочни)	34,637	34,910	9.8	9.4	273	0.8
Обврски врз основа на субординирани и хибридни инструменти	7,723	7,991	2.2	2.2	268	3.5
Останата пасива	7,486	7,591	2.1	2.1	105	1.4
Посебна резерва за вонбилансни побарувања и останати резервирања	911	913	0.3	0.2	2	0.2
Капитал и резерви	39,394	41,657	11.2	11.3	2,263	5.7
Вкупна пасива	352,886	369,505	100.0	100.0	16,619	4.7

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Позицијата „пласмани кај централната банка“, од анексот бр. 1, во оваа табела е вклучена во позицијата „парични средства и средства на сметка кај НБРМ“.

Пазарните учества на одделните групи банки во поважните билансни категории се дадени во анексот бр. 5.

Графикон бр. 79
Годишна промена на активата на банкарскиот систем во милиони денари (лева оска) и во проценти (десна оска)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

На 31.12.2013 година, вкупната актива на банкарскиот систем изнесуваше 369.505 милиони денари. Забавувањето на нејзиниот раст, коешто започна во 2011 година, продолжи во наредните години, а во 2013 година таа оствари најнизок апсолутен и релативен годишен раст во последните дванаесет години. Носител на растот на активата во 2013 година се депозитите на нефинансиските субјекти, чиешто движења се прикажани во понатамошниот текст. Забавениот раст на активата, во услови на забрзување на депозитната активност, произлегува од падот на депозитите од финансиските друштва - нерезиденти и минималниот раст на обврските врз основа на кредити во споредба со растот остварен во 2012 година. Најзначајните движења во структурата на активата, во текот на 2013 година, се: растот на кредитирањето (којшто е забавен)⁶², зголемувањето на вложувањата во ликвидни хартии од вредност и растот на пласманите кај банките.

Графикон бр. 80
Структура на портфолиото на хартии од вредност во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 81
Годишна промена на портфолиото на хартии од вредност во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Растот на портфолиото на хартии од вредност целосно се темели врз зголемувањето на вложувањата на банките во државни хартии од вредност. Во текот на 2013 година, портфолиото на државни

⁶² Подетално во 1. Кредити на нефинансиските субјекти.

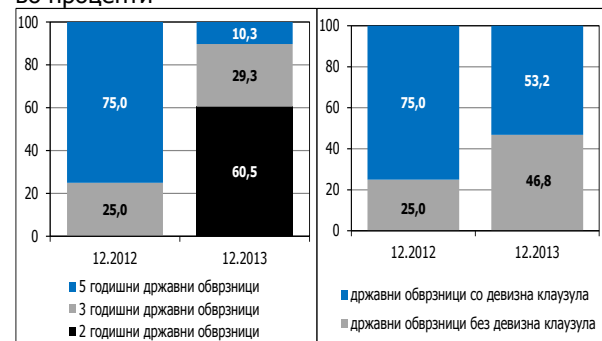
хартии од вредност се зголеми за 7.263 милиони денари, или за 24,5%. Во услови на ограничена понуда на благајничките записи на Народната банка (заради соодветно насочување на вишокот ликвидни средства во банкарскиот систем кон приватниот сектор), се намалија пласманите на банките во благајнички записи⁶³. Овие движења придонесоа за натамошно зголемување на учеството на државните хартии од вредност во портфолиото на хартии од вредност на банките, на сметка на намаленото учество на благајничките записи. Според видот на инструментот издаден од државата, во 2013 година, банките покажаа поголем интерес за вложување во државни обврзници, како инструменти со подолг рок и повисок принос во однос на краткорочните државни записи. Во 2013 година, учеството на вложувањата во државни обврзници во портфолиото на државните хартии од вредност се зголеми на 13,7%, од 0,7% на крајот на 2012 година. Малку повеќе од половината, или 54,3%, од растот на вложувањата во државните обврзници се однесува на двегодишните државни обврзници без девизна клаузула, коишто достигнаа учество од над 60% во рамките на вложувањата на банките во државните обврзници.

Графикон бр. 82
Државни обврзници на банките (номинална вредност) во илјади денари (десна оска) и во проценти (лева оска)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

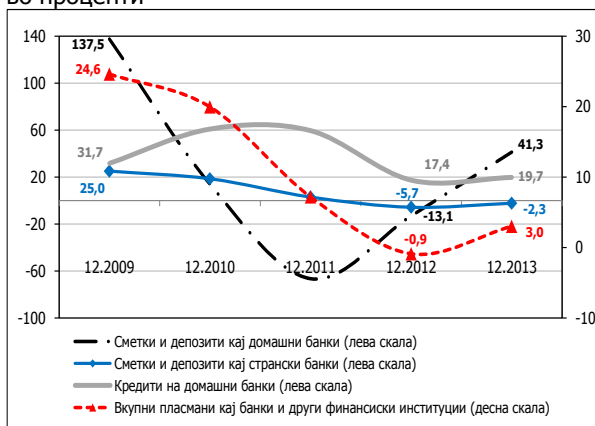
Графикон бр. 83
Структура на државните обврзници на банките, по рочност (лево) и по валута (десно) во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

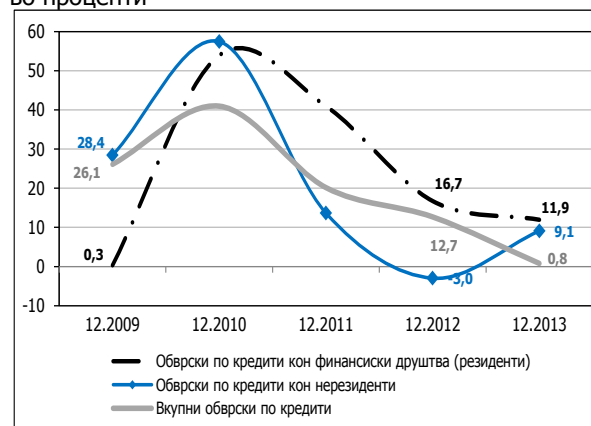
⁶³ Во јули 2013 година, се изврши промена на тендерот при спроведувањето на аукцијата на благајничките записи, од тендер со максимална каматна стапка во тендер со ограничен износ на понудата и фиксна каматна стапка, при што истовремено каматната стапка се намали од 3,50% на 3,25%.

Графикон бр. 84
Пласмани кај банките и другите
финансиски институции (годишна
промена)
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 85
Обврски врз основа на кредити (годишна
промена)
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Растот на средствата пласирани кај банките произлегува од растот на пласманите на „МБПР“ АД Скопје кај домашните банки⁶⁴, од кредитната линија од Европската инвестициска банка. Во пасивата на банкарскиот систем, ова задолжување и пласирање на кредитната линија предизвикаа соодветен раст на обврските (на МБПР) врз основа на кредити кон нерезидентите⁶⁵ и обврските врз основа на долгорочни кредити во странска валута на банките кон МБПР (кон домашните банки)⁶⁶.

На страната на пасивата промените се помалку изразени, со исклучок на растот на депозитите на нефинансиските субјекти⁶⁷, што значително (или со 84%) придонесе за растот на вкупната пасива. Следната позначителна промена е кај капиталот и резервите⁶⁸. Депозитите од банките и

⁶⁴ Кредитите одобрени на домашните банки се зголемија за 2.163 милиони денари, во најголем дел како резултат зголемените долгорочни кредити во странска валута кај „МБПР“ АД Скопје. Раст имаше и кај средствата на сметките и депозитите кај домашните банки, пред сè поради растот на краткорочно орочените депозити кај домашните банки во странска валута од 285 милиони денари.

⁶⁵ Годишниот раст на обврските врз основа на кредити кон нерезидентите целосно се должи на растот (од 1.819 милиони денари) на обврските врз основа на кредити во странска валута кај „МБПР“ АД Скопје, како резултат на користената кредитна линија од ЕИБ.

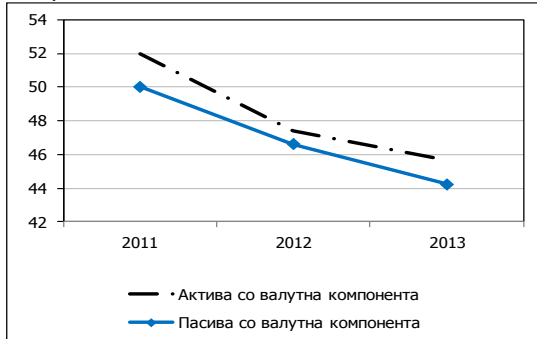
⁶⁶ Зголемувањето на обврските врз основа на долгорочните кредити во странска валута кон домашните банки („МБПР“ АД Скопје) изнесуваше 1.784 милиони денари и целосно го услови зголемувањето на вкупните обврски врз основа на кредити кон финансиските друштва.

⁶⁷ Подетално во делот 1.2. Депозити на нефинансиските субјекти.

⁶⁸ Подетално во делот 1.5. Ризик од несолвентност.

Графикон бр. 86

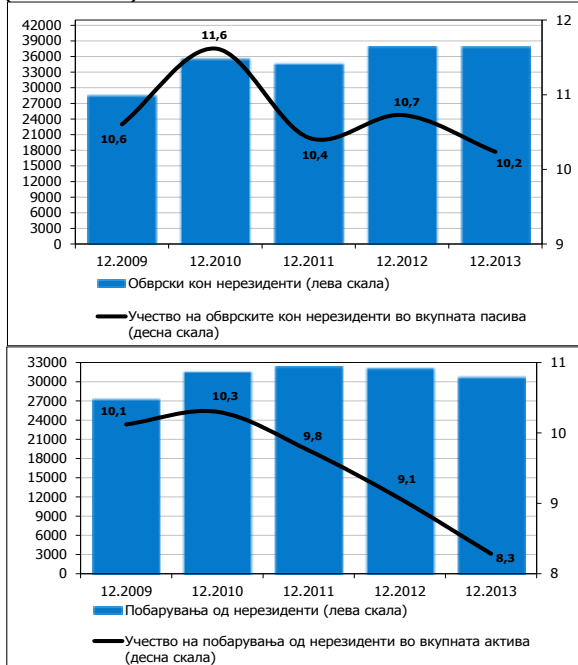
Учество на активата и пасивата со валутна компонента* во вкупната актива на банките во проценти

Извор: НБРМ, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

* Во структурата на активата со валутна компонента, кредитите и каматите се вклучени на нето-основа (намалени за износот на извршената исправка на вредноста). Исклучена е и „МБПР“ АД Скопје.

Графикон бр. 87 Обврски (горе) кон и побарувања (долу) од нерезидентите во милиони денари (лева оска) и во проценти (десна оска)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

останатите финансиски институции се намалија (за разлика од 2012 година кога се зголемија за 25,3%), целосно како резултат на намалените краткорочни депозити на нерезидентите - финансиски друштва во странска валута (поради враќање на депозитите на матичните субјекти на две банки). Исто така, забави растот на обврските врз основа на кредити пред сè поради падот кај обврските врз основа на репо-трансакции со Народната банка.

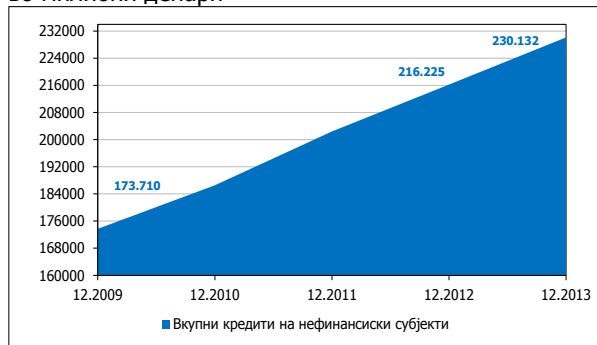
Денаризацијата во билансите на банките, којашто забрза кон крајот на 2011 година како последица на напливот на неповолните информации за (не)одржливоста на еврото, продолжи во 2013 година, но малку побавно на страната на средствата, отколку на страната на изворите. Учеството на активата со валутна компонента во вкупната актива се намали за 1,7 процентни поени (во 2012 година намалувањето изнесуваше 4,5 процентни поени), додека учеството на пасивата со валутна компонента во вкупната пасива се намали за 2,4 процентни поени (во 2012 година, ова учество се намали за 3,4 процентни поени).

Во континуитет, банкарскиот систем повеќе должи, отколку што побарува од нерезидентите. Но, нивните побарувања од и обврски кон нерезидентите се на ниско ниво, а во 2013 година и дополнително се намалија⁶⁹. Најголемиот дел од своите активности македонските банки ги вршат на домашниот пазар.

⁶⁹ Обврските на банките кон нерезидентите се намалија за 39 милиони денари, или 0,1%. Побарувањата од нерезидентите се намалија за 1.392 милиона денари (или 4,3%), како резултат на намалувањето на пласманите кај странските банки за 698 милиони денари и намалувањето на репо-трансакциите со нерезидентите - финансиски друштва во странска валута за 639 милиони денари, од страна на една средна банка.

1. Кредити на нефинансиските субјекти

Графикон бр. 88
Состојба на кредитите
во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 89
Годишна промена на кредитите на
нефинансиските субјекти
во милиони денари (лева оска) и во проценти (десна
оска)

* Од вкупните кредити се исклучени кредитите на секторот „држава“.

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Кредитната активност на банките кон нефинансискиот сектор⁷⁰ постојано расте, но почнувајќи од 2012 година годишната стапка на раст на кредитите забави⁷¹, што продолжи и во 2013 година. Така, на крајот на 2013 година, вкупните кредити на нефинансиските субјекти се зголемија за 13.907 милиони денари, додека годишната стапка на раст забави за 0,4 процентни поени и изнесува 6,4%. Сепак, доколку се исклучат кредитите одобрени на секторот „држава“⁷², кредитната активност кон нефинансиските правни лица и кон физичките лица забрзува за 0,4 процентни поени. Кредитната активност забрза во втората половина од 2013 година, а продолжи и во 2014 година. Годишната стапка на раст на кредитите во јануари и февруари 2014 година забележа забрзување (за 0,5 и 0,3 процентни поени, соодветно). Носител на забрзувањето на кредитната активност на банките во четвртиот квартал од 2013 година беа кредитите на претпријатијата. Ова може да се поврзе со поволните економски придвижувања особено во втората половина од 2013 година и стабилизирањето на согледувањата на банките за ризиците.

Гледано по одделни сектори, кредитите на домаќинствата се носители на кредитниот раст во 2013 година, со придонес во растот од 63,7%. Притоа, кредитирањето на домаќинствата растеше забрзано. Кредитирањето на домаќинствата годишно се зголеми за 8.860 милиони денари, или за 10,7% (анекс бр. 6), при што потрошувачките кредити и кредитите за набавка на станбен и деловен простор се

⁷⁰ Кредитите кон нефинансиските субјекти ги вклучуваат кредитите на нефинансиските лица – резиденти и нерезиденти, и тоа кредитите на: приватните и јавните нефинансиски друштва (кредитите на претпријатијата), централната влада, локалната самоуправа, непрофитните институции коишто им служат на домаќинствата (кредити на други клиенти), самостојните вршители на дејност и физичките лица (кредитите на домаќинствата).

⁷¹ Анализирани по поединечна банка, кредитите забележаа зголемување на годишна основа кај дванаесет банки (зголемувањето се движеше во интервал од 2,4% до 71,4% по поединечна банка), а кај останатите банки се забележа годишно намалување на кредитите (намалувањето се движеше во интервал од 0,2% до 13,1% по поединечна банка).

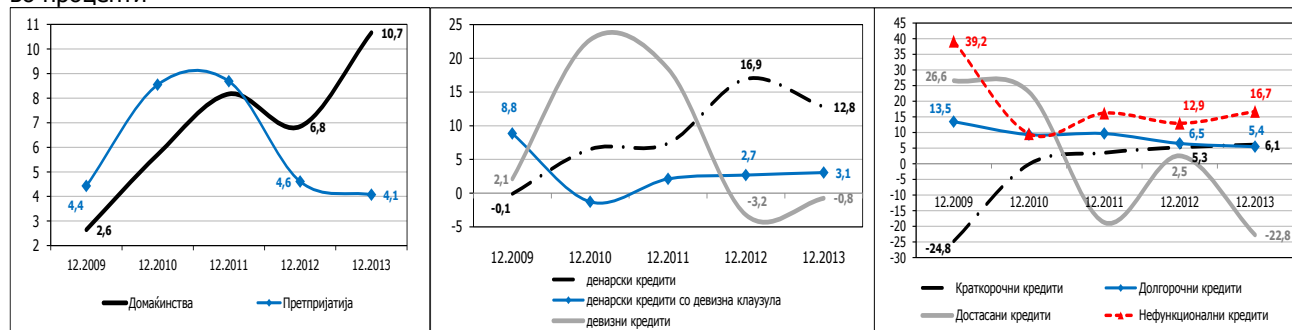
⁷² Кредитот одобрен на државата не претставува кредит за финансирање на потребите на државата, туку произлегува од договорот за продажба на недвижен имот од страна на банка на државата, со одложено плаќање.

најкористените кредитни производи кај овој сегмент (анекс бр. 11). Кредитите на домаќинствата се носители на кредитниот раст и во јануари 2014 година, додека во февруари таа позиција ја имаа кредитите кон корпоративниот сектор.

Кредитирањето на корпоративниот сектор во 2013 година оствари годишен раст од 5.282 милиона денари (4,1%), со што придонесе со 38,0% во растот на вкупната кредитна активност (анекс бр. 6). Најголем придонес во растот на кредитите на претпријатијата имаше дејноста „трговија на големо и мало“ (анекс бр. 11). Сепак, во споредба со претходните години, растот на корпоративните кредити и понатаму беше забавен, но за разлика од 2012 година кога нивната годишна стапка на раст речиси се преполови во однос на 2011 година, во 2013 година забавувањето е поблаго (стапката на раст се намали за само 0,5 процентни поени). Голем придонес за поблагото забавување има и промената во стратегијата на една европска банкарска групација кон крајот на годината, којашто придонесе за половината од вкупниот месечен раст на кредитите на корпоративниот сектор во декември (од 3.201 милион денари, или 2,4%). Во анексот бр. 7 е дадена структурата на кредитите на нефинансиските субјекти, по одделни групи банки.

Графикон бр. 90

Годишна промена на кредитите според секторот, валутата и рочноста во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2013 година, растот на кредитната активност во најголем дел (88,8%) произлезе

од зголеменото кредитирање во домашна валута. Денарските кредити остварија позначителен раст од 12.352 милиона денари (или 12,8%), каде што придонесот на претпријатијата (63,7%) беше повисок од придонесот на домаќинствата (36,5%). Денаризацијата кај кредитната активност е тесно поврзана со истиот процес кај депозитите како основен извор на финансирање на банкарските активности. Денаризацијата се согледува и преку забавениот раст на денарските кредити со девизна клаузула (1,970 милиони денари), којшто целосно се темели на секторот „домаќинства“⁷³, како и од намалувањето на девизните кредити (од 416 милиони денари), коешто беше најизразено кај домаќинствата (анекс бр. 8).

Графикон бр. 91

Структура на кредитите според секторот, валутата и рочноста во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Долгорочното кредитирање преовладува во структурата на кредитите на нефинансиските субјекти и во 2013 година. Растот на долгорочните кредити од 8.071 милион денари целосно приоизлегува од секторот „домаќинства“. Макропрудентната мерка на Народната банка за олеснување во регулативата за управување со ликвидносниот ризик⁷⁴ би требало, на среден

⁷³ Денарските кредити со девизна клаузула на домаќинствата пораснаа за 4.668 милиони денари, додека на претпријатијата се намалија за 2.793 милиони денари.

⁷⁴ Со измените на Одлуката за управувањето со ликвидносниот ризик, коишто се применуваат од декември 2013 година, при пресметката на стапката на ликвидност до 30 дена и до 180 дена, се намали процентот на орочените депозити за кои се претпоставува дека ќе се одлеат од банките (од 80% на 60%).

рок, да придонесе за зголемување на просторот за подолгорочно кредитирање.

Промените на нефункционалните кредити се анализирани во делот I.1 Кредитен ризик.

2. Депозити на нефинансиските субјекти

Графикон бр. 92
Состојба на депозитите
во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 93
Годишна промена на депозитите на
нефинансиските субјекти
во милиони денари (лева оска) и во проценти (десна
оска)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2013 година, депозитите на нефинансискиот сектор растеа забрзано. Депозитите на нефинансиските субјекти остварија годишен раст од 13.927 милиони денари и забрзување на стапката на раст за 0,9 процентни (годишниот раст на депозитите изнесува 5,7%). Зголемувањето на депозитниот потенцијал кај банките продолжува и во првите два месеци од 2014 година (заклучно со февруари 2014 година, годишната стапката на раст на депозитите забрза и изнесува 5,9%).

Носители на растот на депозитите во 2013 година се домаќинствата, чишто депозити остварија годишен раст од 11.864 милиони и придонесоа со 85,2% во растот на вкупните депозити. Притоа, најголем дел (60,5%) од растот на депозитите на домаќинствата произлезе од денарските долгорочни депозити, а помал дел (32,3%) од девизните долгорочни депозити (анекси бр. 12 и 14).

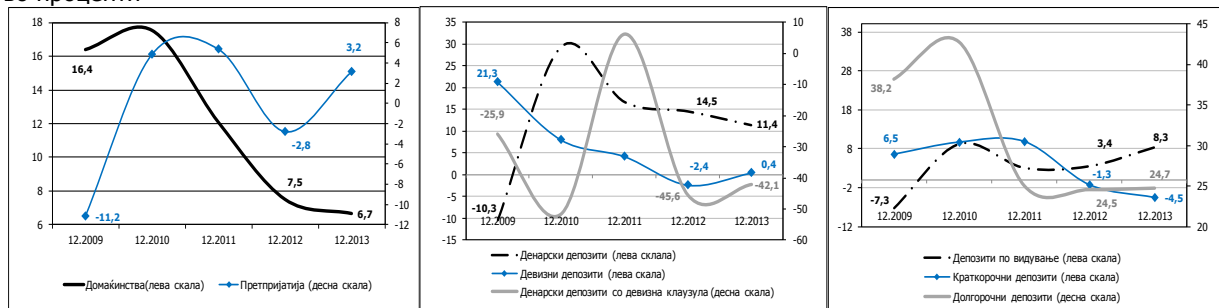
За разлика од негативната стапка на промена во претходната година, во 2013 година, депозитите на претпријатијата остварија раст од 1.868 милиони денари, што целосно се должи на денарските депозити на претпријатијата⁷⁵.

Во 2013 година, денарското штедење и понатаму има најголемо учество во вкупната депозитна база на банкарскиот систем и во нејзиниот годишен раст.

⁷⁵ Денарските депозити на претпријатијата остварија познателен годишен раст од 5.489 милиони денари. Во овој раст, депозитите по видување придонесоа со 43,7%, краткорочните депозити со 32,0% и долгорочните депозити со 24,3%. Девизните депозити на претпријатијата забележаа намалување од 2.576 милиони денари, а денарските депозити со девизна клаузула на претпријатијата се намалија за 1.045 милиони денари.

Денарските депозити остварија позначителен раст, во висина од 14.456 милиони денари, во кој придонесот на домаќинствата и претпријатијата изнесуваше 61,8% и 38,0%, соодветно. Девизните депозити се зголемија за 516 милиони денари, најмногу како резултат на девизните долгорочни депозити на домаќинствата. Од друга страна, денарските депозити со девизна клаузула се намалија за 1.045 милиони денари, во најголем дел (91,1%) како последица на намалените денарски краткорочни депозити со девизна клаузула на претпријатијата кај една банка.

Графикон бр. 94
Годишна промена на депозитите според секторот, валутата и рочноста во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Склоноста на депонентите за штедење на долг рок се задржа и во 2013 година и беше двигател на растот на вкупната депозитна база. Долгорочното штедење на домаќинствата⁷⁶ во домашна валута имаше најголем придонес во растот на долгорочните депозити. Поставеноста на стапките на задолжителната резерва⁷⁷, како и повисоките каматни стапки на

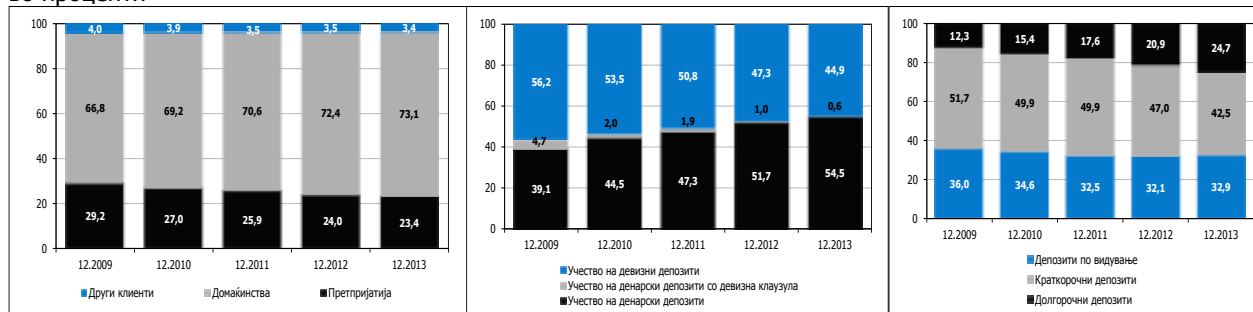
⁷⁶ Денарски депозити на домаќинствата придонесоа со 56,6%, а девизните депозити на домаќинствата со 30,2% во растот на вкупните долгорочни депозити.

⁷⁷ Стапките на задолжителната резерва се диверзифицирани според валутен аспект и изнесуваат: 10% за обврските во домашна валута (8% од 1.8.2013 година); 20% за обврските во домашна валута со валутна клаузула; 13% за обврските во странска валута, (15% од 1.8.2013 година, освен обврските кон нерезиденти - финансиски друштва во странска валута со договорна рочност до една година, за кои стапката на задолжителна резерва остана 13%). По исклучок, стапката на задолжителната резерва изнесува 0% за: обврските кон физички лица во домашна валута, во домашна валута со валутна клаузула и во странска валута, со договорна рочност над две години, доколку ги исполнуваат пропишаните услови; обврските врз основа на репо-трансакции во домашна валута; обврските врз основа на издадени должнички хартии од вредност во домашна валута и оригинален рок на достасување од најмалку две години, во висина на номиналната вредност; (во примена од 1.8.2013 година) обврските кон нерезиденти - финансиски друштва во домашна валута, во домашна валута со валутна клаузула и во странска валута, со договорна рочност над една година и обврските кон нерезиденти во домашна валута, во домашна валута со валутна клаузула и во странска валута, со договорна рочност над две години.

долгорочните депозити, исто така, придонесоа за зголеменото штедење на долг рок и во домашна валута.

Графикон бр. 95

Структура на депозитите според секторот, валутата и рочноста во проценти

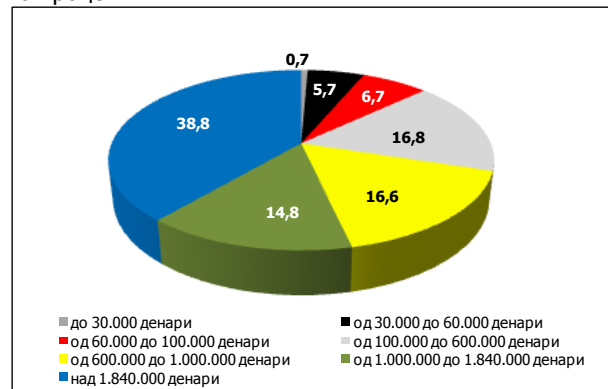

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во анексот бр.13 е дадена структурата на депозитите на нефинансиските субјекти, по одделни групи банки.

Графикон бр. 96

Концентрација на орочените депозити на домаќинствата, според износот на депозитите по лице, на 31.12.2013 година во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Депозитите по видување забележаа раст од 6.495 милиони денари, од кој 53,7% се должат на депозитите на домаќинствата, а 42,8% на депозитите на претпријатијата. Спротивно на ова, краткорочните депозити се намалија за 5.246 милиони денари, што речиси целосно (94,7%) произлезе од намалените краткорочни девизни депозити (придонесот на претпријатијата е 54,2%, а придонесот на домаќинствата е 40,1%) (анекси бр. 12 и 14).

На 31.12.2013 година, најголем дел (54,9%) од поединечните орочени депозити на домаќинствата се во висина до 1.840 илјади денари, што е границата до која депозитите на населението се осигурени во Фондот за осигурување депозити.

3. Имот преземен заради наплата на побарувања

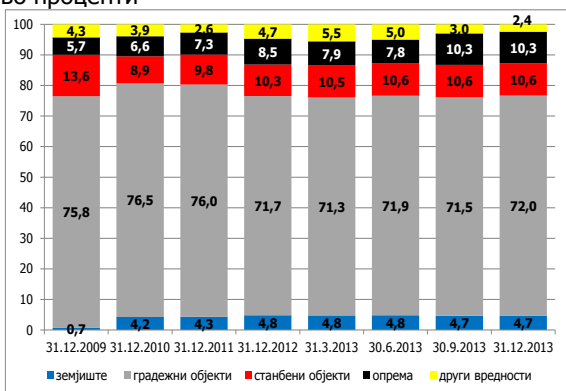
Преземениот имот во банкарскиот систем на Република Македонија е сè уште мал. Заклучно со 31.12.2013 година, преземениот имот намален за оштетувањето е 1,6% од вкупната актива. Сепак, брзината со која тој се зголемуваше во изминатиот период (во период од четири години неговиот износот е удвоен) и бавната продажба на овој имот беа причините за регулирањето на неговиот третман. Правилата на Народната банка за сметководствениот и регулаторниот третман на преземените средства, овозможуваат банките пореално да ги прикажуваат преземените средства во своите биланси и ги мотивираат побрзо да го продаваат имотот преземен

заради наплата на побарувањата. Исто така, со оваа регулатива се овозможува да се избегнат цикличните промени во билансот на успех поради прикажувањето приходи (коишто во суштина не се вистински) при ослободувањето на исправката на вредноста за ненаплатеното побарување коешто е затворено со преземањето на средството. Освен тоа, оваа регулатива овозможува натамошно зајакнување на капиталната позиција на банките, што покрај тоа што создава поголем простор за кредитирање, придонесува и за зајакнување на стабилноста и отпорноста на банкарскиот систем. Првите податоци во однос на ефектите од примената на новата регулатива покажуваат поголема ангажираност на банките за продажба на преземениот имот.

Затворањето на ненаплатените побарувања преку преземање на обезбедувањето не значи остварување вистински парични приливи за банката. Вистинската наплата се остварува во моментот на продажба на преземеното средство, иако сметководствените практики дозволуваат прикажување приходи при ваквото затворање на ненаплатеното побарување. Но, досегашната практика покажа дека преземените обезбедувања често се задржуваат во билансите на банките подолг временски период пред тие да бидат продадени и пред да се оствари вистинска наплата. Чувањето на преземениот имот претставува оптоварување на билансите на банките со недвижен имот и подвижни предмети, којшто е некаматонерна актива, за кои банката треба да воспостави процедури за нивно вреднување и одржување, како и за нивна продажба. На тој начин, со преземањето на средството кредитниот ризик се претвора во ризици поврзани со можностите за негова продажба, имајќи ги предвид развиеноста на пазарот за тоа средство, промените во пазарната цена и слично.

Графикон бр. 97

Структура на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања во проценти

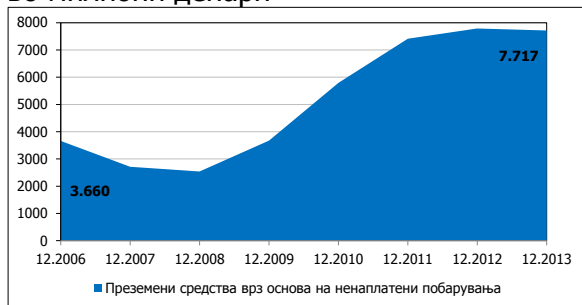

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Износот на преземените средства се однесува на почетна вредност при преземањето. Во градежни објекти не се опфатени станбените објекти.

Во 2006 година за првпат беше донесена посебна регулатива за третманот на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања. Со оваа регулатива банките беа задолжени да издвојуваат посебна резерва за покривање на потенцијалните загуби коишто произлегуваат од средствата преземени

Графикон бр. 98
Состојба на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Износот на преземените средства се однесува на почетна вредност при преземањето.

заради наплата на побарувањата. Оваа регулатива претрпе одредени промени во 2007 година, но остана обврската за банките да признаваат загуба за оштетување, доколку проценетата вредност⁷⁸ на преземениот имот е пониска од сметководствената вредност на преземеното средство, намалена за вкупниот износ на загубата за оштетување. Покрај тоа, доколку банките не успееја да го продадат преземеното средство во период од пет години по неговото преземање, беа должни да ја сведат неговата вредност на нула (да извршат целосен отпис).

Во периодот по донесувањето на Одлуката (2008 до 2012 година), износот на преземените средства двојно се зголеми. Иако преземениот имот немаше големо учество во вкупната актива на банките (2,1% на 31.12.2011 година), брзината со која тој се зголемуваше наметна потреба за натамошни промени во соодветната регулатива со кои ќе се овозможи пореално прикажување на вредноста на овој имот во билансите на банките, но и ќе се „поттикнат“ банките да бидат поактивни при неговата продажба. Од тие причини, во јуни 2012 година⁷⁹, а потоа и во март 2013 година⁸⁰ се вовеле обврска за задолжително годишно оштетување на вредноста на преземениот имот од најмалку 20% од неговата сметководствена вредност⁸¹. Покрај тоа, се предвиде почетно оштетување на преземеното средство од најмалку 20% и се вовеле обврска за прикажување на ревалоризациската резерва како разлика помеѓу износот на затворената исправка на вредноста/посебната резерва на ненаплатеното побарување и почетното

⁷⁸ Банките беа должни да вршат проценка на вредноста на преземеното средство при неговото преземање и најмалку еднаш во период од дванаесет месеци.

⁷⁹ Одлука за измени и дополнувања на Одлуката за сметководствениот и регулаторниот третман на преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања („Службен весник на Република Македонија“ бр. 74/2012).

⁸⁰ Одлука за сметководствениот и регулаторниот третман на преземените средства врз основа на ненаплатени побарувања („Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/13).

⁸¹ Остана обврската за сведување на сметководствена вредност на преземеното средство на нула, доколку тоа не биде продадено до крајот на петтата година по преземањето.

Графикон бр. 99

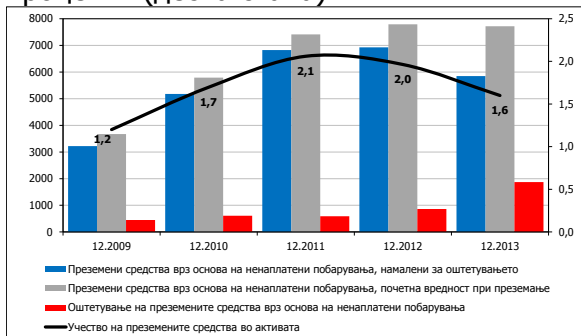
Движење на оштетувањето на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања и стапки на промена во милиони денари (лева скала) и во проценти (десна скала)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 100

Движење на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања и учество во активата во милиони денари (лева скала) и во проценти (десна скала)

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

оштетување на преземеното средство⁸². Целта на сите овие новини е банките пореално да ги вреднуваат преземените средства во своите биланси и да се избегнат цикличните промени во билансот на успех поради прикажувањето приходи (коишто во суштина не се вистински) при ослободувањето на исправката на вредноста за ненаплатеното побарување. Барањето за задолжително годишно прикажување загуба за оштетување од најмалку 20% од нето-вредноста на преземеното средство⁸³ треба да ги мотивира банките побрзо да се „ослободуваат“, односно да го продаваат имотот преземен заради наплата на побарувањата. Исто така, со обврската за прикажување ревалоризациска резерва се овозможува и зајакнување на капиталната позиција. Имено, ревалоризациската резерва е дел од дополнителниот капитал на банката (дел од сопствените средства на банката) и може да се исклучи од износот на дополнителниот капитал само доколку преземеното средство биде продадено или доколку банката обезбеди капитал со повисок квалитет од квалитетот на ревалоризациската резерва.

На 31.12.2013 година, средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања изнесуваа 7.717 милиони денари (почетна вредност при преземањето) или 5.846 милиони денари, доколку почетната вредност се намали за износот на оштетувањето. Во структурата на преземените средства најзастапени се градежните објекти⁸⁴ (над 70%), додека речиси подеднакво учество (околу 10%) имаат станбените објекти и опремата.

Во 2012 и 2013 година, се намали учеството на преземениот имот во вкупната актива на банките. Ова пред сè се должи на

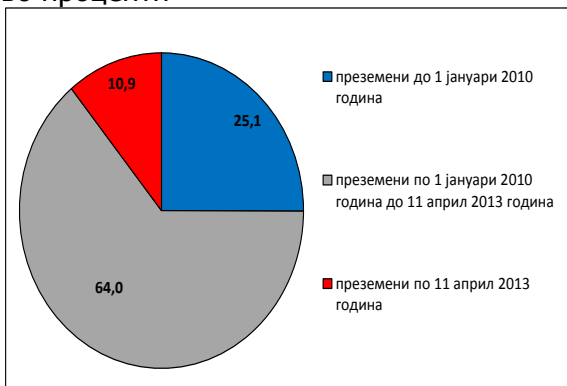
⁸² За средствата преземени пред стапувањето во сила на новата одлука (11 април 2013 година), предвидена е соодветна динамика за прикажување загуба за оштетување и сведување на вредноста на средството на нула.

⁸³ Нето-вредноста на преземеното средство ја претставува почетната сметководствена вредност намалена за вкупниот износ на оштетувањето.

⁸⁴ Во градежните објекти не се опфатени станбените објекти.

Графикон бр. 101

Структура на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања, според периодот на нивно преземање во проценти

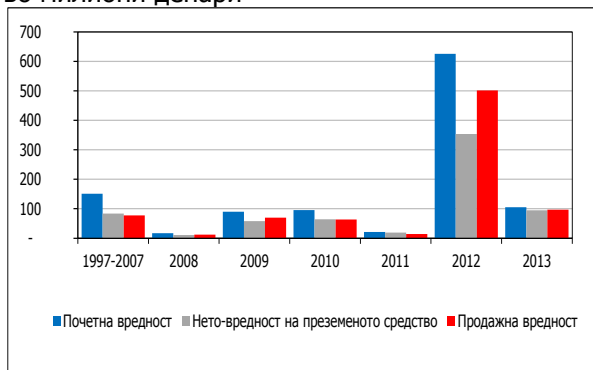
Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

намалувањето на нето преземениот имот како резултат на воведената обврска за задолжително оштетување на преземените средства, што предизвика нејзин значителен раст, особено воочлив преку кварталните и годишните стапки на промена. Така, само во 2013 година ова оштетување е двојно поголемо од оштетувањето за преземените средства на крајот на 2012 година. На 31.12.2013 година, кварталниот и годишниот раст на оштетувањето се должи на придонесот (од 75,6% во кварталната промена и 51,6% во годишната промена) на една банка.

Покрај оштетувањето, намаленото учество на преземените средства во вкупната актива на крајот на 2013 година се должи и на намалувањето на состојбата на преземените средства во однос на претходната година. Ваквите движења се секако резултат на активностите на банките за побрза продажба на преземените средства, што укажува дека регулаторните промени во нивниот сметководствен третман веќе покажуваат соодветни ефекти.

Графикон бр. 102

Структура на средствата продадени во 2013 година, според годината на нивното преземање во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Според начинот на продажба, 50,7% од преземениот имот е продаден во готово, 29,5% во комбинација на кредит и во готово и 15,9% на кредит, додека останатите начини на продажба имаат незначително учество. Од особено значење е продажбата на кредитот да биде соодветно структурирана, за да не претставува само временско одложување на оштетувањето за преземениот имот.

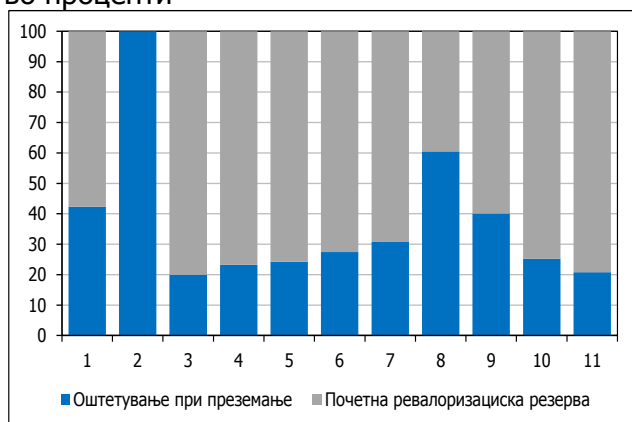
Речиси две третини од средствата коишто се продадени во 2013 година, се преземени во 2012 и 2013 година (56% од продадените средства се преземени во 2012 година, а 9,5% се во 2013 година). Ваквата структура на продадените средства според датумот на нивното преземање е добар показател за напорите на банките за нивна побрза продажба, имајќи предвид дека продадените средства во 2013 година во

билансите на банките се задржале околу 2,6 години, во просек.

Стапката на наплата во 2013 година на сите средства преземени досега изнесува 9,8%⁸⁵. Доколку се земат предвид само средствата коишто се преземени и продадени во 2013 година, стапката на наплата изнесува 9,1% (пресметана според почетната вредност), односно 13,3% (пресметана според нето-вредноста на преземеното средство).

Доколку се направи споредба помеѓу почетната вредност на преземените средства⁸⁶ и вредноста по која тие се продадени во 2013 година, може да се согледа дека продажната вредност на сите средства коишто се продадени во 2013 година е пониска за 270,4 милиони денари (или за 24,5%) од нивната почетна сметководствена вредност. Ваквата разлика го оправдува барањето во регулативата за соодветно оштетување на преземените средства заради приближување на сметководствена вредност кон нивната пазарна вредност.

Графикон бр. 103
Структура на затворената исправка на вредноста/посебна резерва, по банки во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забелешка: Пет банки немаат средства преземени по 11 април 2013 година.

Како што беше истакнато, со регулативата од март 2013 година се вовеле обврска за прикажување ревалоризациска резерва еднаква на разликата помеѓу износот на затворената исправка на вредноста/посебна резерва на ненаплатеното побарување и почетното оштетување од најмалку 20%. Притоа, банките можат со оштетувањето за преземеното средство да затворат и поголем дел од исправката на вредноста/посебната резерва од минималните 20% и за тој износ би бил и помал делот којшто ќе се прикаже како ревалоризациска резерва. На 31.12.2013 година, ревалоризациската

⁸⁵ Оваа стапка се пресметува кога продажната вредност на средствата продадени во 2013 година ќе се подели со „почетната вредност“ на преземените средства на 31.12.2012 година.

⁸⁶ Почетната сметководствена вредност е помалиот износ од проценетата вредност важечка на датумот на преземање и набавната вредност на преземеното средство (вредноста наведена во актот донесен од страна на надлежен орган од кој произлегува правната основа за стекнување право на сопственост на банката над преземеното средство).

резерва врз оваа основа изнесуваше 285,7 милиони денари, од кои над 85% ѝ припаѓаат на една банка. На 31.12.2013 година, ревалоризациската резерва придонесува со 27% во растот на сопствените средства на банкарскиот систем.

Согласно со доставените извештаи од банките, за средствата преземени по 11 април 2013 година⁸⁷, 52,3% од исправката на вредноста/посебната резерва се искористени за оштетување за преземеното средство, а 47,7% се искнижени на сметката за ревалоризациска резерва. По одделни банки, овој сооднос се движи од 20% до 100% во корист на оштетувањето при преземањето. Тоа значи дека дел од банките ја користат дадената можност за прикажување оштетување за преземеното средство во поголем износ од минималните 20% од неговата почетна вредност.

4. Профитабилност

Профитабилноста на банкарскиот систем на Република Македонија е видно подобрена. Добивката по оданочувањето остварена во 2013 година, во износ од 2.311 милиони денари, е поголема за 849 милиони денари, или за 58,1%, во споредба со минатата година. Бројот на банките коишто остварија добивка се зголеми на тринаесет банки (со пазарно учество во активата од 95,6%) од десет на крајот на 2012 година (со пазарно учество во активата од 92,0%). Зголемената добивка на банкарскиот систем се должи на растот на нето каматниот приход на банките, којшто пак се зголеми поради намалените каматни расходи. Ослободената исправка на вредноста во последниот квартал од 2013 година, заради затворање на нефункционалните побарувања, исто така имаше придонес за растот на финансискиот резултат на банкарскиот систем. Но, ослободената исправка на вредноста во голем дел беше употребена за покривање на направената исправка на вредноста во текот на годината, поради понатамошното влошување на кредитното портфолио. Идното движење во квалитетот на кредитното портфолио претставува еден од позначајните ризици за профитабилното работење на банките во иднина. Трендовите во профитабилноста на банките во значителна мера зависат и од можностите за одржување и раст на нето каматниот приход, во услови на ограничени можности за раст на каматниот приход поради сè уште умерената кредитна активност на банките и за натамошно намалување на каматниот расход. Повисоката добивка придонесе за подобрување на показателите за профитабилноста на банките, а исто така е зголемена и оперативната

⁸⁷ Обврската за издвојување ревалоризациска резерва се однесува само на средствата преземени по 11 април 2013 година, кога стапи на сила новата одлука.

способност за создавање приходи коишто ги покриваат расходите од работењето.

4.1. Движење и структура на приходите и расходите на банкарскиот систем и показатели за профитабилноста и ефикасноста

Во 2013 година, вкупните приходи на банките (вкупни редовни приходи⁸⁸ и вонредни приходи) достигнаа 18.462 милиона денари, што е повеќе за 773,7 милиони денари, или за 4,4%, во споредба со претходната година. Главен двигател на зголемувањето на приходите на банките е нето каматниот приход, којшто сочинува речиси две третини од вкупниот приход на банките. Зголемениот нето каматен приход (за 788,6 милиони денари, или 6,9%) во целост се должи на посилното годишно намалување на расходите од камати (792,7 милиони денари, или 9,1%) во однос на незначителното намалување на приходите од камати (4 милиони денари или 0,02%).

Табела бр. 6
Вредност и годишна промена на главните приходи и расходи
во милиони денари и во проценти

Приходи и расходи	Износ (во милиони денари)			Годишна промена (во милиони денари)			Годишна промена (во проценти)		
	12.2011 година	12.2012 година	12.2013 година	12.2011 година	12.2012 година	12.2013 година	12.2011 година	12.2012 година	12.2013 година
Приходи од камати	19.522	20.104	20.100	-14	582	-4	-0,1	3,0	-0,02
Расходи од камати	9.120	8.734	7.942	-18	-386	-793	-0,2	-4,2	-9,1
Нето каматен приход	10.401	11.370	12.158	4	969	789	0,0	9,3	6,9
Нето-приходи од провизии	3.482	3.790	3.918	100	307	128	2,9	8,8	3,4
Други редовни приходи	2.388	2.502	2.385	245	114	-117	11,4	4,8	-4,7
Вонредни приходи	3	27	1	-42	24	-26	-93,9	872,9	-97,7
ВКУПНИ ПРИХОДИ	16.275	17.688	18.462	307	1.414	774	1,9	8,7	4,4
Оперативни трошоци	11.026	11.168	11.191	453	142	23	4,3	1,3	0,2
Исправка на вредноста	3.990	5.003	4.808	945	1.013	-195	31,0	25,4	-3,9
Добивка/загуба пред оданочување	1.218	1.504	2.350	-1.123	287	846	-48,0	23,5	56,2
Вонредни расходи	40	13	113	31	-27	100	342,2	-67,0	752,1
ВКУПНИ РАСХОДИ	16.275	17.688	18.462	307	1.414	774	1,9	8,7	4,4

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Растот на нето-приходите од провизии (за 128,4 милиони денари, или за 3,4%) е двојно помал во споредба со зголемувањето

⁸⁸ Во вкупните редовни приходи се опфатени: нето каматниот приход, нето-приходите од провизии и другите редовни приходи (нето-приходите од тргување, нето-приходите од финансиски инструменти евидентирани по објективна вредност, нето-приходите од курсни разлики, приходите врз основа на дивиденди и капитални вложувања, нето-добивката од продажба на финансиски средства расположливи за продажба, капиталните добивки остварени од продажба на средства, ослободувањето на резервирањата за вонбилансни ставки, ослободувањето на останатите резервирања, приходи по други основи и приходите врз основа на наплатени претходно отпишани побарувања).

Графикон бр. 104
Структура на вкупните приходи
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

забележано во претходната година, додека останатите приходни компоненти (другите редовни приходи и вонредните приходи) се намалуваат⁸⁹. Следствено на ваквите движења, во структурата на вкупните приходи единствено учеството на нето каматниот приход се зголеми (за 1,6 процентни поени), коешто и понатаму е најголемо.

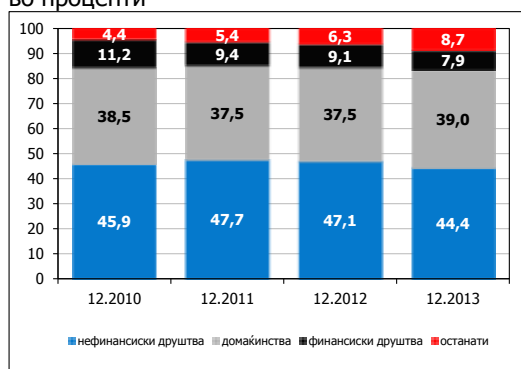
Основна причина за минимално намалените вкупни приходи од камати се намалените приходи од камати на нефинансиските и финансиските друштва. Во услови на забавен годишен кредитен раст кон секторот „претпријатија“, годишен раст на нефункционалните кредити на кои не се признава каматен приход, како и намалување на активните каматни стапки, каматниот приход од нефинансиските друштва е помал за 581,5 милиони денари (или за 6,4%), во споредба со претходната година. Тоа што износот на приходите од камати од финансиските друштва е помал за 234,4 милиони денари, или за 13,3%, во целост се должи на намалените приходи од камати од централната банка, поради помалите приноси и помалите вложувања на банките во благајнички записи⁹⁰, коишто банките ги пренасочија кон државните хартии од вредност што носат и повисок принос.

Наспроти тоа, при забрзан годишен кредитен раст кон секторот „домаќинства“ (и покрај намалените каматни стапки на кредитите на домаќинствата), каматните приходи од овој сектор пораснаа за 263,2 милиона денари, или за 3,6%. Особено изразено е зголемувањето на каматниот приход од останатите субјекти, за 460,5 милиони денари, или за 37,7% (во споредба

⁸⁹ Другите редовни приходи се намалуваат за 117,3 милиони денари, или за 4,7% (во прв ред, заради намалувањето на капиталната добивка остварена од продажбата на средства кај една банка во земјата). И намалувањето на вонредните приходи, за 26 милиони денари, во најголем дел произлегува од истата банка.

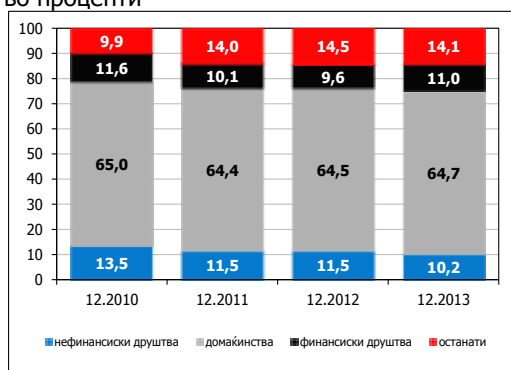
⁹⁰ Во текот на 2013 година, просечниот месечен износ на вложувањата на банките во благајнички записи е помал за 5.039 милиони денари, или за 16,9% во однос на износот вложен во текот на 2012 година. Исто така, продолжи трендот на намалување на пондерираниот каматна стапка на благајничките записи, од 3,49% во јануари, на 3,25% во декември 2013 година.

Графикон бр. 105
Секторска структура на приходите од камати
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 106
Секторска структура на расходите од камати
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

со крајот на минатата година), што првенствено е одраз на зголемениот интерес на банките за вложување во државни хартии од вредност⁹¹.

Во секторската структура на приходите од камати се зголеми учеството на каматните приходи од останатите субјекти (за 2,4 процентни поени) и домаќинствата (за 1,5 процентен поен), за сметка на намаленото учество на приходите од камати на нефинансиските (за 2,7 процентни поени) и финансиските друштва (за 1,2 процентни поена).

Каматните расходи на банките кон речиси сите сектори се намалуваат. Најголем придонес (58,0%) во намалувањето на вкупните каматни расходи на банките имаат каматните расходи за орочени депозити на секторот „домаќинства“. При пад на каматните стапки на орочените денарски и девизни депозити на секторот „домаќинства“ (за 0,8 и 0,7 проценти поени, соодветно)⁹², каматните расходи кон овој сектор бележат намалување за 492,9 милиони денари, или за 8,8%. Исто така, се намалуваат и каматните расходи од нефинансиските друштва⁹³ за 191,3 милиони денари, или за 19,1%, што е во согласност со најизразеното намалување на каматните стапки на долгорочно орочените денарски депозити на нефинансиските друштва. Дополнителен придонес (од 18,2%) во намалувањето на каматните расходи имаат и каматните расходи кон останатите субјекти, коишто на годишна основа се намалија за 144,2 милиона денари, или за 11,4%⁹⁴.

⁹¹ Каматниот приход од вложувања во државни хартии од вредност, којшто е вклучен во категоријата „каматен приход од останати субјекти“, во 2013 година се зголеми за 386,9 милиони денари, односно за 44,3%. Просечниот месечен износ на вложувањата на банките во државни записи во текот на 2013 година, е поголем за 9.343 милиони денари, или за 45,2% во однос на просечниот месечен износ вложен во 2012 година. Исто така, и вложувањата во државни обврзници значително се зголемени во 2013 година.

⁹² Најголем пад имаат каматните стапки на краткорочно орочените денарски депозити со девизна клаузула (за 2,2 процентни поена), но износот на овие депозити е многу мал.

⁹³ Придонесот на намалувањето на каматните расходи од нефинансиските друштва во намалувањето на вкупните каматни расходи изнесува 24,1%.

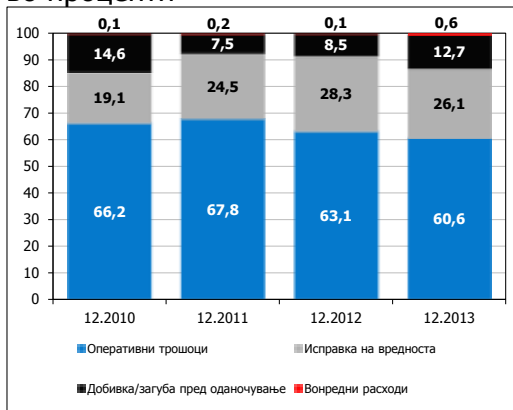
⁹⁴ Најголем дел произлегува од намалувањето на расходите за камата на нерезидентите, и тоа пред сè за нерезидентите - финансиски друштва, врз основа на субординиран долг, орочени депозити и мал дел врз основа на обврски за кредити.

Графикон бр. 107
Структура на оперативните трошоци
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 108
Користење на вкупните приходи
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Во 2013 година, оперативните трошоци⁹⁵ на банките бележат благ пораст (за 22,9 милиони денари, односно за 0,2%), во однос на претходната година. Во нивни рамки, најголем апсолутен пораст бележат трошоците за вработените (за 245,7 милиони денари), при мал пораст на бројот на вработените, а поизразено годишно зголемување од 88,5 милиони денари, или 7,2% има и кај премиите за осигурување на депозити⁹⁶. Од друга страна, се намалија амортизацијата (за 71,4 милиони денари, или за 6,6%) и општите и административните трошоци (за 8,2 милиона денари, или 0,2%). Неколку години наназад има позначителни промени кај категоријата „останати оперативни трошоци“⁹⁷, којашто по својата суштина не би требало да има големи осцилации. Имено, во текот на 2012 година, расходите по други основи, коишто се дел од категоријата „останати оперативни трошоци“, како резултат на една банка во земјата, пораснаа за 243 милиони денари, или за 59,5%, а во 2013 година, овие трошоци се намалија за 331 милион денари, или за 50,8%, односно се сведоа приближно на нивото од 2011 година. Доколку се из земе ефектот од ова, останатите оперативни трошоци на ниво на банкарскиот систем на крајот на 2013 година би забележале значително зголемување, како резултат на растот на посебната резерва за вонбилансна изложеност за 33,9 милиони денари, или за 6,4% и петкратното зголемување на останатите резервирања за 65,4 милиони денари⁹⁸.

Делот од вкупните приходи на банките којшто се троши за покривање на оперативните трошоци е најголем, и покрај

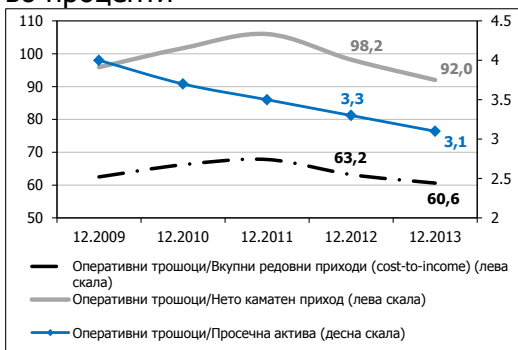
⁹⁵ Оперативните трошоци на банките ги опфаќаат: трошоците за вработените, амортизацијата, општите и административните трошоци, премиите за осигурување депозити и групата останати оперативни трошоци, со исклучок на вонредните расходи.

⁹⁶ Во услови кога депозитите на банките на годишна основа растат за 5,7%.

⁹⁷ Останатите оперативни трошоци вклучуваат: посебна резерва за вонбилансна изложеност, останати резервирања и расходи по други основи (трошоци од минати години, даноци и придонеси од приход, трошоци за парични казни, такси и судски решенија и други трошоци). Во 2013 година, овие трошоци се намалија за 231,7 милиони денари, или за 19,3%.

⁹⁸ Најголем дел од зголемувањето на останатите резервирања произлегува од дополнителните резервирања за потенцијалните обврски врз основа на судски спорови кај една банка и дополнителните резервирања за пензиските и другите користи за вработените кај две банки во земјата.

Графикон бр. 109
Показатели за ефикасноста на
банките
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

неговото намалување за 2,5 процентни поени (како резултат на поизразеното зголемување на вкупните приходи од зголемувањето на оперативните трошоци). Учеството на исправката на вредноста во приходите на банките е исто така намалено (за 2,2 процентни поена). За сметка на тоа, се зголеми профитната маргина, односно учеството на добивката во вкупните приходи, за 4,2 процентни поена.

Помалиот износ на вкупните редовни приходи којшто се троши за покривање на оперативните трошоци е показател за подобрената оперативна ефикасност на банкарскиот систем. Сите показатели за ефикасноста на банките се подобруваат. Освен делот од вкупните приходи на банките којшто се троши за покривање на трошоците за вработените, којшто се зголемува, сите останати показатели за соодносот помеѓу одделните видови трошоци и вкупните редовни приходи се намалуваат, со што се потврдува подобрената оперативна ефикасност на банките.

Во 2013 година, трендот на пораст на нето-исправката на вредноста на финансиските средства е прекинат. Со износ од 3.828 милиони денари, нето-исправката на вредноста којашто ја признаваат банките за оштетувањето на финансиските средства е помала за 711,4 милиони денари, или за 15,7%⁹⁹. Оттука, во 2013 година, дојде до намалување на делот од нето каматниот приход којшто се троши за покривање на исправката на вредноста на финансиските средства, како и на соодносот на исправката на вредноста на финансиските средства и бруто-кредитите на нефинансиските субјекти.

⁹⁹ За споредба, на крајот на 2012 година, нето-исправката на вредноста на финансиските средства (кредити и други слични побарувања), на годишна основа, порасна за 16,9%.

Графикон бр. 110

Стапка на промена и релативно значење на трошокот за исправка на вредноста на финансиските (горе) и нефинансиските (долу) средства во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 111

Исправка на вредноста на финансиските и нефинансиските средства во милиони денари

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Главен двигател на намалувањето на исправката на вредноста на финансиските средства е значителниот износ на ослободената исправка на вредноста остварен во четвртиот квартал од 2013 година. Имено, ослободената исправка на вредноста на финансиските средства на ниво на банкарскиот систем бележи годишен пораст од 2.585 милиони денари, или 42,4%, којшто речиси во целост (83,8%) се должи на една банка во земјата (главно заради затворање на нефункционалните побарувања). Но, бидејќи истата банка го диктира и порастот на исправката на вредноста на финансиските средства на ниво на банкарскиот систем (за 1.873 милиони денари, или 17,6%, во споредба со претходната година), нето-ефектот од таа банка врз намалената нето-исправка на вредноста на финансиските средства на ниво на банкарскиот систем е само делумен. Придонес во намалувањето на исправката на вредноста на финансиските средства имаат уште неколку банки во земјата.

Исправката на вредноста за нефинансиските средства (преземениот имот) и натаму расте и на крајот на 2013 година достигна двојно повисоко ниво (980,2 милиони денари) од нивото остварено на крајот на 2012 година (463,5 милиони денари). За овој раст придонесоа и новините во регулативата за сметководствениот и регулаторниот третман на средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања.

Графикон бр. 112
Влијание на исправката на вредноста на финансиските средства врз висината на добивката во милиони денари

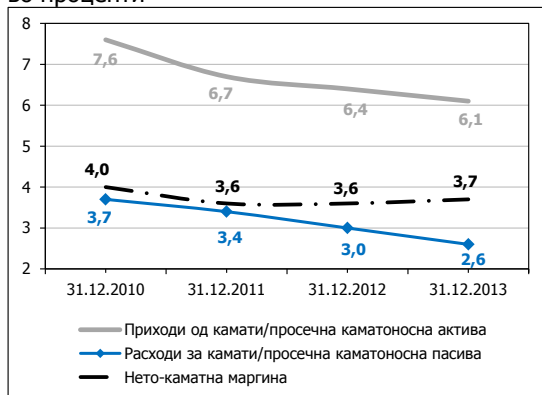
Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Табела бр. 7
Показатели за профитабилноста и ефикасноста на банкарскиот систем во проценти

	12.2012 година	12.2013 година
Стапка на поврат на просечната актива (ROAA)	0,4	0,6
Стапка на поврат на просечниот капитал (ROAE)	3,8	5,7
Оперативни трошоци / вкупни редовни приходи (Cost-to-income)	63,2	60,6
Некаматни расходи / вкупни редовни приходи	69,3	66,6
Трошоци за плати / вкупни редовни приходи	22,9	23,3
Трошоци за плати / оперативни трошоци	36,3	38,4
Исправка на вредноста за финансиските и нефинансиските средства / нето каматен приход	44,0	39,5
Нето каматен приход / просечна актива	3,3	3,4
Нето каматен приход / вкупни редовни приходи	64,4	65,9
Нето каматен приход / некаматни расходи	92,8	99,0
Некаматни приходи / вкупни редовни приходи	35,6	40,1
Добивка (загуба) од работењето / вкупни редовни приходи	8,3	12,5
Број на вработени	6.026	6.048
Добивка по вработен (во милиони денари)	0,2	0,4
Вкупни приходи по вработен (во милиони денари)	2,9	3,1
Оперативни трошоци по вработен (во милиони денари)	1,9	1,9

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките. Показателите пресметани за одделните групи банки се дадени во анексот бр. 36

Графикон бр. 113
Нето каматна маргина во проценти

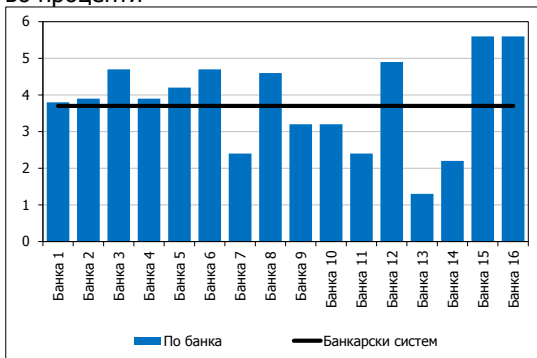

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Забрзаниот раст на добивката во 2013 година услови подобрување на основните показатели за профитабилноста на банкарскиот систем, при што стапките на поврат на активата и на капиталот пораснаа за 0,2 и 1,9 процентни поени, соодветно.

Во 2013 година, продуктивноста во банкарскиот систем исто така се подобри, што упатува на подобро искористување на ресурсите. Добивката по вработен е двојно зголемена, а растат и вкупните приходи по вработен (за 4,0%). Единствено, оперативните трошоци по вработен се непроменети, во однос на претходната година.

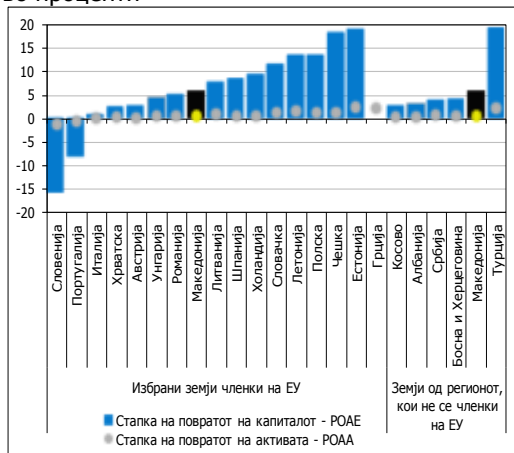
Графикон бр. 114
 Нето каматна маргина, по поединечна банка
 во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Годишно зголемување бележи и нето каматната маргина¹⁰⁰ (за 0,1 процентен поен, во однос на 2012 година), како одраз на поизразениот годишен раст на нето каматниот приход (за 6,9%) од растот на просечната каматносна актива (за 5,9%). Всушност, главниот причинител за зголемувањето на каматната маргина е намалувањето на каматните расходи. Спротивно на тоа, претпазливоста на банките во преземањето ризици, како и намалените активни каматни стапки, предизвикаа натамошен тренд на намалување на приходите од камати по единица каматносни средства (за 0,3 процентни поени). Истовремено, годишно намалување е забележано и кај расходите од камати по единица каматносна пасива (за 0,4 процентни поени), поради дивергентните движења на двете компоненти – намалување на расходите од камати, наспроти порастот на просечната каматносна пасива на банките.

Графикон бр. 115
 Стапки на поврат на активата и на капиталот, по одделни земји
 во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките, интернет-страниците на ММФ и на централните банки.

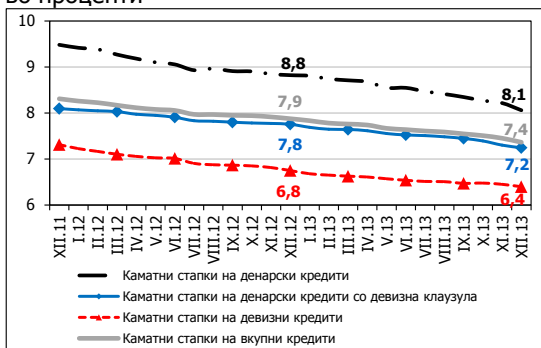
Забелешка: Податоците на анализираниите земји се однесуваат на септември 2013 година, со исклучок на Македонија, Хрватска, Естонија (декември 2013 година) и Италија, Шпанија, Полска и Албанија (јуни 2013 година). Нема податок за ROAE за Грција.

Од вкупно шеснаесет банки, десет банки остварија повисока нето каматна маргина од нето каматната маргина на ниво на банкарскиот систем, што е подобрување за една банка, во споредба со 2012 година.

Подобрената профитабилност и ефикасност на банките во 2013 година ги приближи банките во Република Македонија кон банките од земјите од регионот и од одредени земји-членки на ЕУ. Со остварена стапка на поврат на активата од 0,6% и поврат на капиталот од 5,7% на крајот на 2013 година, банкарскиот систем на Република Македонија се најде во средниот дел на групата анализирани земји. Сепак, постои значителен простор за понатамошно подобрување на остварувањата на банкарскиот систем на Република Македонија, вклучително и на неговиот профитабилен потенцијал, особено ако

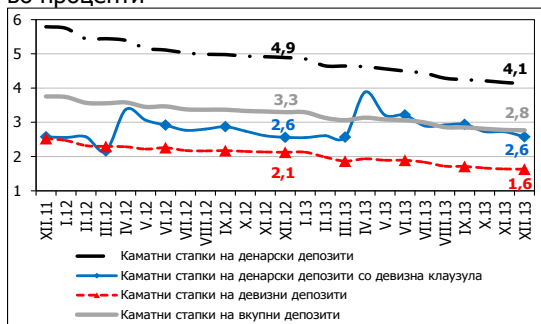
¹⁰⁰ Нето каматната маргина е пресметана како сооднос помеѓу нето каматниот приход и просечната каматносна актива. Просечната каматносна актива е пресметана како аритметичка средина од износите на каматносна актива на крајот на тековната и на крајот на претходната година.

Графикон бр. 116
Активни каматни стапки
во проценти

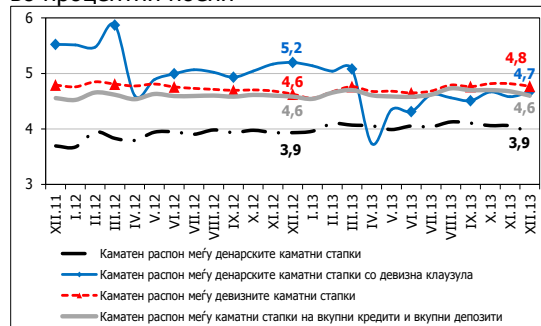
Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 117
Пасивни каматни стапки
во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Графикон бр. 118
Каматен распон, по валута
во процентни поени

Во пресметките не се опфатени кредитите врз основа на негативни салда и кредитни картички.

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

банките коишто прикажале негативен финансиски резултат успеат во следниот период да го достигнат нивото на активности коешто ќе биде соодветно за постигнување подобри финансиски резултати.

4.2. Движење на каматните стапки и на каматниот распон

Трендот на надолно придвижување на каматните стапки на банките продолжи во текот на целата 2013 година, при олабавени монетарни услови и намалена основна каматна стапка на Народната банка¹⁰¹, и покрај умереното нагорно придвижување на едномесечниот ЕУРИБОР на крајот на 2013 година и почетокот на 2014 година, како одраз на очекувањата за постепена нормализација на пазарот на пари во евро-зоната.

Во споредба со декември претходната година, најголемо е намалувањето на каматните стапки на денарските депозити (за 0,8 процентни поени), по што следуваат денарските кредити (за 0,7 процентни поени), денарските кредити со девизна клаузула (за 0,6 процентни поени), девизните депозити (за 0,5 процентни поени) и девизните кредити (за 0,4 процентни поени). Единствено, каматната стапка на денарските депозити со девизна клаузула е непроменета.

Во текот на првата половина од 2013 година се забележува поголема варијабилност на каматните распони, наспроти нивното постабилно ниво во текот на втората половина од годината. Каматните распони во денари и во девизи останаа стабилни (тие се на приближно исто ниво како и во декември минатата година), главно заради релативно усогласените поместувања на каматните стапки на денарските и на девизните кредити и депозити. Наспроти тоа,

¹⁰¹ Во текот на 2013 година, основната каматна стапка на Народната банка се намали за 0,25 п.п. во јануари (од 3,75% на 3,50%) и за дополнителни 0,25 п.п. во јули (од 3,50% на 3,25%).

стеснувањето на распонот во денари со девизна клаузула (за 0,5 проценти поени), се должи на намалувањето на каматните стапки на денарските кредити со девизна клаузула.

Расчленување (декомпозиција) на стапката на повратот на капиталот - ROAE

Стапката на поврат на капиталот – ROAE е широко распространета мерка за профитабилноста на банките. Таа покажува колку ефективно раководството на банката ги користи средствата коишто му се ставени на располагање од акционерите и претставува показател за приносот што го остваруваат тие како надоместок за вложувањето на нивниот капитал во конкретната банка. Овој показател е неизбежно поврзан со крајната цел на банката и покажува колку раководството на банката е успешно во максимирањето на профитот на акционерите.

Еден од начините за расчленување (декомпозиција) на стапката на повратот на капиталот – ROAE е преку нејзиното претставување како производ од четири стапки, и тоа: профитната маргина, ефикасноста, задолженоста и склоноста кон преземање ризик. Претставено со равенка, расчленувањето изгледа вака:

$$ROAE = \frac{PS}{RWA} \times \frac{S}{CR} \times \frac{A}{A} \times \frac{RWA}{A} = PM \times RWATurnover \times L \times RBAratio, \text{ каде што:}$$

ROAE = стапка на повратот на капиталот, P = добивка по оданочувањето, CR = просечен износ на капиталот и резервите, S = вкупни редовни приходи, A = просечна актива, RWA = актива пондерирана според ризикот, PM = профитна маргина, RWATurnover = обрт на активата пондерирана според ризикот, L = коефициент на задолженост (левериџ), RBAratio = показател за нивото на преземен ризик.

Табела бр. 8

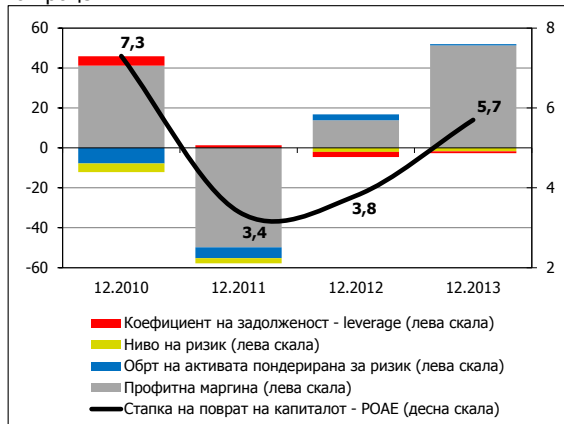
Расчленување (декомпозиција) на стапката на поврат на капиталот - ROAE

Показател	Опис	Влијание врз финансиската стабилност
Профитна маргина	Мерка за разликата помеѓу приходите и расходите	Ефект од пораст: позитивен
Обрт на активата пондерирана според ризикот	Мерка за нивото на приходите дисконтирани за ризик	Ефект од пораст: позитивен
Ниво на преземен ризик	Мерка за склоноста кон преземање ризик (се однесува на нивото на кредитен ризик)	Ефект од порат: негативен
Коефициент на задолженост (левериџ)	Мерка за задолженоста (влијанието на долгот)	Ефект од порат: негативен

Повисоката вредност на стапката на поврат на капиталот главно покажува повисока профитабилност и ефикасност при остварувањето профит од секоја единица капитал. Сепак, оваа стапка треба да се толкува со големо внимание, особено ако се има предвид фактот дека нејзините промени понекогаш се поврзуваат не само со профитот, туку и со другите фактори како што се задолженоста, обртот на активата пондерирана според ризикот или нивото на преземен ризик. Во таков случај, порастот на стапката на повратот на капиталот не мора да значи и подобрување на финансиската моќ на банкарскиот систем. Така, порастот на стапката на повратот на капиталот којшто се должи на позитивните нагорни движења на профитната маргина (поголема разлика помеѓу приходите и расходите) или на обртот на активата пондерирана според ризикот (поголема ефикасност), е показател за зголемена стабилноста на банката. Од друга страна, зголемувањето на стапката на повратот на капиталот како резултат на зголемувањето на коефициентот на задолженоста (зголемен долг и/или намален капитал и следствено, повисока изложеност на банката на ризик) или на зголеменото ниво на преземен ризик (преземање високоризични активности), означува слабеење на финансиската моќ на банките.

Графикон бр. 119

Годишна промена на одделните компоненти на стапката на поврат на капиталот – РОАЕ во проценти

Извор: Народната банка, врз основа на податоците доставени од страна на банките.

Вредноста на стапката на повратот на капиталот на банкарскиот систем на Република Македонија, во изминатите неколку години, во најголем дел е определена од движењата на профитната маргина. По падот на профитната маргина, а со тоа и преполовувањето на стапката на поврат на капиталот во 2011 година, настапи период на постепено зголемување на овој показател. Така, во 2013 година, показателот за повратот на капиталот значително се зголеми. Неговото расчленување покажува дека најголем удел во зголемувањето има зголемената профитната маргина (за 4,2 процентни поена). Дополнителен позитивен ефект врз нивото на показателот РОАЕ имаше намалувањето на општото ниво на ризичност на банките (за 1,3 процентни поени), а минимално влијание имаше и помалиот коефициент на задолженост.

АНЕКСИ